

Μνήμων

Τόμ. 8 (1982)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΣΠ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ: Φορολογία και δεχρηματισμός στην οικονομία των βαλκανικών χωρών (15ος-16ος αι.) ● ΑΝΤ. ΛΙΑΚΟΣ: Οι φιλελεύθεροι στην επανάσταση του 1862. 'Ο πολιτικός σύλλογος «Ρήγας Φεραίος» ● ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΒΑΡΔΑ: Πολιτισμικοί στρατηγικοί στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα ● ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΒΛΑΣΣΗ: 'Η συμμετοχή των Έκτακτων στα Όρλωφικά (1770) και η άνειδραση της Βενετίας ● ΑΛΕΚΑ ΜΠΟΥΤΖΟΥΒΗ - ΜΠΑΝΙΑ: Τό Καποδιστριακό κόμμα 1832-1833. 'Από την ήττα στον παραγκωνισμό και την καταδίκη ● Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ: Συγκριτισμός ● ΟΛΓΑ ΓΚΡΑΤΖΙΟΥ: Τό μονόφυλλο του Ρήγα του 1797. Παρατηρήσεις στη νεοελληνική εικονογραφία του Μεγάλου 'Αλεξάνδρου ● Γ. ΜΟΥΡΕΛΟΣ: 'Η προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης και οι σχέσεις της με τους συμμάχους (Σεπτέμβριος 1916-Ιούνιος 1917) ● Η. FLEISCHER: Νέα στοιχεία για τη σχέση Γερμανικών άρχων κατοχής και Ταγμάτων 'Ασφαλείας ● Ε. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ: Τό πρόβλημα των γενεαλογιών στην 'Ιστορία ● Π. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ: 'Η εμπορική εταιρική συνεργασία του βενετικού οίκου Ταρωνίτη - Θεοτόκη και των αδελφών Γ. και Θ. Γεωργιβαλών (1732-1737). ● ΑΡ. Κ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ: 'Ένα άγνωστο έπιστόμιο και μία ελληνική μαρτυρία για τó πέρασμα του Lenke από τη Ταρτάση της Θεσσαλίας ● Γ. ΚΟΚΚΩΝΑΣ: 'Ισοκύτους λόνοι τρεφ: Φλωρεντία c. 1495 ή Ρώμη c. 1517; Γέρω από μία διάφθορα στον Legrand. ● Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ: 'Η άσημνη μαρτυρία ● Γ. ΜΠΟΚΟΣ: Σμπληρωματικά στοιχεία σχετικά με την πρόταση του Π. Μαρκίδη-Πούλιου για εγκατάσταση τυπογραφείου στα Έπτάνηρα ● Τ. Ε. ΣΚΑΒΕΝΙΤΗΣ: Βιβλιολογικά Α' ● Χ. ΛΟΥΚΟΣ: 'Η έννοιαση προσόδων κατά την Καποδιστριακή περίοδο. ● ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1977

ΑΘΗΝΑ 1980 - 1982

Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΑΡΩΝΙΤΗ - ΘΕΟΤΟΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ Γ. ΚΑΙ Θ. ΓΕΩΡΓΙΒΑΛΩΝ (1732 -1737). (Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΑ ΔΗΜ. ΧΑΜΟΔΡΑΚΑ)

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.233](https://doi.org/10.12681/mnimon.233)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ Π. (1982). Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΑΡΩΝΙΤΗ - ΘΕΟΤΟΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ Γ. ΚΑΙ Θ. ΓΕΩΡΓΙΒΑΛΩΝ (1732 -1737). (Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΑ ΔΗΜ. ΧΑΜΟΔΡΑΚΑ). *Μνήμων*, 8, 226-302. <https://doi.org/10.12681/mnimon.233>

Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΑΡΩΝΙΤΗ - ΘΕΟΤΟΚΗ ΚΑΙ
ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ Γ. ΚΑΙ Θ. ΓΕΩΡΓΙΒΑΛΩΝ (1732 - 1737)*
(Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΑ ΔΗΜ. ΧΑΜΟΔΡΑΚΑ)

Ἡ διερεύνηση τῶν μηχανισμῶν παραγωγῆς καὶ ἐμπορευματοποίησης τοῦ παραγόμενου ἀγροτικοῦ προϊόντος κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, ἡ εἰσαγωγή καὶ διάθεση στὴν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ προϊόντων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐργαστηρίου, ἡ ἔνταξη καὶ ὁ ρόλος τοῦ γηγενοῦς στοιχείου στὸ ὄλο κύκλωμα τῆς ἀγορᾶς μὲ τὶς συνακόλουθες κοινωνικὲς διαφοροποιήσεις, εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα, μὲ τὰ ὁποῖα συστηματικὰ ἀσχολεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα στὴν ἀναγωγή τῆς καὶ πρὸς τὸ οἰκονομικὸ φαινόμενο. Οἱ ὀργανωμένες ἀρχειακὲς συλλογὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ πρόσφεραν σπουδαῖα στοιχεῖα στοὺς ἐρευνητὲς καὶ ἔδωσαν τὴν δυνατότητα νὰ ἀναληφθοῦν συστηματικὲς ἔρευνες καὶ νὰ παρουσιαστοῦν μεθοδικὲς ἐργασίες σχετικὰ μὲ τὴ λειτουργία τῆς ἀγορᾶς κυρίως κατὰ τὸν 18ο καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ.¹

* Ἡ δημοσίευση συνοπτικῶν στοιχείων γιὰ τὴν δραστηριότητα τῆς ἐταιρείας ἔχει πραγματοποιηθεῖ ἤδη : στὸ π. *Λακωνικαὶ Σπονδαί*, τ. Β' (1975)199 - 204, προσγράφεται ἀπὸ τὸν Δ. Βαγιακάκο στὸν Κ. Μέρτζιο μικρὴ ἀνακοίνωση μὲ τὸν τίτλο «Λακωνικά». Σ' αὐτὴν δίνονται γενικὲς πληροφορίες γιὰ τὴ σύναψη καὶ τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγὲς τῆς ἐταιρείας, οἱ ὁποῖες ἀντλήθηκαν ἀπὸ ἄλλη πηγή, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Μέρτζιου : ὁ ἀκάματος ἱστοριοδίφης εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ μελετήσει τὴν δικογραφία τῆς ὑπόθεσης ἀπὸ τὴ σειρά Inquisitori di Stato, Processi Civili τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας, Β. 1409 (καὶ ὄχι 1429, πού ἀναφέρεται στὴν παραπάνω ἀνακοίνωση). Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς ἔρευνας τοῦ Μέρτζιου ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πρόσφατη ἔρευνα, πού μὲ προθυμία ἔκανε γιὰ λογαριασμό μου ἡ συνάδελφος Δέσποινα Βλάσση, πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια ὑπόθεση μόνο πού στὴν τελευταία περίπτωση ἔχουμε τὸ νέο στοιχεῖο τῆς παράτασης τῆς δικαστικῆς περιπέτειας ὡς τὸ 1743, πράγμα πού δὲν μᾶς δίνουν οἱ πηγὲς πού χρησιμοποιοῦμε σ' αὐτὴ τὴ μελέτη. Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα ὅτι ἡ ὑπόθεση αὐτὴ εἶχε ἐπισημανθεῖ καὶ ἀπὸ τὸν Σ. Λάμπρο, Ν. *Ἑλληρομνήμων* 11(1914)453.

1. Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε πρῶτα τὶς ἔρευνες τοῦ Σ. Μάξιμου καὶ τὶς πρῶτες μεθοδικὲς προσεγγίσεις του σὲ θέματα οἰκονομικῆς ἱστορίας, ὅπως ὑλοποιήθηκαν σὲ ἀρκετὲς ἐργασίες του καὶ κυρίως στὸ ἔργο του : *Ἡ ἀγὴ τοῦ ἑλληνικοῦ καπιταλισμοῦ*, α' ἔκδ. Ἀθήνα 1945, γ' ἔκδ. Ἀθ. 1973· καθὼς ἐπίσης καὶ τὶς παρακάτω σημαντικὲς μελέτες : Ν. Svoronos, *Le commerce de Salonique au XVIII siècle*, Παρίσι 1956.— Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο τῆς Πελοποννήσου στὸ 18ο αἰῶνα (1715 - 1792)*, Ἀθήνα 1972.

Μὲ βάση λοιπὸν τὰ στοιχεῖα τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας ὁ εὐρύτερος χῶρος τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας καὶ κατὰ συνέπεια καὶ ὁ ἑλλαδικὸς χῶρος κυριαρχεῖται ἀπὸ ἐποχικὲς καλλιέργειες καὶ παρουσιάζει ἀνεπαρκῆ μεταποιητικὴ ὑποδομὴ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο : ἡ ἐνσωμάτωσή του στὴν περιφέρεια τῆς ὅλης εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς συντελεῖ ὥστε νὰ ἀποτελέσει χῶρο διεκδικούμενο ἀπὸ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις, πὺ ἔχουν στὰ χέρια τους τὸ ἐμπόριο καὶ τὶς μεταφορὲς, κυρίως ὅμως κατὰ τὴν διάρκειά τοῦ 18ου αἰ. προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ γαλλικοῦ² οἰκονομικοῦ παράγοντα.

Μέσα στὴ δυναμικὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς, ὁ γηγενὴς παράγοντας ὡς ἄμεσος καλλιεργητὴς δὲν ἔρχεται σὲ ἀπευθείας ἐπαφὴ μὲ αὐτὴν καὶ ἄρα δὲν συμμετέχει στὴν διαμόρφωσή της, ἀλλὰ στὸ πολὺ στενὸ πλαίσιο τῆς τοπικῆς ἀγορᾶς ἐκχρηματίζει γιὰ τὶς φορολογικὲς του ἀνάγκες μέρος

Τοῦ ἴδιου, *Συγκυρία καὶ ἐμπόριο στὴν προεπαναστατικὴ Πελοπόννησο*, Ἀθήνα 1980. Σπ. Ἀσδραχάς, «Οἰκονομία», ἄρθρο στὸν ΙΑ' τόμο τῆς *Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, Ἀθήνα 1975, σ. 159 - 188. Ἀκόμα πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ἡ συμβολὴ τοῦ τόμου: *Ἡ οἰκονομικὴ δομὴ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν (15ος - 19ος αἰῶνας)*, Ἀθήνα 1979 (ἐπιμέλεια Σπ. Ἀσδραχάς), στὴν ὄψη γιὰ τὴν διεύρυνση τῆς προβληματικῆς μας κατὰ τὶς ἐρευνητικὲς ζητήσεις μας. Βλ. ἐπίσης τὴν περιεκτικὴ σύνοψη δύο εἰσηγήσεων τοῦ Σπ. Ἀσδραχά, στὸ *Δελτίο τῆς Ἑταιρείας σπουδῶν νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ γενικῆς παιδείας*, 2(1978) 43-48 μὲ τὸν τίτλο: «Οἰκονομικὲς ἀνταλλαγὲς ἀνάμεσα στὴν Εὐρώπη καὶ στὶς ἑλληνικὲς περιοχὲς στὸ 18ο αἰῶνα».

2. Εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο, καὶ ὀρισμένους ἀπὸ τὶς ἐργασίες πὺ ἀναφέρονται στὴν προηγούμενη σημείωση ἔχουν τεκμηριώσει μὲ τὶς ποσοτικὲς προσεγγίσεις τους, ὅτι τὸ γαλλικὸ ἐμπόριο κυριαρχεῖ στὴ Μεσόγειο κατὰ τὸν 18ο αἰ. Ὡστόσο καὶ ἀπὸ αὐτὲς ἀκόμα τὶς γαλλικὲς πηγὲς μαρτυροῦνται οἱ δραστηριότητες καὶ τῶν ἄλλων Εὐρωπαίων ἀνταγωνιστῶν. Ἀποτελεῖ αἶτημα τῆς ἔρευνας νὰ μελετηθοῦν αὐτὲς οἱ δραστηριότητες ὥστε οἱ προσεγγίσεις μας νὰ ὀλοκληρωθοῦν καὶ οἱ ἀναφορὲς μας σὲ μετρήσεις καὶ ἀριθμοὺς νὰ ἀποκτήσουν μεγαλύτερη πιστότητα. Τὸ παράδειγμα τῆς Βενετίας, ἀναφέρομαι πάντα στὸν 18ο αἰ., εἶναι χαρακτηριστικὸ: ἀποτελεῖ κοινὸν τόπο ὅτι τὸν αἰῶνα αὐτὸ ὀλοκληρῶνεται ἡ ὑποβάθμιση τῆς Γαληνοτάτης ὡς σημαντικοῦ οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ παράγοντα στὴν εὐρωπαϊκὴ ἰσορροπία τὸ δύσκαμπτο διοικητικὸ καὶ οἰκονομικὸ σύστημά της, μὲ τὸν ἔντονο κρατικὸ παρεμβατισμὸ σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς πολιτικο-οἰκονομικῆς ζωῆς δὲν προσαρμόζεται στὶς ἀπαιτήσεις τῶν νέων καιρῶν. Ὡστόσο, εἶναι ἐξίσου βέβαιο ὅτι τὸ βενετικὸ ἐμπόριο ἔχει ἐνεργητικὴ παρουσία στὶς πιάτσες τῆς Ἀνατολῆς καὶ διαδραματίζει ἄρκετὰ σημαντικὸ ρόλο στὸ ὅλο πλαίσιο τῶν ἀνταλλαγῶν. Πολλὰ δημοσιευμένα στοιχεῖα σὲ διάφορες μελέτες ἀλλὰ καὶ ἡ προσωπικὴ μας ἐπαφὴ μὲ τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἐνισχύουν κατ' ἀρχὴν τὴν θέση αὐτὴ, ἐνῶ συστηματικὲς συλλογικὲς ἔρευνες στὰ παραπάνω ἀρχεῖα καὶ ἡ μελέτη τοῦ δημοσιευμένου ὕλικου μὲ τὴν παράλληλη διαφορετικὴ ἀνάγνωσή του, νομίζω ὅτι μποροῦν νὰ μεταβάλλουν ἄρκετὰ τὴν παγιωμένη εἰκόνα καὶ πάντως νὰ ἀποτιμήσουν μὲ ἀσφαλέστερα κριτήρια τὴ συμμετοχὴ καὶ σημασία τοῦ βενετικοῦ ἐμπορίου στὸ ὅλο κύκλωμα τῆς ἀγορᾶς, διαφωτίζοντας παράλληλα καὶ τοὺς μηχανισμοὺς ἐμπλοκῆς τοῦ ντόπιου καὶ παροικιακοῦ στοιχείου σ' αὐτὲς τὶς διεργασίες.

τοῦ παραγομένου προϊόντος·³ παράλληλα ἐμφανίζεται ὁ ἐμπορικὸς πρᾶκτορας, ὁ ἀπαραίτητος γιὰ τὴν προώθηση τῶν προϊόντων, πού φροντίδα ἔχει νὰ ἱκανοποιήσει τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς ζητήσεις τοῦ οἰκονομικοῦ κέντρου, ὅπου καὶ ἂν βρίσκεται αὐτό.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ «ταπεινοῦ» πρᾶκτορα στὴν ἐμπορικὴ πράξη, ὅταν ἀποτυπώνεται στὸ χαρτί, ἢ ἀναφορά του στὸν προϊστάμενο καὶ ἀντίστροφα, ἀποτελεῖ πηγὴ πρῶτης τάξεως, μαρτυρία ἀπὸ πρῶτο χέρι πού συμπληρώνει τὰ γενικά καὶ ἐπεξεργασμένα στοιχεῖα, πού μᾶς παρέχουν οἱ ἐπίσημες ἀρχές (προξενεῖα - τελωνεῖα - ἐπιμελητήρια κτλ.), καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐξέταση παρέχει μιὰ ἄλλη προοπτικὴ στὸ οἰκονομικὸ φαινόμενο ἢ λειτουργεῖ συμπληρωματικὰ καὶ ἐνδεχομένως περισσότερο διαφωτιστικὰ στὶς λεπτομέρειες, ἀπὸ τὶς ἐπίσημες πηγές.

Εἶναι ἡ περίπτωσή μας : πρόκειται γιὰ τρία ἔντυπα μιᾶς εἰδικῆς κατηγορίας μὲ τὴν ὄνομασία *stampe* (στάμπες),⁴ τὰ ὁποῖα περιέχουν τὸν

3. Βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶ, «*Οἰκονομία*» ὁ.π., σ. 159.

4. Τὰ ἔντυπα αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἐλάχιστα ἔχει ἀσχοληθεῖ ἡ ἔρευνα ἀφθονοῦν στὶς ἰταλικές βιβλιοθήκες· μέγιστος ἀριθμὸς ὑπάρχει καὶ στὸ ἀρχειο τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτήτας Βενετίας· ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἀποτελέσει τὸ θέμα μελέτης τοῦ Α. Δ. Μαγκλάρα, *Συμβολαὶ εἰς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν Stampe. Stampe τῆς ἐκ Κεφαλληνίας οἰκογενεῖας Carburι*, Πάτρα 1977 (δφσστ). Στὴν μελέτη αὐτὴ ἐξετάζεται καὶ ἡ χρῆση τῶν ἐντύπων αὐτῶν στὰ δικαστήρια τῆς Βενετίας. Γιὰ νὰ διευκολύνω τὸν ἀναγνώστη, ἀναφέρω στὴν ἐπόμενη παράγραφο ὀρισμένα στοιχεῖα ἀπὸ τὴ μελέτη αὐτὴ γιὰ τὶς «ἔντυπες δικογραφίες», πού ἡ προσαγωγή τους στὸ δικαστήριο εἶναι ἐπιβεβλημένη κατὰ τὸν 18ο αἰ. (ἀπόφαση Μ. Συμβουλίου τῆς 27.3.1718).

Οἱ στάμπες εἶναι δύο κατηγοριῶν : α) *al taglio*· προσάγεται ἀπὸ τὸν κατήγορο πού ζητεῖ βάσει στοιχείων τὴν καταδίκη τοῦ ἀντιπάλου β) *al laudo*· μὲ τὴν ὁποία ὁ κατηγορούμενος προσάγει μὲ τὴ σειρά του τὰ στοιχεῖα πού ἀποδεικνύουν ὡς ἀβάσιμες τὶς ἐναντίον του κατηγορίες.

Οἱ στάμπες πού χρησιμοποιοῦνται ὡς πηγές στὴν παρούσα μελέτη εἶναι : 1) «*Stampa Fratelli Giorgivali di Atene C[ontro] Li Signori Taroniti e Theotochi. Al Laudo*», σελ. 1 - 116 (στὸ ἐξῆς *Στάμπα Al Laudo*). 2) «*Stampa Fratelli Giorgivali di Atene C[ontro] Li Signori Taroniti, e Theotochi. Al Laudo*», σελ. 1 - 88 (στὸ ἐξῆς *Στάμπα 6*, ἀπὸ τὴν ἀρίθμηση πού παίρνει στὸ ἀρχειο ἀπὸ μεταγενέστερο χέρι). 3) «*Stampa Camodrasca*», σελ. 1 - 144 (στὸ ἐξῆς *Στάμπα 30*, γιὰ τὸν ἴδιο μὲ τὴν προηγούμενη *Στάμπα λόγο*). Τὰ παραπάνω ἔντυπα, μὲ ἄλλα πολλὰ παρόμοια, ἀπόκεινται στὸ ἰδιωτικὸ ἀρχειο τῆς οἰκογενείας Περούλη, πού τώρα βρίσκεται στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας : ὁ λόγος εἶναι ὅτι σὲ κάποια φασὴ τῆς ἀντιδικίας μεταξὺ τῶν Βενετῶν ἐμπόρων Ταρωνίτη - Θεοτόκη καὶ τῶν Ἀθηναίων Γεωργίβαλων, οἱ διάδικοι δέχθηκαν ὡς μεσολαβητὴ τὸν Δημ. Περούλη, καὶ κατὰ συνέπεια ὁ τελευταῖος ἔπρεπε νὰ ἔχει στὰ χέρια του ἀντίτυπα τῆς ὑπόθεσης. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἀρκετὰ ἔγγραφα εἶναι κοινὰ στὶς δύο ἢ καὶ στὶς τρεῖς ἀκόμα στάμπες.

Δὲν μπορῶ νὰ πῶ μὲ βεβαιότητα ἂν τὰ ἔντυπα αὐτὰ, ὅταν ἔχουν σχέση μὲ ὑποθέσεις Ἑλλήνων τῆς Διασποράς, πρέπει νὰ περιληφθοῦν στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία· στὴ συνειδησή μου ὁ μηχανισμὸς πού προκαλεῖ τὸ τύπωμά τους, οἱ ἀνάγκες πού ἐξυπηρετοῦν καὶ ἡ χρῆσή τους εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ἐνὸς βιβλίου.

τρόπο σύναψης καὶ λειτουργίας καὶ γενικὰ τὶς δραστηριότητες μιᾶς διμεροῦς ἐμπορικῆς ἐταιρείας (κομπανίας). Τὰ ἔντυπα αὐτὰ (ἀλληλογραφία - ἐμπορικοὶ λογαριασμοὶ - δικαστικὸς ἀγώνας) ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἔγγραφα, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ἰταλικὲς μεταφράσεις ἀπὸ ἑλληνικὰ πρωτότυπα, ὅπως δηλώνει καὶ ἡ ἔνδειξη *ex greco*: τυπώθηκαν, καὶ μᾶς σώζονται στὴ μορφή αὐτῆ, γιατί κατὰ τὴν ἐκκαθάριση τῶν λογαριασμῶν προκλήθηκε ἀντιδικία ἀνάμεσα στοὺς πρώην συντρόφους, ἀντιδικία ὀξύτατη ποὺ κατέληξε σὲ μακροχρόνιο δικαστικὸ ἀγώνα.

Ἡ παρακολούθηση τῆς δικαστικῆς περιπέτειας, καθὼς ἡ ὑπόθεση περιπλέκεται στὰ γρανάζια τῆς πολυσύνθετης βενετσιάνικης δικαιοσύνης, μὲ τὶς συνεχεῖς ἐπιδόσεις κλήσεων, συνυποσχετικὲς μαρτυρίες, ἀποφάσεις δικαστηρίων πρώτου βαθμοῦ, ἐνστάσεις, προσφυγὲς στὴ δευτεροβάθμια δικαιοσύνη, διαιτησίες δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν στὴ μελέτη αὐτῆ. Τὸ ἀντικείμενό μας ἔχει σχέση μὲ τὴν παράθεση τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων καὶ τὶς προτάσεις ἐρμηνείας ὀρισμένων ἐμπορικῶν ἐπιλογῶν, καθὼς ἡ ὅλη δυναμικὴ τους ἐντάσσεται στὸ γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς, ποὺ περιλαμβάνει καὶ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο καὶ εἰδικότερα τὴ Ν. Πελοπόννησο, μὲ ὅλες τὶς πιθανὲς ἰδιαιτερότητες ἂν πράγματι ἐξακριβωθοῦν τέτοιες.

Ἄς παρακολουθήσουμε λοιπὸν τὴν λειτουργία καὶ τὶς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας: στὴν οὐσία πρόκειται γιὰ δύο διαδοχικὲς ἐταιρεῖες ἀνάμεσα στοὺς ἴδιους ἐμπόρους:

Α' *Ἐταιρεία*: στὶς 7 Δεκεμβρίου 1732 ὑπογράφεται στὴν Ἀθήνα συμφωνία⁵ ἀνάμεσα στὸν βενετσιάνικο οἶκο Ταρωνίτη - Θεοτόκη, ποὺ

5. Ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ ὑπογράφουν τὸ συμφωνητικὸ τῆς πρώτης ἐταιρείας οἱ Γ. Γεωργίβαλος καὶ Δ. Χαμόδρακας δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ συνεργάζονται: στὴν Στάμπα 6, προτάσσεται τὸ κείμενο ἐμπορικῆς συμφωνίας, ποὺ συνομολογήθηκε στὶς 13.9.1728 στὸ Μυστρά: τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι ἡ ἀρχὴ καταστίχου καὶ πιθανῶς προτάσσεται στὴ στάμπα αὐτῆ γιὰ νὰ δηλώσει τὶς προγενέστερες ἐμπορικὲς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς Γεωργίβαλους καὶ τὸν Χαμόδρακα. Ἄς κρατήσουμε ἀπὸ τὸ συμφωνητικὸ αὐτὸ ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο ἐμπόρους, συμμετέχουν καὶ ὁ Ἀσημάκης Μπαϊρόπουλος καθὼς καὶ ὁ Τοῦρκος Χατζὴ Καντήραγας.

COMPAGNIA IN MOREA TRA CAMODRACA, NOI, &c.

1728. Adi 13 Settembre. Mistrà

Cattastico, sive Libro della nostra compagnia della bottega, perche habbiamo à scrivere tutto quello, che noi diamo, e riceviamo da chi si sia.

La sudetta compagnia s'intende.

Cazzi Cadiragà.

Giorgio Giorgivalo.

Simaicchi Bairopulo.

Io Demetrio Camodraca.

έκπροσωπείται από τὸν ἐμπορικὸ πρᾶκτορα τοῦ οἴκου⁶ αὐτοῦ Νικολὸ Στράτη,⁷ καὶ στὸν Ἀθηναῖο ἔμπορο Γεώργιο Γεωργίβαλο⁸: ἡ συμφωνία αὐτὴ προβλέπει ὅτι ὁ Γεωργίβαλος θὰ φροντίσει ὥστε νὰ ἀποσταλοῦν

Et abbiamo accordato, che facendo poi conto, tutto quell' utile, che manderà il Signor' Iddio, s'abbi à fare in 4, porzioni, per ricevere una porzione il sudetto Agà :
Un' altra al Sig. Giorgio Giorgivalo.

E le due porzioni dividerle io con Assimachi nella forma, che si accorderemo noi due, e che abbiamo à divider giusta la carta di confesso, che habbiamo fatta.

6. Γιὰ τὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ταρωνίτη - Θεοτόκη δὲν ἔχω πληροφορίες ἀπὸ ἄλλες πηγές. Τὰ πρόσωπα ποὺ διευθύνουν τὸν οἶκο αὐτό, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τίς στάμπες, εἶναι ὁ Ἀδριανὸς ἢ Ἀνδρέας Θεοτόκης καὶ ὁ Νικολὸς Ταρωνίτης. Γιὰ τὸν πρῶτο δὲν ἔχουμε ἄλλες παράλληλες πληροφορίες: ὁ ἴδιος ἀναφέρει σὲ ἔγγραφο τοῦ, ποὺ προσκομίζει στὴ βενετσιάνικη δικαιοσύνη, ὅτι ἐγκαταστάθηκε στὴ Βενετία, στὸ σπίτι τοῦ Ταρωνίτη, πρὶν ἀπὸ 20 χρόνια (Στάμπα Al Laudo, σ. 109, ἔγγραφο τῆς 23 Ἰουλ. 1740). Πιθανῶς ἔχει σχέση μετὰ τὴν κερκυραϊκὴ οἰκογένεια Θεοτόκη, τῆς ὁποίας καὶ ἄλλο μέλος ὁ Κωνσταντῆς Θεοτόκης τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀσκεῖ τὸ ἐμπόριο, βλ. Ε. Λιάτα, «Εἰδήσεις γιὰ τὴν κίνηση τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου στὶς ἀρχές τοῦ 18ου αἰώνα», Ὁ Ἑραμιστῆς 14 (1975), 12, σμμ. 36.

Ὁ Νικολὸς Ταρωνίτης πρέπει νὰ ταυτισθεῖ μετὰ τὸν Ἀθηναῖο ἔμπορο στὴ Βενετία Νικ. Ταρωνίτη τοῦ Λεονάρδου, τοῦ ὁποίου ἔχουμε δημοσιευμένη τὴν διαθήκη: Κ. Δ. Μέρτζιος, «Νικόλαος Ταρωνίτης τοῦ Λεονάρδου». *Τὰ Ἀθηναϊκά* 17 (1960) 1 - 16. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας μετὰ ἔτος πρώτης ἐγγραφῆς τὸ 1703 καὶ ἔκτοτε πληρῶνει τίς συνδρομές του τακτικὰ ὡς τὸ 1747 (βλ. βιβλίον εἰσφορῶν τῆς Ἑλλην. Κοιν. Βενετίας, Reg. 225, σ. 176). Πεθαίνει τὸ 1748 σὲ ἡλικία 80 ἐτῶν. Στὴν ἴδια διαθήκη ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ τοῦ χρωστᾶνε λεφτὰ καταγράφονται καὶ ὁ Ἀνδρέας Θεοτόκης καθὼς καὶ ὁ Δημ. Παλαιολόγος, ποὺ θὰ συναντήσουμε πιὸ κάτω. Ἀπὸ τὸ ἴδιο κείμενο ἔχουμε τὴν πληροφορία ὅτι ἦταν συγγενῆς ἐξ ἀγχιστείας μετὰ τὸν Θεόφιλο Γεωργίβαλο, τὸν ὁποῖο ἢ ἀνεμίονο τοῦ Ταρωνίτη, Φλωροῦ, παντρεύτηκε στὴν Ἀθήνα. Ἡ ταύτιση ποὺ προτείνω ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὅταν ἀργότερα (1740), γίνεται ἀπογραφή τῆς περιουσίας τοῦ Νικολοῦ Ταρωνίτη στὴ Βενετία, ἀνάμεσα στοὺς ὀφειλέτες περνᾷ καὶ τὸ ὄνομα τῶν ἀδελφῶν Γεωργίβαλων, χωρὶς νὰ ἀναγράφεται καὶ τὸ ἀντίστοιχο ποσόν, γιὰτὶ ἢ ὑπόθεση, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, φθάνει σὲ κάποιον τέλος μόλις τὸ 1743. (βλ. τὴ σχετικὴ στάμπα Ταρωνίτη, ποὺ ὑπάρχει στὸ ἀρχεῖο Περούλη, ἐνῶ ἄλλο ἀντίτυπο ἀπόκειται καὶ στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας).

Στὴν ἀνακοίνωση, ποὺ προσγράφεται ἀπὸ τὸν Δ. Βαγιακάκο στὸν Κ. Δ. Μέρτζιο, τὴν ὁποία μνημονεῦω στὴν ἀρχικὴ σημείωση τῆς ἐργασίας αὐτῆς, ἀναφέρεται ὡς συνεταιρὸς τοῦ Α. Θεοτόκη ὁ Διονύσιος Ταρωνίτης, ἀνεμίονος τοῦ Νικολάου. Ἄν δὲν ἔχει κάνει λάθος ὁ Μέρτζιος, τὸ πρᾶγμα μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι θεῖος καὶ ἀνεμίονος στὶς ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις συνεργάζονταν ἅμεσα, δηλαδὴ διαχειρίζονταν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἐταιρεία, στὴν ὁποία τὸν πρῶτο λόγο εἶχε πάντα ὁ Νικολὸς Ταρωνίτης. Πάντως ὁ Νικ. Ταρωνίτης πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του περνᾷ τίς ἀρμοδιότητες καὶ τὰ κεφάλαιά του στὸν ἀνεμίονο του καὶ γι' αὐτὸ τὸν λόγο ξεσπᾷ δικαστικὴ διαμάχη ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, ποὺ διεκδικοῦν μερίδιον. Ἔτσι δὲν θὰ ἦταν περιεργὸ ἂν σὲ κάποια φάση τῆς δικαστικῆς διένεξης ἐμφανιζόταν καὶ ὁ Διονύσιος Ταρωνίτης ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ θεῖου τοῦ Νικολάου.

7. Ὁ Νικολὸς Στράτης ποὺ ἐμφανίζεται ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ οἴκου Ταρωνίτη - Θεοτόκη πιθανῶς νὰ ἀνήκει στὴν ὁμώνυμη οἰκογένεια Ἡπειρωτῶν ἐμπόρων ἀπὸ τὴν

στή Βενετία 2000 βαρέλες⁹ λάδι καὶ 400 *miara*¹⁰ βελανίδι· γιὰ τὴν ἀγορὰ τῶν προϊόντων αὐτῶν τὸ κάθε μέρος ὑποχρεώνεται νὰ καταβάλει τὸ μισὸ ἀπὸ τὸ ποσὸ πὺ θὰ ἀπαιτηθεῖ. Τὸ συμφωνητικὸ ἀκόμα προβλέπει τὴν ἀποστολὴ δύο πλοίων γιὰ τὴν παραλαβὴ τοῦ ἐμπορεύματος, τὴν προμήθεια 2% ὑπὲρ τοῦ οἴκου τῆς Βενετίας καὶ τὴν διανομὴ τοῦ κέρδους ἢ τῆς ζημιᾶς ἰσόποσα στὰ δύο μέρη (βλ. Παράρτ., ἔγγρ. Α΄).

Μολονότι στὸ κείμενο τῆς συμφωνίας δὲν ἀναφέρεται πουθενὰ τὸ ὄνομα τοῦ Μανιάτη Δημ. Χαμόδρακα,¹¹ ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τῶν συντρόφων διαπιστώνεται ὅτι αὐτὸς ρυθμίζει κάθε ἐμπορικὴ δραστηριότητα τῶν Γεωργίβαλων στὸ Μοριά καὶ αὐτὸς χαράζει στὴν οὐσία τὴν πορεία τῆς ἐταιρείας· ἔτσι τρεῖς μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας ὁ Χαμόδρακας ὑπόσχεται ὅτι θὰ πούλησει στοὺς Στράτη - Γεωργίβαλο

Παραμυθιά, γιὰ τοὺς ὁποίους μᾶς δίνει πληροφορίες ὁ Κ. Δ. Μέρτζιος, «Τὸ ἐν Βενετία Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον», *Ἡπειρωτικὰ Χρονικά* I (1935) 14 - 18 καὶ ἄλλοῦ. Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τῆς ἐταιρείας φαίνεται ὅτι ὁ Στράτης ἐκτός ἀπὸ τὴν πρακτορέυση τῶν συμφερόντων τοῦ βενετσιάνικου οἴκου ἀσκεῖ καὶ μικροεμπόριο καὶ λογαριασμὸ του, ἐπενδύοντας προφανῶς τὴν προμήθειά του. Λίγο μετὰ τὴν ὑπογραφή τῆς α΄ κομπανίας προσβάλλεται ἀπὸ φθίση καὶ πεθαίνει στὸ Μυστρά στίς 11 Αὐγούστου 1733 (βλ. Στ. ΑΙ Laudo, σ. 7, 12).

8. Ὁ Γεώργιος Γεωργίβαλος ἐκπροσωπεῖ καὶ τὸν ἀδελφὸ του Θεόφιλο μὲ τὸν ὁποῖο διατηροῦν ἐμπορικὸ οἶκο μὲ ἔδρα τὴν Ἀθήνα ἐνῶ τὸ ὄλο πλαίσιο τῶν δραστηριοτήτων τους καλύπτει ἓνα εὐρύτατο γεωγραφικὸ χῶρο : Μοριά, Χίο, Σμύρνη, Θεσσαλονίκη. Ἀπὸ τὰ δύο ἀδέλφια ὁ Γεώργιος φαίνεται ὅτι κινεῖται στὸν ἠπειρωτικὸ ἑλληνικὸ χῶρο γιὰ τὴν ἐξασφάλιση προϊόντων, ἐνῶ ὁ Θεόφιλος βρίσκεται περισσότερο στὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, βλ. καὶ Β. Κρεμμυδᾶ, «Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τῆς Βενετίας Σελέκη καὶ Σάρου», *Θησαυρίσματα* 12(1975) 180, 182, 183, 193. Οἱ ἐπιχειρήσεις τῶν δύο ἀδελφῶν, μολονότι δὲν διαθέτουμε ἀρχεῖο τοῦ ἐμπορικοῦ τους οἴκου, ὥστε τὰ πορίσματά μας νὰ στηρίζονται σὲ ποσοτικὲς ἐκτιμήσεις, πρέπει νὰ ἐξελίχθηκαν κατὰ ἱκανοποιητικὸ ρυθμὸ, ἀφοῦ τὸ 1742 ὁ κύκλος τῶν ἐμπορικῶν ἐπενδύσεών τους ἔχει διευρυνθεῖ μὲ τὴν ἀνάληψη τῆς προωθήσεως καπνῶν ἀπὸ τὴν ἀγορὰ τῆς Θεσσαλονίκης στὴ Βενετία, βλ. Κ. Δ. Μέρτζιος, «Ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία ἐκ Θεσσαλονίκης» (1742 - 1759), *Μακεδονικὰ Ζ΄* (1966) 94 - 147.

9. Ἡ βαρέλα (*barile*) εἶναι μονάδα βάρους, πὺ ἀντιστοιχεῖ σὲ 48 ὀκάδες (βλ. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 4 : δημοσιεύεται στὴ σημ. 12 αὐτῆς τῆς ἐργασίας).

10. Τὸ *miaro* (πληθ. *miara*) εἶναι βενετσιάνικη μονάδα βάρους μὲ τὴν ἀντιστοιχία : 1 *miaro* = 40 *miri* = 1000 λίμπρες *grosse*. Ἡ ἀντιστοιχία μὲ τὰ ὀθωμανικὰ σταθμὰ εἶναι : 1 *miaro* = 400 ὀκάδες (βλ. Στ. ΑΙ Laudo, ὅ.π.).

11. Ὁ Μανιάτης ἐμπορὸς Δημ. Χαμόδρακας μᾶς γίνεται γνωστὸς κυρίως ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῆς ἀλληλογραφίας τῆς ἐταιρείας, μολονότι ὅλα τὰ στοιχεῖα συγκλίνουν πρὸς τὴν ἄποψη ὅτι δὲν ἦταν ἄγνωστος στίς ἐμπορικὲς πιάτσες καὶ πρὶν τὴν ἀνάμειξή του στὰ πράγματα τῶν Γεωργίβαλων. Τὶς δραστηριότητές του θὰ ἔχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσουμε μέσα ἀπὸ τίς σελίδες αὐτῆς τῆς ἐργασίας καὶ νὰ διαπιστώσουμε τὴν ἐμπλοκὴ του στὰ ἐμπορικὰ πράγματα τῆς Μάνης σὲ σχέση μὲ τὰ κυκλώματα τῆς δυτικῆς ἀγορᾶς. Πάντως γιὰ τὴν προέλευση τοῦ ἐπωνύμου, βλ. Δ. Βαγιακάκου, «Βυζαντινὰ ὀνόματα ἐκ Μάνης», *Πελοποννησιακὰ* Γ΄ - Δ΄ (1958-1959), Ἀθ. 1960, σ. 217.

τὰ ἐμπορεύματα πού προβλέπει τὸ συμφωνητικὸ ὀρίζοντας ἀναλυτικὰ τὴν ὄλη ἀνταλλακτικὴ διαδικασία.¹²

Οἱ σύντροφοὶ τῆς Βενετίας ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ τοῦ πρώτου φορτώματος ἀνταποκρίνονται στὶς ὑποχρεώσεις τοὺς ἀποστέλλοντας ὡς πρώτη δόση 500 τσεκίγια, ἐνῶ παράλληλα φροντίζουν ὥστε νὰ ἱκανοποιηθοῦν καὶ οἱ διάφορες ἀτομικὲς παραγγελίες τῶν ἀνταποκριτῶν τοὺς στὴν Ἀθήνα καὶ στὸ Μοριά.¹³

Στὴ συνέχεια ἡ ἀλληλογραφία τῆς ἐταιρείας ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀποστολὴ πλοίων, πού εἶναι ὑποχρέωση τοῦ οἴκου τῆς Βενετίας, γιὰ τὴν προώθηση καὶ νέου ἐμπορεύματος, τὴν καθυστέρηση στὴν ἄφιξη τῶν πλοίων, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο παραπονοῦνται οἱ Γεωργίβαλος - Χαμόδρακας γιὰτὶ συνδυάζεται μὲ τὴν παράλληλη ὑψωση τῶν τιμῶν τοῦ λαδιοῦ στὴν τοπικὴ ἀγορά: «τὰ λάδια κοστίζουν τώρα τόσο στὸ Μοριά ὅσο καὶ ἐδῶ [Ἀθήνα] πάνω ἀπὸ 7 ρεάλια ἢ βαρέλα».¹⁴ Σημειώνεται ἐπίσης ἡ ἐμφάνιση κουρσάρων: «ἐπάρχον κουρσάροι στὴ Μεθώνη καὶ ὡς τὴ Γλαρέντζα»,¹⁵ πράγμα πού ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα, πέρα ἀπὸ τὸν κίνδυνο ἀπώλειας τοῦ φορτίου, καὶ τὴν ὑψωση τῶν ἀσφαλιστρῶν: «ἐπειδὴ ἀκούγονται κουρσάροι, ἔδωσα ἔδωσα λίγο μεγαλύτερα ἀσφάλιστρα».¹⁶

Λεπτομερεῖς πληροφορίες γιὰ τὴ φόρτωση τῶν πλοίων δίνει σὲ ἐπιστολὴ πού ἀκολουθεῖ ὁ Χαμόδρακας —ὁ ὁποῖος ρυθμίζει κάθε ἐμπορικὴ

12. Στάμπα Al Laudo, σ. 4 :

A Gloria di Christo 1732. adi
10 Decembre Attene.

In forza della presente scrittura dichiaro, e confesso io sottoscritto Demetrio Camodraca abitante in Mistrà qualmente hò venduto al Signor Giorgio Giorgivalo, e Sign. Nicolò Strati, oglio giallo, e netto mercantile del territorio di Mistrà barille due mille numero 2000, in ragione di ocche 48. ogni barila, e di drammi 400 ogni occa, & in ragion di aslani sei ogni barila, e valonie miara 400 in ragion di ocche 400 il miaro, & il suo prezzo s'intenda in ragion d'aslani quattro, & aspri 30 il miaro, e che il pagamento di detta robba si debba fare in tanti cechini Venetiani in ragion di aspri 400 à bordo & c. il tutto franco à bordo.

13. Στάμπα Al Laudo, σ. 6, ἐπιστολὴ τῆς 9 Μαΐου 1733, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στοὺς Γ. Γεωργίβαλο καὶ Ν. Στράτη στὴ Μάνη καὶ τοὺς ἀναφέρουν ὅτι στέλλουν ἐπιπλέον διάφορα πράγματα γιὰ τὸν Γεωργίβαλο, ὅπως τοὺς εἶχε παραγγεῖλει μὲ δὺο φατοῦρες καθὼς ἐπίσης καὶ «πράγμα» πού τοὺς εἶχε παραγγεῖλει ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀξίας 117 δοκάτων.

14. Στάμπα Al Laudo, σ. 8, ἐπιστ. τῆς 22 Μαΐου 1733, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

15. Στάμπα Al Laudo, σ. 9, ἐπιστ. τῆς 7 Αὐγ. 1733, γράφει ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὰ Τρίνησα τῆς Μάνης στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

16. Στάμπα Al Laudo, σ. 11, ἐπιστ. τῆς 12 Αὐγ. 1733, μὲ τὰ ἴδια ὅπως καὶ ἡ προηγούμενη στοιχεῖα.

δραστηριότητα τῆς ἐταιρείας— στοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας καὶ συγχρόνως τοὺς παροτρύνει ὥστε νὰ δείξουν κάθε ἐνδιαφέρον γιὰ νὰ πουληθεῖ τὸ ἐμπόρευμα στὴν καλύτερη δυνατὴ τιμὴ, παρατηρώντας συνάμα ὅτι ἂν τὸ ἴδιο ἐμπόρευμα πουλιόταν ἐπὶ τόπου στὸ Μοριά, θὰ ἄφηνε κέρδος 2000 ρεάλια.¹⁷ Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ὑπενθυμίζει στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη τὸ ἀνταγωνιστικὸ πλαίσιο τῆς ἀγορᾶς καὶ τὴ ζήτηση τοῦ προϊόντος (λαδιοῦ) καὶ ἀπὸ ἄλλους ἐνδιαφερομένους ἐννοώντας βέβαια τοὺς Γάλλους· βέβαια ἢ πληροφορία πού περιέχεται στὴν ἴδια ἐπιστολή: «αὐτὴ τῆ χρονιά ἐξάλλου δὲν θὰ παραχθεῖ λάδι στὸ Μοριά οὔτε γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ τόπου»¹⁸, ἐνισχύει τὴν ἄποψη τοῦ Χαμόδρακα γιὰ τὴν ἐμπορική ἀποδοτικότητα τοῦ προϊόντος, παράλληλα ὅμως ἔχουμε μία ἐκδήλωση τῆς νοοτροπίας ἐνὸς μικροεμπόρου, ὁ ὁποῖος ἐπιζητεῖ —κινώντας κάθε ἀνταγωνιστικὴ διαδικασία— νὰ ἐπισύρει τὴν προσοχὴ γιὰ τὴν καλύτερη διάθεση τοῦ προϊόντος του.

Ἀξίζει νὰ σημειώσουμε ὅτι παράλληλα μὲ τίς συγκεντρωτικὲς αὐτὲς συναλλαγὲς καὶ τίς ἀτομικὲς παραγγελίες τῶν πρακτόρων τῆς ἐταιρείας, τὸ ὅλο πλαίσιο χαρακτηρίζεται καὶ ἀπὸ τὴν δραστηριότητα ἐνὸς ἄλλου ἀριθμοῦ μικροεμπόρων, πού συναλλάσσονται μὲ τοὺς βενετσιάνικους οἴκους, παραγγέλλοντας διάφορα βιοτεχνικὰ εἶδη, τὰ ὁποῖα ξεπληρώνουν ἀποστέλλοντας προϊόντα ἀνάλογης ἀξίας: φυσικὰ ἢ τιμὴ τῆς φατούρας, ἐπειδὴ ἡ ἀξία τῆς προβλέπεται νὰ καταβληθεῖ ἔπειτα ἀπὸ ὀρισμένο χρόνο, εἶναι προσαυξημένη μὲ τὸ διάφορο (τόκο) τῆς ἀγορᾶς, ὅπως γνωρίζουμε καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐμπορικὲς πράξεις.¹⁹ Στὴν περίπτωσή μας φορτώνει μαζί μὲ τὰ λάδια τῆς ἐταιρείας καὶ ὁ Δημ. Παλαιολόγος 4 βαρέλες λάδι, οἱ ὁποῖες προστίθενται σὲ ἄλλες 4 πού ἔχει στείλει μὲ ἄλλο πλοῖο, γιὰ νὰ ἐξοφλήσει φατούρα 1312 ρεαλιῶν.²⁰ Ἄλλοι μικροεμπόροι παράλληλα, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἐταιρεία, ὁ Δημ. Μαρατσᾶς καὶ ὁ Παναγιώτης Μπέρκος, πού ἐνεργεῖ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Γεωργίου Συκᾶ,²¹ φορτώνουν στὸ ἴδιο πλοῖο ποσότητα μεταξιοῦ.²² Ἄς σημειωθεῖ ἐπιπλέον

17. Στὴν ἴδια (βλ. σημ. 14) ἐπιστολή, σ. 10.

18. Στὴν ἴδια ἐπιστ. σ. 10.

19. Ἔχω ὑπόψη μου ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Περούλη μιὰ μεγαλὴ σειρά «ὀμολογιῶν» τοῦ εἶδους αὐτοῦ: οἱ ἔμποροι τῆς Βενετίας ἀγοράζουν γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἑλληνα μικροεμπόρου διάφορα βιοτεχνικὰ προϊόντα καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωση νὰ τα ξεπληρώσει στέλλοντας προϊόντα ἀγροτικὰ ἀλλὰ πληρώνοντας ἐπιπλέον καὶ τὸ διάφορο πού κυμαίνεται ἀπὸ 6-9%.

20. Στάμπα ΑΙ Laudo, ἐπιστ. τῆς 12 Αὐγ. 1733, ὀ.π., σ. 11.

21. Μᾶς εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές ὡς ἔμπορος στὴν Πελοπόννησο, βλ. Β. Κρεμμυδάς, «Ὁ ἐμπορικός...» ὀ.π., σ. 183, 184.

22. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 11, ἐπιστ. τῆς 13 Αὐγ. 1733, γράφει ὁ Δημ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

ὄτι οἱ παραπάνω ὀνομάζονται ρητὰ «mercanti» καὶ ἔτσι ἔχουμε τὴν δυνατότητα σὲ κάθε περίπτωση νὰ ὀρίζουμε τὴν ιδιότητα τοῦ ἐμπορευόμενου, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν ἄμεσο παραγωγό.

Οἱ σύντροφοι τῆς Βενετίας ἀφοῦ προσπαθοῦν χωρὶς ἐπιτυχία νὰ προωθήσουν ὑφάσματα στὸ Μοριά ἐξακολουθοῦν τὶς ἀποστολὲς χρημάτων ὅπως διαπιστώνεται καὶ στὴν τελευταία ἄξια λόγου ἐπιστολῆ τῆς πρώτης ἐταιρείας: «σᾶς ἀποστείλαμε . . . 1500 τζεκίγια καὶ φατοῦρες».²³ Στὴν ἴδια ἐπιστολῆ σημειώνεται ἀπὸ τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη ἢ ἀνάγκη τῆς ἀποστολῆς λαδιοῦ, καὶ γι' αὐτὸ ζητοῦν νὰ μὴν ἀποσταλεῖ βελανίδι ἀλλὰ λάδι· σημειώνουν παράλληλα ὅτι ὅσο βελανίδι ἔχουν στὴν διάθεσή τους δὲν τὸ προωθοῦν στὴν ἀγορὰ γιατί δὲν ὑπάρχει ζήτηση καὶ οἱ τιμὲς εἶναι πολὺ χαμηλές.²⁴

Μὲ τὴ συμπλήρωση τῶν ἀποστολῶν ἐμπορεύματος ἀπὸ τὸ Μοριά στὴ Βενετία ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν ἔδρα τῆς ἐταιρείας ὁ Δημ. Χαμόδρακας γιὰ νὰ ἐξετάσουν οἱ σύντροφοι τοὺς λογαριασμοὺς τους. Ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς ποὺ ἀκολουθοῦν γίνεται φανερὸ ὅτι ὁ Δημ. Χαμόδρακας, συμπεριφερόμενος σὰν νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ἕνας ἀπὸ τοὺς συνεταιίρους, σκέπτεται νὰ συνάψει νέα εὐρύτερη συμφωνία: τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ πρώτη αὐτῆ μορφή τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν μὲ τὴν ἀγορὰ τῆς Βενετίας ἄφησε κάποια οικονομικὰ ὀφέλη ἀλλὰ παράλληλα ὅτι ὁ Μανιάτης ἔμπορος διαβλέπει ὅτι στὸ μέλλον μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει ἀκόμα μεγαλύτερα κέρδη ἀπὸ τὴ συνεργασία αὐτῆ. Ἔτσι ἐνῶ βρίσκεται ἀκόμη σὲ καραντίνα, παρακαλεῖ τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη νὰ μεσιτεύσουν στὸν ἔμπορο Chianistelli τῆς Φλωρεντίας γιὰ νὰ τοῦ προμηθεύσει «διάφορες τσόχες»,²⁵ ἀπὸ τὶς ἴδιες ποὺ ὁ Φλωρεντινὸς ἔμπορος στέλνει στὸν οἶκο Dandria καὶ Manesso στὴ Σμύρνη.

Πάντως εἶναι βέβαιο ὅτι τὰ ἀφεντικὰ τοῦ Χαμόδρακα, οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι Γεωργίβαλοι,²⁶ δὲν βλέπουν μὲ καλὸ μάτι τὴ σύναψη τῆς νέας ἐταιρείας· διατηροῦν ζωηρὲς ἐπιφυλάξεις κρίνοντας ὅτι ἡ ἐποχὴ δὲν εἶναι κατάλληλη γιὰ μεγάλα ἐμπορικὰ ἀνοίγματα, ἐνῶ φαίνονται ὅτι προσανατολίζονται στὴν περιορισμένης ποσότητας προϊόντος ἐμπορικὴ ἐταιρεία: συγκεκριμένα οἱ προτάσεις τους εἶναι γιὰ δυὸ φορτώματα λαδιοῦ καὶ βελανιδιοῦ ποὺ θὰ πραγματοποιηθοῦν ἀπὸ τὸ λιμάνι τοῦ Ἐλους στὴν τιμὴ τῶν 7 ρεαλιῶν γιὰ τὴν κάθε βαρέλα λαδιοῦ καὶ 4 1/2 ρεαλιῶν γιὰ τὸ κάθε miago βελανιδιοῦ.

23. Στάμπα Al Laudo, σ. 15, ἐπιστ. τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1733, γράφουν οἱ Ταρωνίτη - Θεοτόκης στὴ Μάνη στὸ Δ. Χαμόδρακα.

24. Στάμπα Al Laudo, ὁ.π., σ. 15.

25. Στάμπα Al Laudo, σ. 21, ἐπιστ. τῆς 27 Φεβρουαρίου 1733/34, γράφουν οἱ Ταρωνίτη - Θεοτόκης στὸν Α. Chianistelli στὴν Φλωρεντία.

26. Στάμπα Al Laudo, ἐπιστ. τοῦ 1734, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸν Δ. Χαμόδρακα στὴ Βενετία.

Ὅμως ὁ Δημ. Χαμόδρακας ἐκμεταλλεύεται τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὴν βεβαιωμένη ἐμπιστοσύνη πρὸς τὸ πρόσωπό του οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι, καὶ προχωρεῖ στὴ σύναψη νέας ἐταιρείας.

Β' Ἐταιρεία : Στὶς 8 Μαΐου 1734 ὑπογράφεται στὴ Βενετία ἡ β' ἐμπορικὴ συμφωνία ἀνάμεσα στὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ταρωνίτη - Θεοτόκη καὶ τὸν Δημ. Χαμόδρακα, πρὸς τὸν ἄδελφόν του Γεωργίβαλον (βλ. Παράρτ., ἔγγρ. Β'). Ἡ συμφωνία αὐτὴ, μολονότι δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς συνηθισμένης διμεροῦς ἐταιρείας δηλ. εἶναι ὀρισμένου χρόνου καὶ γιὰ ὀρισμένη ποσότητα ἐμπορεύματος, ὥστόσο μπορεῖ νὰ ἐκτιμηθεῖ ὡς περισσότερο εὐέλκτικη καὶ ὅτι προσβλέπει σὲ διεύρυνση τῶν δραστηριοτήτων τῆς : τοῦτο γιὰτὶ προβλέπει ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπέκταση τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο· ἄλλωστε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐνεργοποίησής τῆς θὰ διαπιστωθεῖ ὅτι ἡ εὐελξία τῆς ἔχει σχέση μὲ τὴ συγκυρία καὶ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση, πρὸς διαμορφώνεται κάθε φορὰ μὲ τὴν ἐπέμβαση διαφόρων παραγόντων, ἀφοῦ θὰ ἐπεκταθεῖ καὶ σὲ δραστηριότητες πρὸς οὐτε κἄν ὀρίζονται στὸ ἀρχικὸ κείμενο ἢ μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι εἶναι ἀποτελέσματα κάποιας προφορικῆς συμφωνίας.

Τὰ κύρια ἄρθρα τῆς συμφωνίας, ἡ διάρκεια τῆς ὁποίας προβλέπεται νὰ εἶναι γιὰ δύομιση χρόνια, Αὐγούστος 1734 — Φεβρουάριο 1736/7, εἶναι :

1. Τὸ ἐταιρικὸ κεφάλαιο ὀρίζεται σὲ 6000 τσεκίγια (3000 τὸ κάθε μέρος).
2. Τὸ παραπάνω κεφάλαιο μπορεῖ ὁ Χαμόδρακας νὰ τὸ διαθέσει γιὰ τὴν ἀγορὰ λαδιοῦ καὶ βελανιδιοῦ στὴν ἀγορὰ τοῦ Μοριᾶ καὶ τῆς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων· μπορεῖ παράλληλα νὰ ἐπεκτείνει τὶς ἐμπορικὲς ἐπενδύσεις καὶ σὲ ἄλλα μέρη, στὴ Χίο ἢ τὴν Μπαρμπαραῖα ἢ καὶ ἄλλοι πρὸς ὄφελος τῆς ἐταιρείας.
3. Ὑποχρεώνεται ὁ Χαμόδρακας νὰ στέλνει στὴ Βενετία λάδια καλῆς ποιότητος, καθαρὰ χωρὶς μούργα· τὸ ἴδιο καὶ τὸ βελανίδι πρέπει νὰ εἶναι καλὸ καὶ καθαρὸ.
4. Ἀπαγορεύεται στὸ Χαμόδρακα νὰ ἀσκεῖ ἄλλο ἐμπόριο, ἔστω καὶ μικρὸ, ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἐταιρείας· ἀκόμα ὑποχρεώνεται στὰ δύομιση χρόνια πρὸς τὴν Βενετία νὰ στείλει στὴ Βενετία 12000 βαρέλες λάδι καὶ 2.400.000 λίμπρες βελανίδι καὶ κάθε φορὰ νὰ στέλνει στοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας καὶ τοὺς ἀντίστοιχους λογαριασμοὺς.
5. Ὁ Χαμόδρακας πρέπει ἔγκαιρα νὰ καταρῶνει τὸ λάδι καὶ τὸ βελανίδι καὶ μόλις τὰ ἐτοιμάζει νὰ εἰδοποιεῖ στὴ Βενετία τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη γιὰ νὰ στέλνουν αὐτοὶ τὰ πλοῖα πρὸς τὸ φορτώσουν τὸ ἐμπόρευμα.
6. Ἡ ἐταιρεία δὲν θὰ ὑπόκειται σὲ ἄλλα ἐξοδα ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα πρὸς αἰταιοῦνται γιὰ τὰ ἐμπορεύματα.
7. Ὅσο ἐμπόρευμα θὰ στέλνει ὁ οἶκος Ταρωνίτη - Θεοτόκη ἀπὸ τὴ Βενετία στὸ Χαμόδρακα θὰ εἶναι γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἐταιρείας, ἀλλὰ ὁ οἶκος θὰ ἔχει ἐπιπλέον καὶ τὴν καθιερωμένη προμήθεια· τὸ ἴδιο θὰ ἰσχύσει καὶ γιὰ τὰ ὑφάσματα τῆς Φλωρεντίας, πρὸς τὸν ὅποιον ἂν ἔχει τὸ Χαμόδρακα ἀναχωρῶντας ἀπὸ τὴ Βενετία· γιὰ τὰ μεταξωτὰ πρὸς

θά στέλνονται στη Χίο, Σμύρνη και Κωνσταντινούπολη οί Ταρωνίτης - Θεοτόκης δὲν θά παίρνουν προμήθεια.

8. Ὁ βενετσιάνικος οἶκος ὑποχρεώνεται νά καταβάλλει ἀμέσως στὸν Χαμόδρακα 1000 τσεκίγια, ἐνῶ τὰ ἄλλα 2000 θά ἀποσταλοῦν στὴν Φλωρεντία, κατὰ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χαμόδρακα.

9. Γιὰ κάθε ἀποστολὴ ἐμπορεύματος ὑποχρεώνονται οἱ σύντροφοι νά κάνουν τὴν ἀντίστοιχη ἀσφάλισή του.

10. Ὅσα κέρδη ἤθελε στείλει ὁ Θεός, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τα ἐξοδα, τὰ ἀσφάλιστρα καθὼς καὶ τὰ 40 τσεκίγια τὸ χρόνο, ποῦ εἶναι τὸ ποσὸν ποῦ θά παίρνει ὁ Χαμόδρακας γιὰ τὰ ἐξοδά του, τὸν ὑπηρετὴ του καὶ τὸ ἄλογο, θά μοιραστοῦν σὲ 2 ἴσα μερίδια.

11. Ἄν ἀνανεωθεῖ ἡ ἀπόφαση τῆς Βενετικῆς Γερουσίας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κάθε ἐμπόρευμα ποῦ θά ἔρχεται ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Τουρκίας μὲ 3/4 βελανίδι δὲν θά πληρώνει δασμὸ εἰσαγωγῆς (dacio), τότε ἡ συμφωνία θά ἰσχύσει, διαφορετικὰ καὶ μάλιστα γιὰ τὴν περίπτωση τοῦ λαδιοῦ, θά εἶναι ἄκυρη· στὴν τελευταία περίπτωση ὁ Χαμόδρακας τὰ 3000 τσεκίγια τοῦ οἴκου Ταρωνίτη - Θεοτόκη ὑποχρεώνεται νά τὰ ἐπενδύσει σὲ ἀντίστοιχη ποσότητα καθαροῦ μεταξιοῦ μαζί μὲ τὸ κέρδος, ποῦ θά ἔδιναν τὰ ὑφάσματα τῆς Φλωρεντίας.

Στις 10 Ἰουνίου 1734 στὸ ἀρχικὸ κείμενο τῆς συμφωνίας γίνεται ἡ παρακάτω προσθήκη : μολονότι ἡ Γερουσία μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς 29 Μαΐου διέταξε νά πληρώνουν δασμὸ εἰσαγωγῆς καὶ τὰ λάδια, τὰ δύο μέρη μένουν σύμφωνα νά ἰσχύσει ἡ συμφωνία.

Ἡ ἐταιρεία ἐνεργοποιεῖται σχεδὸν ταυτόχρονα μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ συμφωνητικοῦ καὶ οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης δίνουν ἐντολὴ στὸν συνεργάτη τους στὸ Λιβόρνο, Ν. Φραγγελά,²⁷ νά φροντίσει γιὰ τὴν ἀποστολὴ ὑφασμάτων στὴ Σμύρνη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη : εἶναι τὰ ὑφάσματα τὰ ὁποία ἔχουν κιόλας παραγγελθεῖ στὸν Ἄνδρέα Chiavistelli τῆς Φλωρεντίας.

Ὡστόσο, παρὰ τὴν μονόπλευρη αὐτὴ ἐνεργοποίηση καὶ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Δημ. Χαμόδρακα οἱ Γεωργίβαλοι ἀπὸ τὴ μεριά τους διατηροῦν ἀκόμη ζωηρὲς ἐπιφυλάξεις, τὶς ὁποῖες ἀνακοινώνουν μὲ γράμμα τους στὸν Χαμόδρακα, στὸ ὁποῖο ἀναφέρουν καὶ τὴν αἰτία τῶν ἐπιφυλάξεών τους : *«γνωρίζετε ὅτι στὸ Μυστρά ὑπάρχει ἀναταραχὴ καὶ γίνονται πολλὲς φασαρίες στὸ Μοριά καὶ μεγαλύτερες στὸ Μυστρά»*.²⁸ Πάντως ἡ μετὰ λίγα χρόνια ἀνάμειξη τῶν Γεωργίβαλων σὲ ἄλλες ἐμπορομεσιτικὲς δραστηριότητες, πολὺ πιὸ προσοδοφόρες, ἴσως νά εἶναι ὁ πραγματικὸς λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀντιδροῦν στὴ πρώτη αὐτὴ φάση τῆς ἐταιρείας. Ὅμως λίγο ἀργότερα, ἀφοῦ θά ἔχει προηγηθεῖ ἐπιστολὴ τῶν συντρόφων τῆς Βενετίας, στὴν ὁποία ἐπισημαίνεται ὅτι καὶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν καμιὰ ἀντίρρηση στὸ

27. Στάμπα Al Laudo, σ. 27 - 28, ἐπιστ. τῆς 12 Ἰουνίου 1734, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸ Ν. Φραγγελά, στὸ Λιβόρνο.

28. Στάμπα Al Laudo, σ. 28 - 29, ἐπιστ. τῆς 20 Ἰουνίου 1734, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

νά διαλυθεῖ ἡ ἐταιρεία,²⁹ οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι ὑπαναχωροῦν φροντίζοντας νά ἀποδώσουν τὴν συναίνεσή τους στὸ ὅτι οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους εἶχαν ἐπικαλεσθεῖ γιὰ τὴν ματαίωση τῆς συμφωνίας τους δὲν ὑπάρχουν πιά : «*ἔγιναν ὀρισμένους ταραχὲς στὸ Μοριά καὶ στὴ Μάνη . . . ὅμως τὰ πράγματα ὡς τώρα δὲν ἐπιδεινώθηκαν ἀντίθετα σιγὰ - σιγὰ καταπέφτουν καὶ μὲ τὸν καιρὸ θὰ ἡσυχάσουν*».³⁰ Σ' αὐτὰ βέβαια ὅλα ἔρχονται νά προσθέσουν μὲ τὴν καθαρὰ ἐμπορική τους νοοτροπία, τὴν ἀναμφισβήτητη ἐντιμότητα ποὺ ἔχουν δεῖξει σ' ὅλες τὶς προηγούμενες συναλλαγές τους.

Ἐνῶ συνεχίζονται ὅλες αὐτές οἱ ἀμφιταλαντεύσεις, ἡ ἐταιρεία ὅπως ἔχουμε ἤδη ἐπισημάνει, ἔχει ἀρχίσει νά λειτουργεῖ : ἔχει προηγηθεῖ ἡ παραγγελία στὴ Φλωρεντία, ἔχει εἰδοποιηθεῖ ὁ Φραγγελάς στὸ Λιβόρνο νά φροντίσει γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν ὑφασμάτων στὴ Σμύρνη. Ἡ τρίτη ἐνέργεια πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση γίνεται τώρα ἀπὸ τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη, μὲ ὑπόδειξη τοῦ Χαμόδρακα, ποὺ φροντίζουν ὥστε νά εἰδοποιηθεῖ ὁ Σταμάτης Πατεράκης³¹ στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νά ἀναλάβει τὴν διάθεση τῶν ὑφασμάτων στὴν ἀγορὰ τῆς Πόλης.

Ὁ Σταμάτης Πατεράκης, πράγματι, ἀναλαμβάνει τὴν διάθεση τῶν ὑφασμάτων γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἐταιρείας στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐνημερώνοντας τοὺς κυρίους του γιὰ τὴν κατάσταση τῶν ἀνταλλαγῶν, τὴ μορφή τοῦ ἐμπορίου στὸ ἐπίπεδο τῶν ὑφασμάτων, τὶς ἰσοτιμίες νομισμάτων. Σχετικὴ πρὸς αὐτὰ εἶναι ἡ ἐπιστολή³² τοῦ τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1734 στὴν ὁποία ἐπισημαίνει τὴν διαφορὰ στὴν τιμὴ ἀνάμεσα σὲ ὑφάσματα ποὺ που-

29. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 31, ἐπιστ. τῆς 18 Αὐγ. 1734, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Γ. Γεωργίβαλο στὴν Ἀθήνα.

30. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 32 - 43, ἐπιστ. τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1734, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

31. Ὁ ἔμπορος αὐτὸς πρέπει νά ἀνήκει στὴν χιώτικη οἰκογένεια Πατεράκη, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη διακρίθηκαν στὸ ἐμπόριο· πιθανώτατα πρέπει νά ταυτισθεῖ μὲ τὸν Σταμάτη Πατεράκη ποὺ ἀναφέρεται στὴν *Ἱστορία τῆς Χίου* τῶν Γ.Ι. Ζολῶτα - Αἰμ. Σάρου, τ. Γ', μέρος Β', Ἐν Ἀθήναις (1928) σ. 316. Γνωρίζουμε ἐπίσης ὅτι σημαντικὸς ἀριθμὸς Χίων ἦταν ἐγκατεστημένοι στὴν Πόλη, ὅπου ἀσκούσε διάφορες ἐμπορομεσιτικὲς δραστηριότητες, μὲ κέντρο τὸν Γαλατὰ, βλ. Ζολῶτα - Σάρου, ὁ.π., τ. Γ', μέρος Α', Ἐν Ἀθήναις 1926, σ. 312. — Traïan Stoïanovich, «Ὁ κατακτητὴς ὀρθόδοξος Βαλκάνιος ἔμπορος», στὸν τ. «Ὀικονομικὴ ἀκμὴ τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν (15ος - 19ος αἰῶνας)», Ἀθήνα 1979, σ. 307.

Ὁ Σταμ. Πατεράκης ἀναλαμβάνει τὴν διάθεση τῶν ὑφασμάτων τῆς ἐταιρείας μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Δ. Χαμόδρακα, ὅπως ἀναφέρουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολή τους τῆς 3 Ἰουλίου 1734, γι αὐτὸ ἀλλῶστε ὅταν ἐπέλθει ἡ ρήξη στοὺς κόλπους τῆς ἐταιρείας θὰ θεωρηθεῖ καὶ αὐτὸς ὑποπτος γιὰ παραποίηση λογαριασμῶν καὶ θὰ ζητηθοῦν πληροφορίες γιὰ τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὸν δραγουμάνο Marino Calavro.

32. Στάμπα 30, σ. 6, ἐπιστ. τῆς 16 Ὀκτ. 1734, γράφει ὁ Σταμ. Πατεράκης ἀπὸ τὴν Πόλη στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

λιούνται με άμεση καταβολή της αξίας τους και σ' αυτά επί πιστώσει, διαφορά που ανέρχεται σε 30 άσπρα το μπράτσο. Βέβαια όλες αυτές οι πληροφορίες έχουν στενή συνάφεια προς τους αναλυτικούς λογαριασμούς που υποβάλλει ο Πατεράκης με την πώληση των προϊόντων, και τους όποιους θα έχουμε την ευκαιρία να εξετάσουμε στο δεύτερο μέρος αυτής της μελέτης.

Έντομεταξύ ο Δ. Χαμόδρακας έχει επιστρέψει στο χώρο της δραστηριότητάς του, την περιοχή της Μάνης, και έχει αρχίσει τις ενέργειές του για την προώθηση εμπορευμάτων προς την αγορά της Βενετίας: έτοιμάζεται κιόλας το πρώτο φορτίο από λάδι και βελανίδι να πάρει το δρόμο για τη Βενετία και οι σύντροφοι στην πόλη αυτή χαίρονται ιδιαίτερα για την είδηση που τους διαβιβάζει ο Χαμόδρακας ότι «*λάδι υπάρχει ενώ γαλλικά πλοία δεν υπάρχουν σε κανένα λιμάνι της Μάνης*»,³³ πράγμα που σημαίνει βέβαια έλλειψη εμπορικού ανταγωνισμού και συνεπώς ευνοϊκότερο κλίμα για την αγορά αυτών των προϊόντων.

Παρόλα αυτά και παρά τις αντίθετες διαβεβαιώσεις που έδωσαν στους Ταρωνίτη - Θεοτόκη, οι Γεωργίβαλοι δεν έχουν σταματήσει να διατηρούν επιφυλάξεις για τη μορφή, την όποια έχει πάρει ή συνεργασία του πράκτορά τους Χαμόδρακα με τον οίκο της Βενετίας: σε μιá άποκαλυπτική για τους μηχανισμούς της εμπορικής συνεργασίας επιστολή τους προς τον Μανιάτη έμπορο αναφέρουν: «*επειδή είχατε μικρό κεφάλαιο στη Βενετία σάς συμπληρώθηκε με τόσο πράγμα που παραγγέλθηκε και πρώτα και ύστερα για την Τύνιδα και την Κωνσταντινούπολη προσέξτε τούτο, ότι ο κύριος Άδριανός Θεοτόκης με το πράγμα που πρόκειται να του στείλετε, θα πληρώσει το πράγμα που σάς στέλνει και έντομεταξύ το δικό σας κεφάλαιο έχει επενδυθεί ένα μέρος στη Βενετία και ένα μέρος είχε επενδυθεί στο Μοριά . . . σχετικά με το μπεταέτι, ήδη σάς έχω πεί πράξτε ως εκείνο το σημείο που θα σάς φανεί ότι είναι προς το συμφέρον σας*».³⁴

Στις σκέψεις και παρατηρήσεις του Γεώργιου Γεωργίβαλου διαφαίνονται μερικά από τα χαρακτηριστικά της διμερούς συμφωνίας, στην όποια ή πρωτοβουλία βέβαια πάντοτε βρίσκεται στα χέρια του κύριου κεφαλαιούχου, που όπωσδήποτε δεν μπορεί παρά να έχει την έδρα του έξω από τον χώρο παραγωγής αγροτικών προϊόντων· έτσι με την οικονομική του επιφάνεια μπορεί να άντεχει στην ανισορροπία ανάμεσα στις έξα-

33. Στάμπα Al Laudo, σ. 34, έπιστ. της 22 Σεπτ. 1734, γράφουν οι Ταρωνίτης - Θεοτόκης στον Δ. Χαμόδρακα, στο Μυστρά.

34. Στάμπα. Al Laudo, σ. 35, έπιστ. της 25 Όκτ. 1734, γράφει ο Γ. Γεωργίβαλος από την Άθήνα στο Δ. Χαμόδρακα, στον Μυστρά.

γωγές καὶ εἰσαγωγές πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν μικρὴ ἀπορροφητικότη-
τα τοῦ περιφερειακοῦ χώρου, καὶ ἐνισχύεται ἀπὸ τὸν ἔντονο συναγωνι-
σμό πού παρατηρεῖται γιὰ τὰ προϊόντα πού προωθοῦνται στὴν ἀγορὰ τῆς
Ἀνατολῆς ἀπὸ τὰ διάφορα ἐμπορευόμενα ἔθνη.

Στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐταιρείας, παράλληλα, εἶναι πρώτη φορά πού γίνεται
λόγος γιὰ ἐμπόριο μὲ τὴν Τύνιδα καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴ σκέψη τοῦ Χα-
μόδρακα νὰ ὑπενεικιάσει τὸν φόρο μπεταέτι (μπιντάτ) πάνω στὸ λάδι·
μολονότι στὶς ἐπιστολές πού ἀκολουθοῦν δὲν γίνεται πλέον λόγος γιὰ
τὴν ὑπόθεση αὐτὴ ἀπὸ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ἐταιρείας μαθαίνουμε ὅτι
τελικά οἱ σκέψεις αὐτὲς ὑλοποιήθησαν.

Οἱ ὀλοένα πιὸ ἡπιες παρατηρήσεις τῶν Γεωργίβαλων πρὸς τὸν Χα-
μόδρακα συνεχίζονται καὶ κυρίως ἀποσκοποῦν νὰ ἀποτρέψουν τὸν τελευ-
ταῖο ἀπὸ μεγάλα ἀνοίγματα. Παράλληλα ὅμως συνεχίζεται καὶ ἡ ἐξέλιξη
τῶν δραστηριοτήτων τῆς ἐταιρείας καὶ ἐτοιμάζεται ἡ ἐπέκτασή της καὶ
πρὸς τὴν Τύνιδα. Κύριος ἐμπνευστὴς τῆς πολιτικῆς αὐτῆς φαίνεται ὅτι
εἶναι ὁ Χαμόδρακας, πού ἀποβλέποντας σὲ μεγαλύτερα προσωπικὰ ὀφέ-
λη ἀπὸ ἐκεῖνα πού προβλέπει τὸ συμφωνητικὸ τῆς ἐταιρείας, καὶ καθὼς γνω-
ρίζει τοὺς μηχανισμοὺς τῆς ἀγορᾶς, προσπαθεῖ νὰ δραστηριοποιήσει ἀκό-
μη περισσότερο τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους ὥστε νὰ ἐτοιμάσουν³⁵ καὶ τρίτη
ἀποστολὴ ὑφασμάτων.

Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Χαμόδρακα γιὰ τὴν ἀποστολὴ ὑφασμάτων στὴν Κων-
σταντινούπολη ἔχει βέβαια ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἀποδοτικότητα τῆς ἐται-
ρείας στὸ ἐπίπεδο αὐτό, πού ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὑφάσματα
ζητᾶ ἐπίμονα καὶ ὁ Πατεράκης : καὶ οἱ δύο προσπαθοῦν νὰ ἀνατρέψουν
τὴν διστακτικότητά τῶν Βενετῶν ἐμπόρων, πού ἴσως καὶ ἐξαιτίας τῆς ἄ-
μεσης ἐμπλοκῆς τους μὲ τὴν ἀγορὰ τῆς Ἀνατολῆς, ζητοῦν ὀλοένα καὶ
περισσότερο ἀναλυτικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν κατάσταση τῆς ἀγορᾶς,
τὶς τιμές, τὶς πωλήσεις κτλ. παρὰ τὴν ἄμεση ζήτηση ἐμπορεύματος. Στὴν
ἀπαιτήση τοῦ Πατεράκη ἀπαντοῦν ὅτι, «δὲν ἔχουμε λάβει ἄλλη δική σας
ἐπιστολὴ πρόσφατη»³⁶ καὶ ἔτσι δὲν μποροῦν «στὰ σκοτεινά» νὰ ἐκπληρώ-
σουν τὶς παραγγελίες του.

Πιθανῶς νὰ βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ ἓνα τυπικὸ παράδειγμα ἐμπο-
ρικῆς νοοτροπίας τῆς ἐποχῆς καὶ ἄτολης ἐμπορικῆς πολιτικῆς, ὅταν ἡ
κατάσταση πού ἔχει διαμορφωθεῖ στὸν εὐρωπαϊκὸ καὶ εἰδικότερα στὸ μεσο-
γειακὸ ὄχι, ἀπαιτεῖ ἀποφασιστικὲς καὶ ἄμεσες ἐνέργειες στὶς ἐμπορικὲς
διαδικασίες. Ἡ ὑπόθεσή μας ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ παρακάτω παράθεμα ἐπιστο-

35. Στάμπα 30, σ. 7 - 8, ἐπιστ. τῆς 30 Νοεμβρίου 1734, γράφει ὁ Δ. Χαμόδρακας
ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

36. Στάμπα 30, σ. 10, ἐπιστ. τῆς 11 Δεκ. 1734, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης
στὸν Σταμ. Πατεράκη στὴν Κωνσταντινούπολη.

λῆς³⁷ τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη πρὸς τὸν Πατεράκη : «ὅταν μεταξὺ τῶν ἐμπορίων δὲν ὑπάρχει συγχὴ ἐπικοινωνία καὶ δὲν δίνονται ἀμοιβαῖα ἀπὸ κάθε μέρος οἱ εἰδήσεις, τὸ ἐμπόριο δὲν μπορεῖ νὰ πάει μπροστὰ . . . σᾶς παρακαλοῦμε λοιπὸν . . . νὰ μᾶς γράφετε συχνὰ γιὰ κάθε μέρος καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴ Σμόρνη πρὸς τὸ Λιβόρνο καὶ νὰ μᾶς πληροφορεῖτε γιὰ τὶς τιμὲς καὶ τὶς πωλήσεις». Δηλαδή ἡ ἐπιμονὴ τῶν Πατεράκη - Χαμόδρακα δὲν ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη εἶδηση γιὰ τοὺς Βενετούς, ἀλλὰ ἐπιζητοῦν κάτι παραπάνω.

Ὡς πρὸς τοὺς Γεωργίβαλους φαίνεται ὅτι ἡ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων ἔχει ἀνατρέψει τοὺς τελευταίους δισταγμούς τους : ἔτσι ὁ Θεόφιλος Γεωργίβαλος γράφοντας ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας, χαιρετᾶ γιὰ τὸ «πλούσιο κέρδος»³⁸ ποὺ ἀφήνουν τὰ ὑφάσματα τῆς Φλωρεντίας, ἐνῶ γιὰ τὸ ἐμπόριο μὲ τὴν Τύνιδα καὶ γενικὰ γιὰ τοὺς κάθε λογῆς λογαριασμούς τῆς ἐταιρείας τοὺς ἀνακοινώνει ὅτι ὑπεύθυνος εἶναι ὁ Χαμόδρακας, πράγμα ἄλλωστε εὐνόητο ἀπὸ κάθε ἀποψη ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι ὁ οὐσιαστικὸς διαχειριστὴς τῶν συμφερόντων τῆς ἐταιρείας τουλάχιστον ὡς πρὸς τὴν πλευρὰ τῶν Γεωργίβαλων.

Ἐξετάζοντας στὴ συνέχεια τὰ στοιχεῖα, ποὺ μᾶς παρέχει ἡ ἀλληλογραφία τῆς ἐταιρείας ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ προσεγγίσουμε στὶς λεπτομέρειες ἐκεῖνες, οἱ ὁποῖες ἀνασυνθέτουν τὴν («σωτερικὴ ἱστορία»), τὴν καθημερινὴ πρακτικὴ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς «πιάτσας» γενικότερα, ποὺ συντελεῖ στὴν ἐξέλιξη τῶν συναλλαγῶν : ἔτσι σὲ μία ἐπιστολὴ τοῦ ὁ Δημ. Χαμόδρακας ἐκθέτει τὴν κατάστασι ποὺ διαμορφώνεται στὸ Μοριά μὲ τὴν παρέμβαση τῶν Γάλλων στὴν ἀγορὰ : γράφοντας στοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας ποὺ παραπονιοῦνται γιὰ τὴν ὑψωση τῆς τιμῆς ἀγορᾶς τοῦ λαδιοῦ τοὺς ἀναφέρει ὅτι εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὅταν ὁ ἴδιος βρισκόταν στὴ Βενετία οἱ τιμὲς τοῦ λαδιοῦ ἦταν χαμηλὲς στὸ Μοριά καὶ ἀγοράζαν λάδι στὴν τιμὴ τῶν 3 1/2, 3 3/4 καὶ 4 ρεαλιῶν τὴ βαρέλα : ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ δὲν κράτησαν γιὰ πολὺ καιρὸ γιὰτὶ «οἱ Γάλλοι ἀνέβασαν τὶς τιμὲς»,³⁹ παρόλα αὐτὰ ὁ Χαμόδρακας ἐπισημαίνει ὅτι αὐτὸς ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἀγοράζει λάδια σὲ χαμηλότερες τιμὲς ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ αὐτὸ μποροῦν νὰ τὸ μάθουν ρωτώντας καὶ τοὺς ἄλλους ἐμπόρους ποὺ στέλνουν λάδια στὴ Βενετία.

Γιὰ ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο διάστημα οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνουν οἱ στάμπες κινοῦνται κυρίως ἀνάμεσα στὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζει τὸ ἐμπόριο τοῦ λαδιοῦ καὶ τῶν ὑφασμάτων· σ'αὐτὸ τὸ τελευταῖο πεδίο ἐμφανί-

37. Στὴν ἴδια (βλ. σημ. 36) ἐπιστολὴ.

38. Στάμπα 6, σ. 14, ἐπιστ. τῆς 10 Μαρτίου 1735, γράφει ὁ Θεόφ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

39. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 40, ἐπιστ. τῆς 5 Μαΐου 1735, γράφει ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

ζεται καὶ ἄλλος ἐμπορικός πρᾶκτορας τῆς ἐταιρείας στὴν Κωνσταντινούπολη: εἶναι ὁ Ἀναγνώστης Παπαδοκάκης.⁴⁰

Ἡ ἀποστολὴ ἐμπορεύματος στὸν Παπαδοκάκη ἀκολουθεῖ τὴν ἴδια μεθόδευση καὶ πρακτικὴ ποὺ εἶχε ἐφαρμοστεῖ καὶ μὲ τὸν Πατερᾶκη: Ὁ Ν. Φραγγελάς ἀπὸ τὸ Λιβόρνο προωθεῖ ὑφάσματα εἴτε ἀπευθείας εἴτε μέσω Σμύρνης στὸν Παπαδοκάκη καὶ ὁ τελευταῖος ἐνημερώνει τὰ ἀφεντικά του γιὰ τὶς πωλήσεις καὶ τὰ ἐξοδα. Ὅταν ἀπαιτηθεῖ ἡ προώθηση μέσω τῆς Σμύρνης, ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ τὸν Μαρίνο Μπαλτατζή,⁴¹ ποὺ στέλνει τὰ ὑφάσματα στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ ἐντολὲς τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

Ἦδη μπαίνομε στὸ ἔτος 1736 καὶ ὁ Θεόφιλος Γεωργίβαλος, ποὺ βρίσκεται στὴ Χίο, γράφει⁴² στὸ Χαμόδρακα καὶ τοῦ παραγγέλλει γιὰ τὴν προώθηση τῆς τελευταίας παρτίδας ἐμπορεύματος καὶ συγχρόνως τοῦ ἀναγγέλλει ὅτι πρέπει νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ κινήσει καὶ ὁ ἴδιος γιὰ τὴ Βενετία γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐκκαθάριση τῶν λογαριασμῶν: παράλληλα ἐνημερώνει καὶ τοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἀνανεωθεῖ ἡ ἐταιρεία: τὸ γεγονός αὐτὸ μπορεῖ νὰ συνδυασθεῖ μὲ τὴν ἐμφάνιση τῶν Ἀθηναίων ἐμπόρων, ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια, στὴν ἀγορὰ τῆς Θεσσαλονίκης ὅπου συγκεντρώνουν τὴν δραστηριότητά τους στὴν προώθηση καμποῦ πάλι γιὰ λογαριασμὸ βενετσιάνικου οἴκου.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1736 παρουσιάζεται κάποια ἐνταση στὶς σχέσεις τῶν συνεταίρων: αἰτία ἡ πολύμηνη σιωπὴ τοῦ Χαμόδρακα, πράγμα ποὺ προκαλεῖ ἀντίδραση τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη ποὺ μὲ ἐπιστολὴ⁴³ πρὸς τοὺς Γεωργίβαλους, ἐκθέτουν τὶς συγκεκριμένες αἰτιάσεις τους γιὰ τὸν

40. Στάμπα 30, σ. 20, ἐπιστ. τῆς 12 Νοεμ. 1735, γράφει ὁ Ἀναγν. Παπαδοκάκης ἀπὸ τὴν Πόλη στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη: στὴν ἐπιστολὴ του αὐτὴ ἀναφέρει ὅτι στὴν Κωνσταντινούπολη βρίσκεται στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοφίλου Γεωργίβαλου καὶ κατὰ συνέπεια καὶ στὴν δικὴ τους ὑπηρεσία. Στὴν ἴδια ἐπιστολὴ ἀναφέρει μιὰ περίπτωση αἰχμαλωσίας ἐνὸς πλοίου ἀπὸ τὸν κουρσάρο Zan Petro μὲ σημαία ἰσπανικὴ: τὸ πλοιοῦ ἦταν μία βενετσιάνικη ταρτάνα, ποὺ εἶχε φορτώσει στὸ Ναύπλιο διάφορα πράγματα: ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ὑπῆρχαν καὶ 3 κολέτα μεταξύ ποὺ εἶχε φορτώσει ὁ Χαμόδρακας μὲ ἀποδέκτη τὸν Θεόφ. Γεωργίβαλο, ποὺ βρισκόταν στὴ Χίο.

41. Στάμπα 6, σ. 15 ἐπιστ. τῆς 17 Δεκ. 1735, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸ Μαρίνο Μπαλτατζή στὴ Σμύρνη καὶ τοῦ δίνουν τὴν ἐντολὴ νὰ προωθεῖ τὰ ὑφάσματα ποὺ θὰ τοῦ στέλλουν, γιὰ τὴν Πόλη: ὁ Μπαλτατζῆς φαίνεται ὅτι πρακτορεῖ τὰ συμφέροντα τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη στὴ Σμύρνη: μάλιστα σὲ ἄλλη τους ἐπιστ. τῆς 2 Φεβρ. 1735/6 (Στ. Αἰ Laudo, σ. 44) τοῦ γράφουν γιὰ διάφορα γυαλικά ποὺ τοῦ στέλλουν ἀπὸ τὴ Βενετία γιὰ λογαριασμὸ τους.

42. Στάμπα Αἰ Laudo, ὁ. π. σ. 44, γράφει ὁ Θεόφ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Χίο στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

43. Στάμπα Αἰ Laudo, ἐπιστ. τῆς 29 Αὐγ. 1736, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Γ. Γεωργίβαλο στὴν Ἀθήνα.

Χαμόδρακα· οί Γεωργίβαλοι θά βροῦν τήν εὐκαιρία νά ἐπιτεθοῦν⁴⁴ στό συνεργάτη τους καί νά τόν κατηγορήσουν γιά ὀρισμένες ἐπικίνδυνες ἐνέργειές του, καί κυρίως γιά τόν δανεισμό χρήματος ἀπό Ἑβραίους τῆς Μάνης, καί τήν ἀγορά ἐμπορεύματος, κατὰ συνέπεια, μέ χρήμα πού βαρύνεται μέ διάφορο.

Ἡ κατάσταση αὐτή πού δημιουργεῖται στοὺς κόλπους τῆς ἐταιρείας ἔχει σχέση, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ γράμματα τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη, μέ τήν πτώση τῆς τιμῆς τοῦ λαδιοῦ στήν ἀγορά τῆς Βενετίας, πράγμα πού πρέπει νά καταστήσει πολὺ προσεκτικὸ τὸν Χαμόδρακα στὶς ἀγορές του· σὲ ἀντίθετη περίπτωση, ἢ ἐναλλακτικὴ λύση πού προτείνουν εἶναι ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ἀγορᾶς λαδιοῦ καί ἡ ἐπένδυση σὲ «καλὰ καὶ καθαρὰ μετὰξια», τὰ ὁποῖα νά ἀποσταλοῦν μέσω τῆς Ζακύνθου. Ἡ συγκυρία, πού σὲ μεγάλο ποσοστὸ ὀρίζει ὅλη τήν δυναμικὴ τῶν ἀνταλλαγῶν, ἐπιβεβαιώνεται καί στήν περίπτωση αὐτῆ, μέ τήν ἄμεση προσαρμογὴ στήν κατάσταση τῆς ἀγορᾶς καί στὶς συνθήκες πού κάθε φορὰ δημιουργοῦνται γιά διάφορους λόγους καί ὀρίζουν μέ τήν σειρά τους τήν προτίμηση τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἐξαγωγικοῦ προϊόντος.

Πάντως ἡ ὅλη κατάσταση φαίνεται ὅτι ἐπηρεάζεται καί ἀπὸ κάποιες περιπέτειες στήν ἀγορὰ τῆς Τύνιδας, ὅπου, καθὼς θά δοῦμε παρακάτω, ἐπεκτείνονται ἐμπορικὲς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας μέ πρωτοβουλία τοῦ Χαμόδρακα καί ἡ ὁποῖα ἔχει σχέση μέ τήν ἀποστολὴ σταριοῦ ἀπὸ τὸ Ναύπλιο, πάλι γιά λογαριασμό τῆς ἐταιρείας, στό Ν. Φραγγελὰ στό Λιβόρνο.

Λίγο ἀργότερα (Νοέμβριος 1736)⁴⁵ ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἐνημερώνει τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη γιά τήν κατάσταση τῆς ἐταιρείας τους: ἀνσφῆρει ὅτι ὁ Χαμόδρακας ἔστειλε στὴ Βενετία ἀρκετὰ γράμματα, ὅτι τὰ μετὰξια, πιθανῶς λόγω τοῦ καιροῦ δὲν πῆγαν καλά, ἐνῶ κακὰ πῆγε καί τὸ ἐμπόριο μέ τήν Τύνιδα καί ὑπεύθυνος γι αὐτό, κατὰ τήν ἄποψή τους, εἶναι ὁ Χαμόδρακας. Στὴ συνέχεια ὁ Γ. Γεωργίβαλος εἶναι ἰδιαίτερα ἀποκαλυπτικὸς γιά τίς ἐμπορικὲς μεθοδεύσεις του, καθὼς ἐκθέτει παραστατικὰ ὀρισμένες μελλοντικὲς βλέψεις του: «Θὰ εἶμαι ἐνχαριστημένος νά ἔλθουν ἐκεῖ κάτω λάδια δικὰ μας πὸν ὀφείλει νά φορτώσει ὁ κύριος Χαμόδρακας, καί ἂς κερδίσουμε λίγο, ὄχι γιά ἄλλο λόγο ἀλλὰ γιατί θέλω πολὺ τὸ δικό μου μικρὸ κεφάλαιο νά βροῖσκει ἐκεῖ κάτω καί ὄχι ἔξω. Γι αὐτὸ σὰς λέγω, νά γράψετε γρήγορα στὸν κύριο Χαμόδρακα γιά νά στείλει λάδια . . . καί ὅλο τὸ πρᾶγμα πὸν θά βροθεῖ ἐκεῖ κάτω νά τὸ πουλήσετε καί τὰ λεφτὰ νά τὰ κρατήσετε

44. Στάμπα Al Laudo, σ. 47, ἐπιστ. τῆς 28 Ὀκτ. 1736, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, στὸν Δ. Χαμόδρακα στὸ Μυστρά.

45. Στάμπα Al Laudo, σ. 48 - 49, ἐπιστ. τῆς 22 Νοεμβρίου 1736, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Νικ. Ταρωνίτη καί Ἀδρ. Θεοτόκη.

στά χέρια σας καὶ νὰ μὴ τὰ στείλετε ἔξω... πράγμα πὸν νὰ τὸ ξέρομε μόνο ἐμεῖς οἱ δυό, γιατί οἱ κατώτεροι μηχανεύονται διάφορα γιὰ νὰ κερδίσουν».⁴⁶

Στὴν περίπτωση αὐτὴ πρέπει νὰ συνδέσουμε τὶς σκέψεις αὐτὲς τοῦ Γ. Γεωργίβαλου ἢ μὲ τὶς μελλοντικὲς δραστηριότητές του στὶς προμήθειες καπνοῦ, γιὰ τὶς ὁποῖες εἶναι πάντως ἀναγκαῖα κάποια οἰκονομικὴ ἐπιφάνεια, ἢ νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Ἀθηναῖος ἔμπορος σκέπτεται νὰ ξεκινήσει κάποια ἄλλη ἐμπορικὴ ἐπιχείρηση μὲ βάση τὴ Βενετία. Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι ἡ ἀποθεματοποίηση κεφαλαίου στὴ Βενετία, γιὰ ἐμπόρους πὸν κινδυνεύουν στὸν εὐρὸ χῶρο τῆς Ἀνατολῆς ὅπου τὰ εὐρωπαϊκὰ νομίσματα καὶ μάλιστα τὰ βενετικὰ τσεκίγια εἶναι περιζήτητα καὶ ἀπαραίτητα γιὰ κάθε ἐμπορικὴ ἐνασχόληση, πρέπει πιθανῶς νὰ συνδέται μὲ μία ἀπὸ τὶς δυὸ παραπάνω ὑποθέσεις.

Παράλληλα πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ἡ προσπάθεια τοῦ Γεωργίβαλου νὰ ἐπιτύχει συνεννόηση μὲ τοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας σὲ ἓνα ἀνώτερο ἐπίπεδο καὶ νὰ ἀποκρῦψει τοὺς σκοποὺς τους ἀπὸ τοὺς «κατώτερους» — καὶ πιθανώτατα ὑπονοεῖ τὸν Χαμόδρακα— τὸν ὁποῖο ἔχει λόγους νὰ ὑποπτεύεται γιὰ ὀρισμένους ἐμπορικοὺς ἐλιγμοὺς καὶ κρυφὲς ἐνέργειές του.

Στὴ συνέχεια βέβαια δὲν μαθαίνουμε περισσότερα γι αὐτὲς τὶς εἰδικὲς σχέσεις τῶν συντρόφων, ἐνῶ πραγματοποιοῦνται οἱ τελευταῖες ἀποστολὲς λαδιοῦ καὶ βελανιδιοῦ: ὅμως τὴ γενικὴ πολιτικὴ φαίνεται νὰ τὴν προγραμματίζει ὁ Χαμόδρακας, ἀφοῦ ἀνακοινώνει⁴⁷ στοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας νὰ μὴ πουλήσουν λάδι παρὰ μόνο βελανιδι· καὶ περαιτέρω ἀπαντώντας σὲ ἐπιστολὴ τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη, πὸν τοῦ γράφουν ὅτι οἱ τιμὲς στὴν πιάτσα τῆς Βενετίας ἀνεβαίνουν, παρατηρεῖ ὅτι θὰ ἀνέβουν ἀκόμα περισσότερο γιατί «λάδι δὲν ὑπάρχει σὲ καμὴ περιοχὴ»⁴⁸: εἶναι τὸ καλοκαίρι τοῦ 1737 καὶ εἶναι γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγὲς⁴⁹ ὅτι τὴν περασμένη χρονιά ἡ παραγωγὴ τοῦ προϊόντος αὐτοῦ ὑπῆρξε πενιχρή.

Αὐτὲς εἶναι οἱ τελευταῖες ἐπαφὲς τῶν δύο μερῶν στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀλληλογραφίας, πὸν διασφύζεται στὶς στάμπες, γιατί ὕστερα ἀπὸ λίγο ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀναχωρεῖ γιὰ τὴ Βενετία ὅπου πρόκειται νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐκκαθάριση τῶν λογαριασμῶν καὶ τὸ ὀριστικὸ κλείσιμο τῆς εταιρείας· πρόθεση τῶν συνεταίρων ἦταν νὰ ἀναχωρήσει μαζί μὲ τὸν Χαμό-

46. Βλ. τὴν ἐπιστ. τῆς σημ. 45, σ. 49.

47. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 49, ἐπιστ. τῆς 4 Ἀπρ. 1737, γράφει ὁ Χαμόδρακας ἀπὸ τὰ Τρίνησα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

48. Στάμπα ΑΙ Laudo, σ. 50, ἐπιστ. τῆς 28 Αὐγ. 1737, γράφει ὁ Χαμόδρακας ἀπὸ ἀπὸ τὸ Μυστρά στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

49. Βλ. Βασ. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὅ.π., σ. 157.

δρακα και ὁ Γ. Γεωργίβαλος, ὅπως ἔγραψε⁵⁰ και ὁ ἴδιος στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη, ἀλλὰ τὸν ἐμπόδισαν οἱ ἐμπορικὲς ἐνασχολήσεις του στὶς ἀγορὲς τῆς Ἀνατολῆς. Παράλληλα ὁ Γεωργίβαλος στὴν ἴδια ἐπιστολὴ ἐπιχειρεῖ νὰ διαγράψει τὸ γενικὸ ἀπολογισμὸ τῶν πραγμάτων τῆς κομπανίας και νὰ προῖδεάσει πιθανῶς τοὺς συντρόφους του γιὰ ὀρισμένα προβλήματα, ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσουν κατὰ τὴν ἐκκαθάριση τῶν λογαριασμῶν: «στὴν ἐταιρεία μας ἔγιναν και ζημιές, τὶς ὁποῖες προκάλεσε ὄχι ἢ κακὴ κυβέρνηση ἀλλὰ ἢ τύχη και οἱ περιστάσεις τοῦ καιροῦ. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν αὐτὰ θὰ ἀποτελοῦσε αὐτὴ ἢ ἐταιρεία ἕνα θαῦμα. Ἄς εὐχαριστήσουμε, ὁμως, ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸν Θεὸ ποὺ μᾶς ὁδήγησε ὡς ἐδῶ ποὺ βρισκόμαστε και ἄς εἴμαστε εὐχαριστημένοι».⁵¹

Ἐντῶμεταξὺ ὁ Χαμόδρακας στὰ τέλη ἢ τὶς ἀρχὲς τοῦ Ἰουνίου 1738 φθάνει στὴ Βενετία, ὅπου ἀρχίζει και ἡ διένεξη γύρω ἀπὸ τὰ πραγματικὰ ἔξοδα και ἔσοδα τῆς ἐταιρείας: συγκεκριμένα ὁ Χαμόδρακας ὑποβάλλει τὸν γενικὸ λογαριασμὸ μὲ τὸν ὁποῖο δὲν συμφωνοῦν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης και ἔτσι ἀρχίζει ἡ περιπέτεια τῆς ἐκκαθάρισης τῶν λογαριασμῶν, πρῶτα σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο και μετὰ μὲ τὴν προσφυγὴ στὴν βενετσιάνικη δικαιοσύνη. Ἀπὸ τὴν ὄλη δικαστικὴ περιπέτεια ποὺ ἐκτίθεται μὲ κάθε λεπτομέρεια στὶς στάμπες παραθέτω στὴν συνέχεια ὀρισμένα στοιχεῖα ποὺ νομίζω ὅτι συμβάλλουν στὴν κατανόηση τῆς ὄλης ἐξέλιξης τῆς ἐταιρείας και τῶν ἐπιλογῶν ποὺ τὴν προσδιορίζουν.

Ἐπὸ τὴν πίεση τῶν Βενετῶν ἐμπόρων ὁ Χαμόδρακας ἀναγκάζεται νὰ ὑποβάλλει και δεῦτερο λογαριασμὸ, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει ὀρισμένες ποσοτικὲς διαφορὲς μὲ τὸν πρῶτο, κυρίως στὶς συναλλαγὲς ποὺ ἦταν δυνατὸν νὰ μὴν ἐλέγχονται ἀπὸ τοὺς συντρόφους κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἐμπορικῶν διαδικασιῶν· αὐτὲς οἱ συναλλαγὲς ἔχουν σχέση μὲ τὸ ἀπευθείας ἐμπόριο λαδιοῦ τοῦ Χαμόδρακα μὲ τοὺς Γάλλους, τὴν ὑπενοικίαση τοῦ μινιτάτ, τὸ ἐμπόριο μὲ τὴν Τύνιδα, και τὰ ἔξοδα τῆς ἐταιρείας. Παράλληλα ἀναγκάζεται ὁ Μανιάτης πράκτορας νὰ ἐνεργήσει ὥστε νὰ ἀποσταλεῖ ἀντίγραφο τοῦ καταστίχου τῆς ἐταιρείας στὴ Βενετία γιὰ νὰ ἐξετασθεῖ λεπτομερῶς. Μὲ ἐνέργειές τους ἐξάλλου πρὸς τὸν Ἀντώνιο Μπαρότση,⁵² στὴν Ἀρκαδιά, οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης ζητοῦν πληροφορίες γιὰ τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγὲς τοῦ Χαμόδρακα και τὴν τιμιότητά του.

50. Στάμπα 6, σ. 20, ἐπιστ. τῆς 17 Ἰανουαρίου 1737/8, γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

51. Βλ. τὴν ἐπιστ. τῆς σημ. 50.

52. Στάμπα ΑΙ Laudo, ἐπιστ. τῆς 21 Ἰουνίου 1738, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Ἀντ. Μπαρότση στὴν Ἀρκαδιά. Ὁ τελευταῖος ἀνῆκει στὴν οἰκογένεια Barozzi, Ἑβραῖον μὲ βενετσιάνικη ὑπηκοότητα, ποὺ κρατοῦσαν τὸ ὑποπροξενεῖο τῆς Ἀρκαδίας (Κυπρισία) κληρονομικά, βλ. Β. Κρεμμυδᾶ, *Τὸ ἐμπόριο*, ὅ.π., σ. 47.

Ὁ Χαμόδρακας ἐκ τῶν πραγμάτων βρίσκεται σὲ δύσκολη θέση καὶ ἀναγκάζεται νὰ γράψει⁵³ στοὺς συνεργάτες του στὴ Μάνη Μανοῦσο Θεοδωρόπουλο καὶ Σταμάτη Γιαννακόπουλο καὶ ἀφοῦ τοὺς δώσει ὀρισμένες ὁδηγίες γιὰ τὴν παρακολούθηση τῶν ὑποθέσεών του στὸ Μοριά, τοὺς παραθέτει ἀναλυτικὲς λεπτομέρειες γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ παραποιήσουν τὸ κατάστιχο τῆς ἐταιρείας, πού ἀντίγραφό του πρόκειται νὰ ἀποστείλουν στὴ Βενετία. Ἀπὸ τὴν ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ ἐπιστολὴ γιὰ τὸ θέμα τῆς παραποίησης — γιὰτὶ ἐλάχιστες φορὲς ἔρχονται στὸς φῶς, παρόμοιες πράξεις καὶ σπανιότερα ἀποκαλύπτονται ἀπὸ ὁμολογία τοῦ δράστη—δίνω μερικὰ ἀποσπάσματα⁵⁴ γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ συνεργάτες τοῦ Χαμόδρακα πρέπει νὰ ἐνεργήσουν ὥστε ἡ ἐνέργεια αὐτὴ νὰ παραμείνει κρυφὴ ἢ καλύτερα νὰ μὴν δημιουργήσει καμιὰ ὑπόψια στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη :

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς ὁ Χαμόδρακας δίνει μερικὲς ὁδηγίες γιὰ τὴν πορεία τῶν ὑποθέσεων τῆς ἐταιρείας, πού ἀκόμα ἐκκρεμοῦν καὶ συνεχίζοντας ἔρχεται στὸν κύριον σκοπὸ τῆς ἐπιστολῆς του : «σὰς ἀναφέρω ὅτι ἐδῶ ἐξέτασαν τοὺς λογαριασμοὺς μου. Ὅμως ὅπως εἶναι στὸ κατάστιχο δὲν συμφωνοῦν. Γιατὶ τὰ λάδια πού ἀγοράσαμε ἔδιναν μικρὸ κέρδος, καὶ γνωρίζετε μὲ ποῖο τρόπο τὸ μέγιστον καὶ ἔπειτα τὸ μοῖραζα μὲ ὄλους. Τὸ ἔκανα γιὰτὶ μοῦ λένε : ἴσως λάδι ἀγοράσατε καὶ πουλήσατε ἴσως κερδίσατε. Τὸ μετὰ ἐδῶσε ἀρκετὸ κέρδος τὸ λάδι λίγο.» Ὅμως ἐγὼ τὰ ἀγόραζα μὲ δανεικά. Καὶ ἂν τοὺς δείξω ὄλους τοὺς δανεισμοὺς δὲν θὰ τοὺς παραδεχθῶν . . . τώρα συμφωνήσαμε νὰ τοὺς παρουσιάσω τοὺς λογαριασμοὺς αὐτοὺς καὶ νὰ πού ἐγὼ τοὺς συνέταξα χρησιμοποιώντας χαρτὶ πού νὰ μοιάζει μὲ τὸ κατάστιχο. Κατεβάστε λοιπὸν στὸ δωμάτιο τὸ κατάστιχο καὶ ἀνοίξτε το στὴ σελίδα 90 ἢ λίγο πρὸ μπροστὰ ἢ πρὸ πίσω· τὸ κατάστιχο εἶναι ραμένον κατὰ τετράδια καὶ στὸ μέσον ὅπου χωρίζονται τὰ τετράδια βάλτε καὶ αὐτὸ καὶ ράψτε το ὅπως καὶ τὸ ἄλλο κατάστιχο. Καὶ ἂν τὸ χαρτὶ εἶναι πρὸ μακρὸν ἢ πρὸ πλατὸν ἐγὼ ἔχω ἀφήσει περιθώριον καὶ ἀνάλογα κόψτε το· καὶ ἐκεῖ ὅπου θὰ τὸ βάλτε δεῖτε ποῖα σελίδα εἶναι καὶ προχωρεῖτε ἀριθμώντας καὶ ἐκεῖνες πού θὰ βάλετε. Ὅμως νὰ προσέξετε ὥστε τὰ νοῦμερα νὰ εἶναι ἴδια μὲ τὰ δικὰ μου· καὶ ἂν ἡ σελίδα ἔχει νοῦμερο 90 ἢ ὅτι νοῦμερο ἔχει θὰ γράψετε 91, 92, 93 καὶ πάει λέγοντας. Ἀριθμεῖστε καὶ αὐτὰ τὰ ὀκτὼ φύλλα ὅπως καὶ τὸ ἄλλο κατάστιχο. Παρατηρεῖστε ἀκόμα καὶ τὰ περιθώρια τῶν σελίδων καὶ ἂν εἶναι πρὸ ἄσπρες λερωθεὲς τες λιγάκι ὥστε νὰ εἶναι ὅμοιες.

53. Στάμπα 6, σ. 26 - 31, ἐπιστ. τῆς 12/23 Ἰουνίου 1738, γράφει ὁ Δ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὴ Βενετία στοὺς Μανοῦσο Θεοδωρόπουλο καὶ Σταμ. Γιαννακόπουλο στὸ Μυστρά.

54. Βλ. τὸ ἰταλικὸ κείμενον, Παράρτ. Ἐγγρ. Γ'.

Και αφού τὸ φτιάξτε ὥστε νὰ εἶναι ἴδιο φωνάζτε τὸν παπα - Παναγιώτη νὰ τὸ ἀντιγράψει, ὅμοιο ὅπως ἐγὼ τὸ ἔχω συντάξει . . . ἢ στὴν ἀνάγκη ἀντιγράψτε το ἐσεῖς ἀλλὰ καθαρά . . . καὶ ὅταν τελειώσουν οἱ λογαριασμοὶ φωνάζτε τὸν ἅγιο οἰκονόμο καὶ πείτε του: 'εἶναι ἀνάγκη νὰ στείλουμε μερικοὺς λογαριασμοὺς, ποὺ μᾶς γράφει [ὁ Χαμόδρακας] καὶ τοὺς ὁποίους ἀντιγράψαμε ἀπὸ τὸ βιβλίο του καὶ καθὼς βλέπετε ὅτι ὁ γραφικὸς χαρακτήρας εἶναι ὁ δικὸς του, ὑπογράψτε τους καὶ βεβαιώστε γι' αὐτούς. "Ὑστερα καλέστε τὸν Ἰωάννη Λεωπούλου⁵⁵, ποὺ ἦταν ἐδῶ, καὶ πείτε του τὰ ἴδια πράγματα. Μετὰ τὸν Κακαβάκη . . . μετὰ τὸν Ἀνδρέα Γουνά⁵⁶. Τρία πρόσωπα εἶναι ἀρκετὰ . . . μὰ τοὺς δικούς μας, σὰν τὸν Μπενιζέλο⁵⁷ καθὼς καὶ ἄλλους νὰ μὴ φωνάζτε. Καὶ ὅταν θὰ τοὺς δείξετε τὸ βιβλίο γιὰ νὰ τὸ παραβάλουν μὲ τὰ ἀντίγραφα, ποὺ θὰ ἔχετε κάνει, προσέξτε νὰ μὴ διαβάσουν λεπτομέρειες, ὅσο εἶναι δυνατόν. Ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ μιὰ - δυὸ γραμμὲς καὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἂν συμφωνοῦν, γιὰ νὰ μὴ δοῦν τίς δουλιές μας. Θὰ σᾶς εἶχα γράφει νὰ φωνάζετε καὶ τὸν Κρεββατᾶ⁵⁸ ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ δεῖ τοὺς λογαριασμούς . . . Τοὺς λογαριασμοὺς ποὺ σᾶς στέλνω τοὺς ἔχω διπλωμένους καὶ ὅταν τοὺς λάβετε βάλτε τους κάτω ἀπὸ χοντρὸ χαρτόνι καὶ ἀπὸ πάνω ἕνα τραπέζι γιὰ νὰ τοὺς βαρύνετε καὶ ἔτσι νὰ ἰσιώσουν καὶ ὅταν τελειώστε καὶ ὑπάρχει πλοῖο γιὰ τὸ Λιβόρνο . . . νὰ τοὺς στείλετε ἀμέσως . . . ὅμως στὴν Ἀθήνα νὰ μὴ τοὺς στείλετε γιὰ νὰ μὴ μάθουν τίποτα . . .»). Καὶ καταλήγοντας ὁ Χαμόδρακας ἐπαναλαμβάνει τοὺς λόγους γιὰ τοὺς

55. Πρόκριτος Μυστρά (βλ. Σ. Κουγέα, «Ὁ Ἴατρος τοῦ Μυστρά Ἡλίας Δόξας», *Πελοποννησιακά*, Γ' - Δ' (1958 - 1959) 1960, σ. 330). Ἡ οἰκογένεια τῶν Λεωπούλων εἶχε στενὲς σχέσεις μὲ τὴ Βενετικὴ Διοίκηση (βλ. Σ. Λάμπρου, «Ἐγγραφα περὶ Λεωπούλων καὶ Μυστρά», *Ν. Ἑλληνομνήμων* 16 (1922) 272 - 291.

56. Ὁ Ἀνδρέας Γουνάς εἶναι ἔμπορος ποὺ κινεῖται μεταξὺ Βενετίας καὶ Μάνης· εἶναι μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας (βλ. Reg. 225, σ. 4). Ἀπὸ τὴν ἐργασία τοῦ Κ. Μέρτζιου, «Ἀρχαιοδιφικά ἀνάλεκτα», *Ἀθηναϊκά* 45(1970) 10, ὅπου δημοσιεύεται ἕνα πιστοποιητικὸ βενετοῦ νοταρίου, διαπιστώνουμε ὅτι ὁ ἔμπορος αὐτὸς ἦταν Ἀθηναϊκῆς καταγωγῆς, τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του ἦταν Πέτρος καὶ κατοικοῦσε στὸ Μυστρά· φαίνεται ὅμως καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐγγραφα ποὺ δημοσιεῖει ὁ Μέρτζιος καὶ στὴν ἴδια ἐργασία καὶ σ' ἄλλη, «Οἱ Ἀθηναῖοι Περούληδες ἐν Βενετία», *Τὰ Ἀθηναϊκά* 41(1968) 1 - 8, ὅτι παρέμεινε ἐπὶ πολὺ καιρὸ, προφανῶς γιὰ ἐμπορικὲς ὑποθέσεις, στὴ Βενετία.

57. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸν Μανιάτη ἔμπορο Μπενιζέλο Δόξα, μὲ τὸν ὁποῖο ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω εἶχε δοσοληψίες ὁ Χαμόδρακας· μαρτυρίες γιὰ μέλη τῆς οἰκογένειας Δόξα στὸ ἄρθρο τοῦ Σ. Β. Κουγέα, «Ὁ Ἴατρος τοῦ Μυστρά» ὅ.π. σ. 325 - 342.

58. Εἶναι ὁ Γιαννάκης Κρεββατᾶς, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ γι' αὐτὸν παρακάτω. Ἀσφαλῶς εἶναι μέλος τῆς σημαίνουσας οἰκογένειας τῶν Κρεββατᾶδων τῆς Μάνης, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκλέγονταν βεκήληδες καὶ κωραγιάννηδες τῆς περιοχῆς. (βλ. Μιχ. Β. Σακελλαρίου, *Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν τουρκοκρατίαν (1715 - 1821)*, ἀνατυπ. 1978, σ. 95 καὶ ἄλλου)· γιὰ τὴν οἰκογένεια Κρεββατᾶ βλ. Γ. Ἀναγνωστόπουλος, «Κρεββατᾶδες κ. ἰ. Λακεδαίμων», *Λακωνικά*, τεύχ. Α' (1932) 173 - 313.

οποίους ἀναγκάστηκε νὰ κάνει ὄλα αὐτὰ ὥστε νὰ μὴ μαθευτοῦν τὰ δάνεια του, καὶ ὅτι αὐτὸς δὲν κέρδισε τίποτα ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἔχασε κιόλας.

Τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀναφέρονται στὴ παραπάνω ἐπιστολὴ τοῦ Χαμόδρακα ἐνισχύουν τὴν ἄποψη ὅτι ὁ Μανιάτης ἐμπορομεσίτης εἶχε προχωρήσει σὲ ὀρισμένες ἐνέργειες ὑπερβαίνοντας τὰ ὄρια τῆς ἐταιρείας, ἀλλὰ ἡ δρᾶση του αὐτὴ δὲν εἶχε γίνει γνωστὴ οὔτε στοὺς Γεωργίβαλους, γιὰ λογαριασμὸ τῶν ὁποίων ὑποτίθεται ὅτι δούλευε· πέρα ἀπὸ τὶς ὁποιες ἐξηγήσεις ποὺ μᾶς δίνει ὁ ἴδιος, εἶναι εὐνόητο ὅτι ἀπέβλεπε κυρίως σὲ αὐξηση τῶν δικῶν του κερδῶν ἀφοῦ μάλιστα οἱ σχετικὲς ἐνέργειές του ἔχουν σχέση μὲ ἐμπορικὲς συναλλαγές, ποὺ ἦταν δυνατὸ νὰ παραμένουν ἀνεξέλεγκτες : διάθεση λαδιῶν σὲ Γάλλους, ἐμπόριο μὲ Τύνιδα, ὑπενοικίαση μπιντάτ, λογαριασμοὶ ἐξόδων τῆς ἐταιρείας.

Ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων φαίνεται ὅτι οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης δυσπιστοῦν γιὰ τὰ πάντα καὶ συνεχίζουν τὶς προσπάθειες τους πρὸς κάθε κατεύθυνση γιὰ νὰ ἐξακριβώσουν τὶς ἐμπορικὲς μεθοδεύσεις τοῦ Χαμόδρακα ἀλλὰ καὶ τὸ ποιὸν τῶν ἄλλων συνεργατῶν του στὸ Μοριά καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη : γράφουν στὸ Γενικὸ Πρόξενο τῆς Γαλλίας στὴν Πελοπόννησο Giovanni Clerambo⁵⁹ καὶ τοῦ ζητοῦν τὴν προστασία του.⁶⁰ Ἀπευθύνονται στὸν δραγουμάνο Marino Calavro,⁶¹ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τοῦ ζητοῦν πληροφορίες γιὰ τὸν Σταμ. Πατερᾶκη καὶ τὸν Ἄναγν. Παπαδουκάκη· γράφουν στοὺς Borghetti καὶ Maratti⁶² στὴ Σμύρνη γιὰ νὰ πληροφορηθοῦν τὰ ἀκριβῆ στοιχεῖα γιὰ τὰ ὑφάσματα ποὺ εἶχε στείλει ὁ Φραγγελᾶς ἀπὸ τὸ Λιβόρνο ἐνῶ τὶς ἴδιες πληροφορίες ζητοῦν καὶ ἀπὸ τὸν Ἄνδρέα Chivastelli⁶³ τῆς Φλωρεντίας. Παράλληλα ἐξαναγκάζουν τὸ Χαμόδρακα νὰ δώσει ἐντολὴ⁶⁴ στοὺς συνεργάτες του στὸ Μυστρά νὰ στεί-

59. Πρόκειται γιὰ τὸν Jean de Clairembault, μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ ὁποίου μονοπώλησαν γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ προξενικὸ ἀξίωμα τῆς Πελοποννήσου. Ὁ J. Clairembault ὑπῆρξε ἐπὶ 26 χρόνια, ὡς πρόξενος στὴ Μεθώνη ὅπου καὶ πέθανε (1745). Γιὰ τοὺς Γάλλους προξένους στὴν Πελοπόννησο βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π. σ. 44.

60. Στάμπα 6, σ. 36, ἐπιστ. τῆς 9 Αὐγ. 1738, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν G. Clerambo στὴ Μεθώνη.

61. Στάμπα 6, σ. 36 - 37, ἐπιστ. τῆς 13 Σεπτ. 1738, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὴν Κωνσταντινούπολη στὸ Μαρίνο Καλαβρό.

62. Στάμπα Al Laudo, σ. 69, ἐπιστ. τῆς 26 Ἰουλίου 1738, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στοὺς Borghetti καὶ Maratti στὴ Σμύρνη. Τὰ ὀνόματα τῶν ἐμπόρων αὐτῶν ἐμφανίζονται γιὰ πρώτη φορὰ ἐδῶ· πιθανῶς πρὸς τὸν οἶκο αὐτὸ θὰ ἔστειλε τὶς ἀποστολές του ὁ Ν. Φραγγελᾶς ἀπὸ τὸ Λιβόρνο.

63. Στάμπα Al Laudo, σ. 70, ἐπιστ. τῆς 26 Ἰουλίου 1738, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Α. Chivastelli, στὴ Φλωρεντία.

64. Στάμπα Al Laudo, σ. 61 - 62, ἐπιστ. τῆς 15 Ἰουλίου 1738.

λουν στη Βενετία όλους τους λογαριασμούς της εταιρείας για να ελέγξουν τα πράγματα από την αρχή.

Ἐνῶ ὅλα αὐτὰ διαδραματίζονται στη Βενετία, οἱ Γεωργίβαλοι με ἐπιστολή⁶⁵ τους παραπονοῦνται στους Ταρωνίτη - Θεοτόκη ὅτι ἔμαθαν τὴ διένεξη καὶ τὶς δικαστικὲς πράξεις ἀπὸ γράμματα φίλων καὶ ὅτι δὲν τοὺς ἔγραψε τίποτα οὔτε αὐτὸς ὁ Χαμόδρακας· στὴ συνέχεια σπεύδουν νὰ δηλώσουν ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶδαν ποτὲ τοὺς λογαριασμοὺς καὶ δὲν ἔχουν καμὰ ἀνάμιξη στὴ σύνταξή τους· παρόλα αὐτὰ καὶ ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι δὲν μποροῦν νὰ ἔλθουν στη Βενετία εἰδοποιοῦν τὸν συγγενή τους Ἡλία Γραμματικῆ, ποὺ βρίσκεται στὸ Λιβόρνο, νὰ παραστεῖ αὐτὸς καὶ νὰ τοὺς ἐκπροσωπήσει στὴν ὑπόθεση αὐτή.

Μετὰ ἀπ' ὅλες τὶς ἐνέργειες αὐτὲς καὶ ἄλλες, ποὺ λαμβάνουν χώρα σὲ ἐπίπεδο βενετικῆς δικαιοσύνης, τὸ νεώτερο στὴν ὑπόθεση εἶναι ἡ ἀποστολὴ καὶ ἀφιξὴ στὴ Βενετία ὄλων τῶν ἐγγράφων τῆς εταιρείας, ποὺ παρουσιάζουν τὸν βαθμὸ ἀνάμιξης τοῦ Χαμόδρακα στὴν ἀγορὰ τοῦ Μοριά. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ παραδίνονται γιὰ φύλαξη στὸ Βενετὸ νοτάριο Φραγκίσκο Domesticci, ἐνῶ ἀπὸ τὶς στάμπες⁶⁶ ἔχουμε τὴν περιγραφὴ τους ποὺ εἶναι ἡ παρακάτω :

1. Συμφωνητικὸ καὶ ἀποδείξεις στὰ τουρκικὰ σφραγισμένες κατὰ τὴ συνήθεια τῶν Τούρκων τοῦ Cottomagnì(;) γιὰ τὴν ἐνοικίαση τοῦ μινιτάτ καὶ πληρωμὴ αὐτοῦ ἀπὸ δόση σὲ δόση καὶ γράμματά του σὲ ἀπάντηση, ὅταν λάβαινε τὰ χρήματα γιὰ τὸ μινιτάτ.

2. Τουρκικὲς ἀποδείξεις, γραμμένες στὰ τουρκικὰ καὶ σφραγισμένες κατὰ τὴ συνήθειά τους, τοῦ Μουσταφᾶ ἀγᾶ γιὰ τὸ τελωνεῖο καὶ τὸ χαράτσι καὶ δικὲς μου ἀποδείξεις, ποὺ μοῦ δάνειζε χρήματα σύμφωνα με τὴν μερίδα του.

3. Αὔθεντικοὶ λογαριασμοὶ τοῦ Κώστα Σάρου καὶ Ἰωάννη Χρήστου, συντρόφων.⁶⁷

4. Ἀποδείξεις τοῦ Χαλήμπεη, γραμμένες στὰ τουρκικὰ γιὰ τὰ τελωνεῖα σύμφωνα με τὴ μερίδα του.

5. Ἀποδείξεις, γραμμένες στὰ τουρκικὰ, τοῦ Ἀλῆ ἀγᾶ βοϊβόδα γιὰ τὸ χαράτσι καὶ ἄλλες δουλειές.

6. Συμφωνητικὰ καὶ ἀποδείξεις τῶν Γάλλων ἐμπόρων,⁶⁸ κυρίων Gurdan καὶ Rinand καὶ οἱ μερίδες τους.

65. Στάμπα Al Laudo, σ. 76 - 77, ἐπιστ. τῆς 30 Αὐγ. 1738, γράφουν οἱ Γεωργίβαλοι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στους Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

66. Στάμπα 30, σ. 92 - 96. Βλ. Παράρτ. Ἔγγρ. Δ΄

67. Γιὰ τοὺς δύο αὐτοὺς συντρόφους βλ. Β. Κρεμμυδάς, «Ὁ ἐμπορικὸς», ὅ.π. σ. 198 κυρίως, καὶ ἄλλου πιθανώτατα ἀπὸ τὴν μαρτυρία αὐτὴ νὰ ἐπιβεβαιώνεται ἡ ὑπόθεση τοῦ Β. Κρεμμυδά ὅτι ὁ Κ. Σάρος εἶχε χωριστὴ ἐταιρεία με τὸν Γ. Σουκᾶ καὶ ἄλλη με τὸν Ἰω. Χρήστου.

68. Γιὰ τὰ ὀνόματα τῶν Γάλλων ἐμπόρων ποὺ ἀναγράφονται στὰ κείμενα, καθὼς βέβαια συμβαίνει καὶ γιὰ τουρκικὰ ὀνόματα ἀλλὰ καὶ γιὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ, ὑπάρχει πάντα τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθῆς ἀποκατάστασης τοῦ πραγματικοῦ ἐπωνύμου καθὼς εἶναι βέβαιο ὅτι κατὰ τὴν μετάφραση πέρασαν πολλὲς φορὲς παραφθορῆνα. Ἔτσι λ.χ.

7 Αὐθεντικοὶ λογαριασμοὶ τοῦ Αντωνίου Μπαροτση καὶ ἀποφασὴ γιὰ τὴν υποθήσῃ που ἐκδίκασθη ἐνωπίον τοῦ Γενικοῦ προξενοῦ τῆς Γαλλίας, καὶ γραμμάτια τοῦ ἴδιου ἀποδεικτικὰ τῶν χρημάτων που τοῦ ἐστέλναν γιὰ τὸ ἐμπόριο τοῦ λουδοῦ που εἶγαν μετὰ, τὰ ὁποῖα γραμμάτια ἔχουν τὴ θέση ἀποδείξεων

8 Αὐθεντικοὶ λογαριασμοὶ τοῦ Ἰωάννη Ἐξαρχοῦ γιὰ τὰ σταρία

9 Αὐθεντικὸς λογαριασμὸς τοῦ Λαζαρή Κανταβρᾶ γιὰ τὰ λαδία

10 Αὐθεντικὸς λογαριασμὸς τοῦ Φωτεινοῦ Κορωνιοῦ γιὰ τὰ λαδία

11 Αὐθεντικὸς λογαριασμὸς τοῦ Κολλυβοδιακοῦ⁶⁹ γιὰ τὰ λαδία

12 Αὐθεντικὲς ἀποδείξεις τοῦ Cottomagni γραμμενὲς στὰ τουρκικὰ γιὰ τὸ μπινατ, που πληρώσαν γιὰ τὰ λαδία που φορτώσαν στὶς Κιτρίες καὶ Καλαμάτα γιὰ τὴ Βενετία

13 Ἀποδείξεις τῶν τελωνείων, που πληρώσαν

14 Αὐθεντικὸ συμβολαίον τῆς ἐταιρείας⁷⁰ μετὰ Γεωργίου Μμπομποτση καὶ Σταματῆ Γιαννακοπούλου

15 Αὐθεντικοὶ λογαριασμοὶ γιὰ τοὺς ρουμπιέδες, που σταλθῆκαν ἀπὸ τὸν ἴδιον, ἀπὸ τὴν Τυνίδα

16 Ἀποδείξεις γιὰ χρήματα, που δανειζοῦν ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ ἀγᾶ καὶ ἀπὸ τὸν Ἑβραῖο Λεβῆ⁷¹ καὶ τὸν Ἑβραῖο Clachamugli καὶ ἀπὸ τὸν Μαμουτάγα καὶ Νικόλῳ Πούρη καὶ τὸν δραγουμάνο Σωτήρη Γιαγκουλαῖο⁷²

17 Αὐθεντικὲς ἀποδείξεις τοῦ Τουρκοῦ Ἀλῆ Καραμανῆ γιὰ τὸ λαδί

18 Αὐθεντικὸ συμφωνητικὸ τοῦ Λασκαρῆ Πιτζαουνη καὶ Δημητρίου Καφετζῆ⁷³

τὸ ὄνομα τοῦ Γαλλοῦ ἐμποροῦ Rinand που σὲ καμμία περὶπτωση δὲν εἶναι τὸ ὀρθόν, ἀλλὰ ἄλλοτε ἀναγράφεται ὡς Rinaldo καὶ ἄλλοτε ὡς Rainaud, τὸ ὁποῖόν πρέπει νὰ εἶναι πιὸ κοντὰ στὴν πραγματικότητά

69. Προκεῖται γιὰ τὸν Πανογιώτη Κολλυβοδιακόν, δραγουμάνο τοῦ Γαλλικοῦ προξενείου καὶ συνοδοτὸν Fourmont πληροφορίες γιὰ τὸν Κολλυβοδιακόν, βλ. Διον Ζακυθινόν, «Ἀνεκδοτὰ περὶ Μιχαήλ Φουρμόν», *HMF*, 1935, σ. 238-243 καὶ κυρίως στὴ σελ. 10 — Σ. Κουγέα, «Ὁ ἰατρός», ο.π., σ. 330 — Κρεμμυδάς, *Ἐμπόριο*, ο.π. σ. 48, ὅπου καὶ ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὸ προσωπικόν τῶν προξενείων

70. Γιὰ τὴν ἐταιρεία αὐτὴ βλ. σὺν Β μέρος αὐτῆς τῆς μελέτης, σ. 268 κεθ

71. Οἰκογενεῖα Ἑβραίων στὴ Μανῆ ἐντοπίζεται καὶ ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα σὲ ὑπομνηματὸν τοῦ 1815 (ἀναφέρεται σὲ γεγονότα τοῦ 1770-1815) νὰ εἶναι καλὰ ἐγκατεστημένη στὸ χ. Κουτουφαρί «*Il y a une fort ancienne famille qui porte le surnom de Levi c'est elle qui a le plus de preponderance sur le pays*» (βλ. Ἐλ. Μπελιά, «Ὑπομνηματὰ περὶ Μανῆς ἐκ τῶν Ὀλλανδικῶν ἀρχείων», *Λακωνικαὶ Στοιχεῖα Β* (1975) 270-301

Γιὰ τοὺς Ἑβραίους τοῦ Μυστρά βλ. Guilletiere, *Lacedemone ancienne et nouvelle* τ. 2, Παρίσι 1676, σ. 492-495, Σ. Λαμπίρος, «Ἐκθέσεις τῶν Βενετῶν προνοητῶν τῆς Πελοποννήσου ἐκ τῶν ἐν Βενετία ἀρχείων ἐκδιδόμεναι», *ΔΙΕΕ* 5(1896-1900) 647.—Γενικά γιὰ τοὺς Ἑβραίους καὶ τὶς τοκογλυφικὲς δραστηριότητές τους, βλ. Β. Κρεμμυδά *Τὸ ἐμπόριο*, ο.π., σ. 294-297

72. Δραγουμάνος στὴν αὐλὴ τοῦ πασᾶ τῆς Τριπολῆς ἀναφέρεται συχνὰ στὴν ἀλληλογραφία τοῦ Fourmont βλ. Δ. Ζακυθινόν, «Ἀνεκδοτὰ», ο.π. σ. 122 — Σ. Κουγέα, «Ὁ ἰατρός» ο.π., σ. 342

73. Ἡ οἰκογενεῖα Καφετζῆ τῆς Μανῆς ἦταν καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὶς οἰκογενεῖες που εἰδὴν τὸν πρῶτον τῆς περιοχῆς (βλ. Σακελλάρην, ο.π., σ. 140) ἐνα μὲλος τῆς οἰκογενείας, ὁ Παναγιώτης Καφετζῆς σπούδασε στὴν Παντοβία ὅπου τὸν βρισκόμασταν τὸ 1708 (βλ. Σ. Κουγέα, «Ὁ ἰατρός» ο.π., σ. 329) πιθανῶτα εἶναι ὁ ἴδιος που ὑπογράφει σὲ ἐγγράφον τοῦ 1730, ὡς προκριτὸς Μυστρά (βλ. Σ. Κουγέα, «Ὁ ἰατρός» ο.π. σ. 330)

19. Συμφωνητικό και αὐθεντικές ἀποδείξεις τοῦ Γιαννάκη Μελέτη γιὰ τὴν ἐταιρεία τοῦ μπιντάτ,⁷⁴ ποὺ εἶχαμε.

20. Γράμματα διαφόρων προσώπων, στὰ ὅποια ἔστελνα χρήματα γιὰ ἐμπορεύματα καὶ μοῦ ἀπαντοῦσαν ὅτι τὰ ἔλαβαν, τὰ ὅποια γράμματα ἔχουν τὴ θέση ἀποδείξεων.

21. Αὐθεντικό συμφωνητικό τοῦ Γιαννάκη Κρεββατὰ γιὰ τὸ λάδι.

Καὶ αὐτὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κατάστιχα, καὶ τὰ μικρὰ κατάστιχα τοῦ ἐμπορίου καὶ τὰ φορτώματα ποὺ ἔγιναν καὶ τὰ ἄλλα χαρτιά καὶ λογαριασμούς.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἐπίσης καὶ τὰ ἄλλα χαρτιά (τὴν πλήρη περιγραφή βλ. παράρτ. ἔγγρ. Δ') ποὺ ἀποστέλλονται στὴ Βενετία ἢ περιέχονται στὰ βιβλία τοῦ Χαμόδρακα, καὶ ὅπως ἀναγράφει ἡ σχετικὴ ἐνδειξη ἦταν γιὰ συναλλαγές τοῦ Χαμόδρακα ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἐταιρείας :

1. Αὐθεντικὴ ὁμολογία τοῦ χωριοῦ Βορδώνια,⁷⁵ στὸ ὅποιο ἔδωσα χρήματα ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Παπάζογλη,⁷⁶ Γιαννάκη Κρεββατὰ, Νικολάκη Κουτούφαρη,⁷⁷ Γιαννάκη

74. Γιὰ τὴν ἐταιρεία καὶ τὴν ὑπεννοικίαση τοῦ μπιντάτ βλ. περισσότερα στοιχεῖα στὸ Β' μέρος αὐτῆς τῆς μελέτης, σ. 265κξξ. Πάντως ὁ Γιαννάκης Μελέτης ποὺ συμμετέχει στὴ διαδικασία αὐτὴ εἶναι καπετάνιος ἀπὸ τὸ Μυστρά. Τὸν καπετάνιο αὐτὸ συναντοῦμε καὶ σ' ἓνα πληρεξούσιο τοῦ 1706 (βλ. Κ. Μέρτζιου, «Ἀρχαιοδιφικά», ὁ.π. σ. 9). Ἄς σημειωθεῖ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἡ παράλληλη ἐνασχόληση τοῦ καπετάνιου καὶ μὲ ἄλλες κερδοσκοπικὲς ἐπιχειρήσεις· ἐπίσης μᾶς εἶναι γνωστὲς ἐμπορικὲς δραστηριότητες καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ πληρώματος, ποὺ συνήθως εἶχαν τὴ μορφή τῆς φόρτωσης στὸ πλοῖο, τοῦ ὁποῖου ἀποτελοῦν πλήρωμα, κοὶ δικοῦ τους προϊόντος παράλληλα μὲ τὴ μεταφορὰ τῶν προϊόντων τοῦ κύριου ἐμπόρου.

75. Στὸ χωριὸ αὐτὸ —ποὺ ἀπείχε 3,10 ὥρες ἀπὸ τὴ Σπάρτη (βλ. I. E. Νουχάκη, *Ἑλληνικὴ χωρογραφία*, γ' ἔκδ., Ἐν Ἀθήναις 1901, σ. 732· Γιάννη Γκίκα, Βορδώνια στὴν πατρίδα τῶν Ζωγράφων τοῦ 1821, Ἀθήνα 1976)—οἱ ἐμποροὶ ποὺ ἀναφέρονται στὴν παράγραφο αὐτὴ, δάνεισαν χρήματα γιὰτὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ἀντιμετώπιζαν δυσκολίες στὴν καταβολὴ τῶν φόρων· τὰ δανεικὰ χρήματα ὑποχρεώνονται οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ νὰ τὰ ἐπιστρέψουν δίνοντας λάδι στοὺς δανειστὲς τους : εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ μορφή προαγορᾶς τοῦ λαδιοῦ, ποὺ ἐπιβαρύνεται μάλιστα μὲ τὴν καταβολὴ τῶν τόκων καὶ στερεῖ τὴν δυνατότητα στοὺς κατοίκους νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ ἐνδεχόμενὴ εὐνοικίη ἐξέλιξη τῶν τιμῶν τοῦ προϊόντος τους.

76. Ἡ οἰκογένεια Παπάζογλη ἦταν οἰκογένεια προχόντων στὸ βιλαέτι Ἀγίου Πέτρος Μάνης (βλ. Μ. Σακελλαρίου, ὁ.π. σ. 140)· ὁ Παπάζογλης ποὺ ἀναφέρεται στὴν περίπτωση μᾶς εἶναι ἔμπορος στὸ Μυστρά, ποὺ ἔχει καὶ ἄλλες ἐμπορικὲς δοσοληψίες μὲ τὸν Χαμόδρακα. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸς κτὶ ἀπὸ ἄλλη πηγὴ γιὰτὶ ἔπese θῦμα ἀπάτης ἐκ μέρους ἐνὸς Γάλλου ἐμπόρου τὸ 1730. (βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 125 καὶ 282 - 283) : αὐτὸ ἀναφέρεται καὶ σὲ ἐπιστολὴ τοῦ γιατροῦ Δόξα στὸν Μιχαὴλ Φουρμόντ, βλ. Σ. Κουγέα, «Ὁ ἱατρός», ὁ.π. σ. 341

77. Κατάγειται ἀπὸ τὴν Μανιάτικὴ οἰκογένεια Κουτούφαρη καὶ τὸ 1730 ὑπογράφει ὡς πρόκριτος τοῦ Μυστρά (βλ. Σ. Κουγέα, «Ὁ ἱατρός» ὁ.π. σ. 330). Γιὰ τὴν οἰκογένεια Κουτούφαρη βλ. Δ. Βαγιακάκου, «Βυζαντινὰ ὀνόματα» ὁ.π. σ. 205 - 208. Τοῦ ἴδιου. «Ἀποικία Μανιατῶν», *ΕΜΑ* 2(1940) 155 - 156. Βλ. ἐπίσης καὶ Γ. Ἀναπλιώτη, *Τζαφέ μπειης Κουτῆφαρης. Ὁ πρώτος μπεης τῆς Μάνης 1776 - 1779. Καλαμάτα 1957.*

Μελέτη, Παναγιώτη Δόξα, Γεώργιο Γραμματικάκη,⁷⁸ Μπενιζέλο Δόξα. Οἱ παραπάνω, πού ἔδωσαν τὰ χρήματα, ἔχουν χωριστὰ τὴν μερίδα τους, ἀφοῦ μὲ εἶχαν ὡς ἐπιτηρητὴ στὸ χωριὸ καὶ στοὺς ὁποίους ὀφείλω νὰ ἀποδώσω λογαριασμό.

2. Μερίδα τοῦ κυρίου Λεονάρδου Καπετανάκη τοῦ Δημητρίου⁷⁹ γιὰ ἐμπορικές συναλλαγές πού εἶχαμε μεταξύ μας.

3. Μερίδα τοῦ δραγουμάνου τοῦ Ἄλῃ πασά, Στέφανου Δημάκη, γιὰ ὅσα μοῦ ὀφείλει.

4. Μερίδα τοῦ Μουσταφᾶ ἀγᾶ γιὰ τὸν Καπετανάκη γιὰ τὰ στάρια καὶ καφέ.

5. Μερίδα τοῦ Γάλλου κυρίου Juschin⁸⁰ καὶ αὐθεντικὰ γραπτὰ.

6. Μερίδα τοῦ Ἀσημάκη Μπαϊρόπουλου⁸¹ καὶ ἀπόδειξη τοῦ ἴδιου.

7. Μερίδα τοῦ χατζῆ Καντήραγα⁸² τῆς περασμένης κομπανίας καὶ ἀπόδειξη γραμμένη στὰ τουρκικὰ καὶ σφραγισμένη ἀφοῦ ἔχουμε δεῖ τοὺς μεταξύ μας λογαριασμούς.

8. Μερίδες τῶν ἀδελφῶν Θεόφιλου καὶ Γεωργίου Γεωργίβαλων καὶ αὐθεντικοὶ λογαριασμοί.

9. Μερίδα τοῦ Ἡλίου Γραμματικάκη.

10. Μερίδα τοῦ Κωνσταντῆ Μάρκου

11. Μερίδα τοῦ Νικολάκη Κουτούφαρη

12. Μερίδα τοῦ Νικολοῦ Πουρῆ

13. Μερίδα τοῦ Μαουμέταγα, Τούρκου βοιβόδα τῆς Καλαμάτας

14. Μερίδα τοῦ Ἑβραίου Λεβῆ

15. Μερίδα τοῦ Γιωργάκη Λογγανικιώτη

Καὶ ὅλα αὐτὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα βιβλία, λογαριασμούς, γράμματα, ἀποδείξεις καὶ ἄλλα χαρτιὰ πού περιέχουν διάφορες ἐμπορικές συναλλαγές καὶ χειρισμούς τοῦ Χαμόδρακα ἀπὸ τὸ 1725 ὡς τὸ 1734.

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά, τῶν ὁποίων ἐμεῖς τώρα ἔχουμε παρὰ μόνο τὴν ἀπλὴ καταγραφή τους στὶς στάμπες, βέβαια δὲν ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ ἐξακριβώσουμε τὰ ποσοτικὰ στοιχεῖα καὶ νὰ προχωρήσουμε στὶς ἀντίστοι-

78. Δὲν ἔχω πληροφορίες γιὰ τὴν οἰκογένεια αὐτή, οὔτε μπορῶ νὰ συνδέσω τοὺς διάφορους Γραμματικάκηδες πού ἐμφανίζονται στὰ ἔγγραφα τῆς ἐταιρείας: Γεώργιος, Παναγῆς, Ἡλίας εἶναι τὰ 3 ὀνόματα πού μᾶς ἐνδιαφέρουν πάντως τὸν τρίτο, πού ἐμπορεύεται στὸ Λιβόρνο, τὸν ὀνομάζουν οἱ Γεωργίβαλοι ἀνεπιὸ τους. Ἐπίσης ἕνας Γιάννης Γραμματικάκης περιλαμβάνεται ἀνάμεσα στοὺς αἰτοῦντες νὰ ἐγγραφῶν στὴν κοινότητα Λακεδαιμόνος, (βλ. Σ. Λάμπρου, «Ἐγγραφα», ὅ.π., σ. 279).

79. Πρόκειται γιὰ ἕνα μέλος τῆς ἀθηναϊκῆς οἰκογένειας Καπετανάκη, τῆς ὁποίας ἐκπρόσωποι ἔδρασαν στὴν Ἀθήνα, Πελοπόννησο καὶ Βενετία καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ 18ου αἰ. Πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν οἰκογένεια περιέχονται στὰ ἔργα τοῦ Δημ. Γ. Καμπούρογλου, Θ. Ν. Φιλαδέλφους καὶ Κ. Μέρτζιου· βλ. κυρίως τοῦ τελευταίου, «Ἡ ἀθηναϊκὴ οἰκογένεια Καπετανάκη», *Τὰ Ἀθηναϊκά* 40(1968)1-4 καὶ *Μικρὸς Ἑλληνομνημῶν*, τεῦχος Β' Ἰωάννινα (1960), σ. 83, 84, 87. Ὁ Λεονάρδος Καπετανάκης τοῦ Δημητρίου εἶναι ἐγκατεστημένος στὴ Βενετία, ὅπου ἀσκεῖ τὸ ἐμπόριο, εἶναι μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας, τῆς ὁποίας διετέλεσε καὶ πολλὲς φορὲς πρόεδρος.

80. Πρόκειται γιὰ τὸν Γάλλο ἔμπορο στὸ Μυστρά Jusquin γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχουμε πολλὲς πληροφορίες στὸ ἔργο τοῦ Κρεμμυδά, *Τὸ ἐμπόριο*, ὅ.π. (ἐδρετήριο).

81. Ἀναφέρεται στὴν ἐταιρεία στὴν ὁποία μετεῖχε καὶ ὁ Μπαϊρόπουλος (βλ. σημ. 5).

82. Βλ. σημ. 5.

χες υποθέσεις για την εξέλιξη και την εμπλοκή του Δημ. Χαμόδρακα στις διαδικασίες της συγκέντρωσης και προώθησης προϊόντος στις δυτικές αγορές, μπορούμε όμως να σκιαγραφήσουμε αρκετά πειστικά την εικόνα του και την δράση του στην περιοχή της Ν. Πελοποννήσου. Στο χώρο αυτό φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο καθώς βρίσκεται σε στενή εξάρτηση με ένα ευρύ πλέγμα Ὁθωμανών ὑπηκόων, που με τη σειρά τους εντάσσονται στο ὄλο πλέγμα της συγκέντρωσης προϊόντων και ἐμπορευματοποίησής τους σύμφωνα με τούς μηχανισμούς της εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς.

Ὅμως γι αὐτὰ θὰ βροῦμε τὴν εὐκαιρία νὰ μιλήσουμε καὶ στὸ β' μέρος αὐτῆς τῆς μελέτης, γι' αὐτὸ ἄς ἐπανέλθουμε στὸ «ἱστορικὸ» πλαίσιο τῆς ἐταιρείας· στὸ ἐπίπεδο αὐτὸ οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης ἐξακολουθοῦν νὰ ἐρευνοῦν γιὰ τὴν πραγματικὴ δράση τοῦ πράκτορά τους : στὶς 10 Φεβρουαρίου 1738/39 γράφουν⁸³ στὸ Μπενιζέλο Δόξα καὶ ζητοῦν ἀντίγραφο ἀπὸ τὸ κατάστιχό του γιὰ νὰ τὸ παραβάλουν με τούς λογαριασμούς τοῦ Χαμόδρακα. Ἡ ἐπιλογή τοῦ Δόξα γιὰ παροχὴ πληροφοριῶν δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τυχαία : ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα τῆς ἐπιστολῆς παρουσιάζεται κάποια παλαιότερη σχέση ἀνάμεσα στοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους καὶ τὸν Μπενιζέλο Δόξα, ἐνῶ αὐτὸς ὁ τελευταῖος φαίνεται ὅτι εἶναι ἐμπορικὸς ἀντίπαλος τοῦ Χαμόδρακα ἀφοῦ, ὅπως παραπάνω εἶδαμε, ἰδιαιτέρη ὑπῆρξε ἢ φροντίδα τοῦ Χαμόδρακα νὰ μὴ γίνεи γνωστὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ καταστίχου του στὸ Δόξα κατὰ τὴν διάρκεια τῆς διαδικασίας τῆς παραποίησης τῶν λογαριασμῶν.

Στὸ τέλος τοῦ 1739 ἡ διαμάχη παίρνει μεγαλύτερη ἔνταση⁸⁴ καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 1740 φθάνει στὴ Βενετία καὶ ὁ Θεόφιλος Γεωργίβαλος γιὰτὶ οἱ κατηγορίες τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη ἐπεκτείνονται, καθὼς εἶναι εὐνόητο, καὶ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων ἐμπόρων. Στὴν ἀρχὴ γίνεται κάποια προσπάθεια γιὰ προσφυγὴ σὲ διαιτησία καὶ συμβιβασμό, ἀλλὰ τελικὰ ἡ ὑπόθεση εἰσάγεται γιὰ ἐκδίκαση ἐνώπιον τῶν V Savi alla Mercanzia, ὅπου καταφεύγουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης προβάλλοντας ἀναλυτικὰ καὶ τὶς διεκδικήσεις τους· ἀπὸ αὐτὲς τὶς διεκδικήσεις, οἱ σπουδαιότερες ἔχουν σχέση με τὰ ἔξοδα τῆς ἐταιρείας, δηλαδὴ δὲν παραδέχονται ὀρισμένα ἀπὸ αὐτὰ ἐνῶ γιὰ ἄλλα διατείνονται ὅτι εἶναι διογκωμένα. Πάντως στὸ σύνολο οἱ ἀπαιτήσεις τους δὲν βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὰ ποσὰ ποὺ εἶχε ὑποβάλει

83. Στάμπα 6, σ. 38, ἐπιστ. τῆς 10 Φεβρ. 1738/39, γράφουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στὸν Μπ. Δόξα στὸ Μυστρά.

84. Γιὰ τὰ δικαστικὰ τῆς ὑπόθεσης αὐτῆς εὐνόητο εἶναι ὅτι οἱ σχετικὲς παραπομπὲς παραπέμπουν στὰ ἐγγραφα ποὺ περιέχονται σὶς στάμπες, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν καὶ τὸν κύριο ὄγκο τοῦ συνόλου τῶν ἐγγράφων· γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ δὲν ἀναφέρω τὶς λεπτομέρειες παραπέμποντας σὶς ἀντίστοιχες σελίδες ἀλλὰ περιορίζομαι στὴν συνοπτικὴ αὐτὴ περιγραφή τῆς ὑπόθεσης.

ὁ Χαμόδρακας στὸ β' λογαριασμό του καὶ ἔτσι εἶναι δυνατὸ νὰ χρησιμοποιοῦμε τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μὲ βεβαιότητα γιὰ τὶς προσεγγίσεις μας στὰ οἰκονομικὰ δεδομένα τῆς ἐταιρείας.

Σὲ ἄλλη φάση τοῦ δικαστικοῦ ἀγώνα οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης συγκεντρώνουν τὴν προσπάθειά τους στὸ νὰ μὴ χωρισθεῖ ἡ δίκη, ὅπως ζητοῦν οἱ Γεωργίβαλοι καὶ φαίνεται νὰ τὸ πετυχαίνουν, ἀλλὰ νὰ ἀπολογηθοῦν μαζί οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι καὶ ὁ συνεργάτης τους Χαμόδρακας. Τελικὰ μετὰ ἀπὸ πολύχρονο δικαστικὸ ἀγώνα, πὺ δὲν ὀδηγεῖ σὲ συγκεκριμένα ἀποτελέσματα, μόλις τὸ 1743 δηλαδὴ ὕστερα ἀπὸ 6 χρόνια ἀποφασίζουν οἱ διάδικοι νὰ ὀρίσουν διαιτητὲς γιὰ νὰ δώσουν τέλος στὴν ὑπόθεση⁸⁵: ἔτσι ὀρίζεται ἀπὸ τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη ὁ Γιαννιώτης ἔμπορος στὴ Βενετία Θωμᾶς Ἰερομνήμων καὶ ἀπὸ τοὺς Γεωργίβαλους ὁ Ἀθηναῖος ἔμπορος στὴ Βενετία Ἰωάννης Ντέκας ὡς διαιτητὲς καὶ ὡς ἐπιδιαιτητὴς ὁ κόμης Ἀνδρέας Κάσσης ἀπὸ τὴν Πάτρα.

Τὴν ὀριστικὴ ἀπόφαση τῶν παραπάνω διαιτητῶν δὲν γνωρίζουμε, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ ἔδωσε ἰκανοποιητικὴ λύση καὶ γιὰ τὰ δύο μέρη ἀφοῦ στὸ ἐπίπεδο τῶν πηγῶν πὺ ἔχουμε στὴν διάθεσή μας δὲν γίπια καμιὰ μνεῖα γιὰ τὰ γεγονότα αὐτά, πὺ τόσο ταλάνισαν τὰ πρόσωπα τῆς ἐταιρείας.

* * *

Τὸ εὐρύτερο πλαίσιο: Ἡ συνολικὴ παρουσία τῆς ἐταιρείας στὸ ἐπίπεδο τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων⁸⁶ προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ἀναπόσπαστη σύνδεσή της μὲ τὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ σειρά του εἶναι ἐνσωματωμένος στὸ ὅλο κύκλωμα τῆς εὐρωπαϊκῆς

85. Βλ. στὸ ἄρθρο Μέρτζιο (Βαγιακάκου), «Λακωνικά», *Λακωνικαὶ Σπουδαί*, Β' (1975)201, ὅπου καὶ βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τοὺς: Θ. Ἰερομνήμονα, Ἰω. Ντέκα, Α. Κάσση.

86. Τὰ στοιχεῖα πὺ παρουσιάζουμε παρακάτω, ὅπως ἔχουμε προαναφέρει προέρχονται ἀπὸ ἐντυπα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸν ἰδιαιτερο χαρακτήρα ὅτι προορίζονται νὰ ἐνισχύσουν ἢ νὰ ἀναιρέσουν συγκεκριμένες κατηγορίες γιὰ ἀπόκρυψη τῶν πραγματικῶν ἀριθμῶν, τῶν ἀντίστοιχων πρὸς τὶς ἐμπορικὲς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας. Ἐτσι ἐκ πρώτης ὄψεως παρουσιάζεται κάποια δυσχέρεια στὴν ἀκριβὴ ἀποτίμηση τῶν ἀριθμητικῶν δεδομένων πὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὶς ποσοτικὲς μετρήσεις. Ὅμως ὅπως θὰ ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ ἐκθέσουμε παρακάτω δὲν ὑπάρχουν στοὺς προτεινόμενους ἀπὸ τὰ δύο μέρη λογαριασμοὺς τέτοιες ἀποκλίσεις πὺ νὰ δημιουργοῦν ἀνυπέβλητα ἐμπόδια στὴν προσπέλαση τοῦ ὕλικου· ἀλλῶστε ἡ σύνταξη κάθε φορὰ τῆς στάμπας στηρίζεται στὴν παρουσίαση γνήσιων ἐγγράφων, μολονότι, ὅπως ὑποθέτω καὶ φαίνεται ἄλλῶστε ἀπὸ τὴν καταγραφή τοῦ συνόλου τῶν ἐγγράφων τῆς ἐταιρείας, δὲν συμπεριλαμβάνονται στὶς στάμπες ὅλα τὰ ἐγγράφα, ἀλλὰ γίνεται μία ἐπιλογή τῶν πιὸ σημαντικῶν.

ἀγορᾶς μὲ τὴ μορφὴ τῆς ἀγροτικῆς περιφέρειας.⁸⁷ Στὴν δυναμικὴ αὐτὴ καλεῖται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴ λειτουργικότητα τοῦ χώρου τῆς, πού εἶναι ἢ τροφοδότηση τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς⁸⁸ μὲ ἐμπορευματοποιημένα ἀγροτικά προϊόντα καὶ συνάμα νὰ γίνῃ χῶρος ὑποδοχῆς καὶ ἀπορρόφησης βιοτεχνικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων.

Ἡ λειτουργία τοῦ κυκλώματος αὐτοῦ δὲν εἶναι βέβαια τόσο ἀπλὴ καὶ σχηματοποιημένη γιὰ τὴν ὅλη διεργασία παρεμβαίνουν καὶ ἐπενεργοῦν καὶ ἄλλοι καθοριστικοὶ παράγοντες πρωταρχικῆς σημασίας, τῶν ὁποίων ἢ σηματοδότηση καὶ ἢ ἀνάλυση εἶναι ἔξω ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς μελέτης αὐτῆς.

Στὴν περίπτωσή μας ὁ ζωτικὸς χῶρος πού καλύπτουν οἱ ἐμπορικῆς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας ὀρίζεται ἀπὸ τὸν ἄξονα Μάνη - Βενετία ὅπου ἡ πρώτη περιοχὴ ἀποτελεῖ τὸν τροφοδότη καὶ ἡ δευτέρη τὸν παραλήπτη, πού ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ προωθήσῃ τὰ ἀγροτικά προϊόντα εἴτε στὴν ἐπιτόπια κατανάλωση εἴτε πρὸς ἄλλη ἀγορὰ τῆς Εὐρώπης. Τὸν κύριο αὐτὸ ἄξονα πλαισιώνουν καὶ ἄλλες περιοχές : Ναύπλιο - Τύνιδα - Ἀττική, Σμύρνη ὅταν ἡ συγκυρία ἀπαιτήσῃ ἐνίσχυση ἢ ἀλλαγὴ προσανατολισμοῦ στὴν προώθηση προϊόντων· παράλληλα ὁ ἴδιος χῶρος τῆς Πελοποννήσου ἀλλὰ κυρίως τῆς Κωνσταντινουπόλης θὰ ἀποτελέσει τὸν χῶρο ὑποδοχῆς βιοτεχνικῶν προϊόντων, κυρίως ὑφασμάτων, σύμφωνα μὲ τὴν δομὴ καὶ λειτουργία τῶν οικονομικῶν ἀνταλλαγῶν, ὅπως τὴν ὀρίσαμε παραπάνω.

Ἡ περιοχὴ τῆς Ν. Πελοποννήσου καὶ εἰδικότερα ἡ περιοχὴ τῆς Μά-

Παράλληλα ὑπάρχει καὶ τὸ πρόβλημα γιὰ τὴ σημαντικότητα τοῦ οικονομικοῦ μεγέθους πού ἀντιπροσωπεύει μίᾳ περιορισμένων ὀρίων ἐμπορικῆ συσσωμάτωση στὸ σύνολο τοῦ οικονομικοῦ πλέγματος μιᾶς ἐρύτερης περιοχῆς. Ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ σημεῖο, πιστεύω ὅτι ἡ ἰδιαιτερότητα μιᾶς τέτοιας περίπτωσης, ἐντάσσεται στὴ λογικὴ τῶν γενικότερων οικονομικῶν μηχανισμῶν καὶ ἔτσι πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθεῖ, παράλληλα ὅμως ἡ ἀνάλυση τῶν στοιχείων τῆς συντελεῖ στὴν κατανόηση τῆς λειτουργίας τῆς ἀγορᾶς, ὅπως ἐμφανίζονται κάθε φορὰ σὲ σχέση μὲ τὸν χρονικὸ καὶ τοπικὸ παράγοντα.

87. Βλ. τὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα τοῦ Σπ. Ἀσδραχᾶ στὸν οὐμμικτο τόμο «*Ἡ οικονομικὴ δομὴ*», ὅ.π. μὲ τὸν τίτλο : «Προβλήματα οικονομικῆς ἱστορίας τῆς Τουρκοκρατίας» καὶ εἰδικότερα τὶς σελ. 20 καὶ 35. — Βλ. ἐπίσης Βασ. Παναγιωτόπουλος, «Ἀπὸ τὸ Ναύπλιο στὴν Τριπολιτσά : ἡ σημασία τῆς μεταφορᾶς μιᾶς περιφερειακῆς πρωτεύουσας τὸν 18ο αἰώνα», *Ὁ Ἑραμιστῆς* 11(1974), Ἀθήνα, 1977 σ. 50 - 51.

88. Εἰδικότερα τὸ 18ο αἰ. ὑπάρχει ἀύξημένη ζήτηση ἀγροτικῶν προϊόντων, πράγμα πού σχετίζεται μὲ τὴν ἀνάπτυξη «τῶν πόλεων, τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς βιομηχανίας στὴ δυτικὴ καὶ κεντρικὴ Εὐρώπη» : βλ. Τ. Stoianovich, «Ὁ κατακτητῆς . . .», ὅ.π., σ. 299· καθὼς ἐπίσης καὶ Σπ. Ἀσδραχᾶς, «Ὀικονομία», στὴν *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, ὅ.π., σ. 188.

νης⁸⁹ ἐμφανίζει ἔντονη καὶ συνεχὴ παρουσία στὶς διαδικασίες τοῦ ἐξαγωγικοῦ καὶ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου, πού οὐσιαστικά ὀφείλεται σὲ ὀρισμένα πλεονεκτήματά της: ἀγροτικὴ ἐνδοχώρα, ἀπὸ τὴν ὁποία προωθοῦνται προϊόντα γιὰ ἐμπορευματοποίηση μέσω τοῦ ἐμπορικοῦ κέντρου τῆς περιοχῆς πού εἶναι ὁ Μυστράς⁹⁰, καλὰ λιμάνια πού διευκολύνουν τὶς μεταφορές. Συνακόλουθα ἡ ἐμφάνιση καὶ δραστηριοποίηση τῆς ἐταιρείας στὴν περιοχὴ αὐτὴ, στὴν ὁποία δροῦν ταυτόχρονα πολλοὶ μεσάζοντες μικρέμποροι⁹¹ ἀλλὰ ὅπου ὁ γαλλικὸς παράγων οὐσιαστικά κυριαρχεῖ,⁹² εἶναι εὐλογία καὶ πρέπει πάντως νὰ συνδυασθεῖ μὲ τὸ ἐνδιαφέρον πού συνεχίζει νὰ δείχνει ἡ Βενετία γιὰ τὴν εἰσροὴ στὴν ἀγορὰ τῆς προϊόντων πού νὰ προέρχονται ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς Ἀνατολῆς⁹³ (βλ. καὶ τὸ ἄρθρο 11 τοῦ συμφωνητικοῦ τῆς ἐταιρείας).

Ἀπὸ τὴν ἄποψη ἐξάλλου τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ πού πλαισιώνει τὴν ὅλη διαδικασία καὶ πού στὴν περίπτωσή μας ὀρίζεται ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ στὶς δύο κύριες ἐστίες τῆς ἐταιρείας, πιστεύω ὅτι δὲν προσδιορίζει ἀλλὰ διευκολύνει τὴν συνολικὴ διαδικασία. Ἄλλωστε στὴν εὐρύτερη προοπτικὴ τοῦ θέματος ἐμφανίζονται ταυτόχρονα καὶ οἱ δύο μορφές συμμετοχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στὸ κύκλωμα τῆς ἀγορᾶς: ὁ ἐνδιάμεσος τῆς ἐξωτερικῆς κυρίως ἀλλὰ καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς καὶ οἱ συμμετέχοντες στὶς διεργασίες τῆς ἐξωτερικῆς ἀγορᾶς, πού εἶναι κυρίως τὰ μέλη τῶν ἐμπορικῶν παραιοικῶν τῆς διασποράς.⁹⁴

89. Γιὰ τὴν οἰκονομικὴ παρουσία τῆς περιοχῆς τὸν 18ο αἰ. βλ. Κρεμμυδάς, Τὸ ἐμπόριο, ὅ.π.—Μιχ. Β. Σακελλαρίου, *Ἡ Πελοπόννησος* ὅ.π., σ. 207 - 228, 263 - 274. J. M. Wagstaff, «The Economy of the Mani peninsula (Greece), in the eighteenth century», *Balkan Studies* 6(1965) 293 - 304.— Ἐλένη Μπελιᾶ, «Υπόμνημα» ὅ.π., σ. 270 - 301.

90. Ὁ Μυστράς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἄμεση σχέση του μὲ τὴν ἀγροτικὴ ἐνδοχώρα στὴν ὁποία δεσπόζουν οἱ ἐποχικὲς καλλιέργειες: ἔτσι ἡ πόλη γίνεται ἔδρα πανηγυριοῦ καὶ ὀρίζεται ἀπὸ τὶς διαδικασίες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου πού θὰ ἀπορροφήσει τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα ὅπως μετάξι, λάδι κλπ.: βλ. Βασ. Παναγιωτόπουλος, «Τὸ ΙΗ' αἰὼνα στὴν Πελοπόννησο: ἡ ἀπορρόφηση τῶν οἰκονομικῶν πόρων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας», ἄρθρο στὸν τ. *Ἡ οἰκονομικὴ δομὴ*, ὅ.π., σ. 467 καὶ Σπ. Ἀσδραχᾶς, «Προβλήματα», ὅ.π., σ. 34.

91. Γιὰ τὴν δράση τοῦ ντόπιου στοιχείου, τὸ ὁποῖο ὡς τὰ μέσα τοῦ 18ου ἐκτελεῖ μὲ ἐπιτυχία τὸ ρόλο του πού εἶναι κυρίως ἡ τροφοδότηση τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου μὲ πρῶτες ὕλες βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶς, *Οἰκονομία*, ὅ.π., σ. 173. — Τοῦ ἴδιου, «Προβλήματα», ὅ.π., σ. 35.—Γ. Λεονταρίτη, *Ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ ναυτιλία (1453 - 1850)*, Ἀθήνα 1972 (ἀναδημοσίευση ἀπὸ ΕΜΝΕ/ΜΝΗΜΩΝ, Ἀθ. 1981) σ. 40.

92. Βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶς, «Προβλήματα», ὅ.π., σ. 35.

93. Γιὰ τὴν προνομιακὴ φορολογικὴ μεταχείριση γιὰ τὰ προϊόντα πού προέρχονται ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς Δύσης ἢ Ἀνατολῆς, οἱ ὁποῖες δὲν ἀνήκαν στὸ Βενετικὸ κράτος βλ. Salvatore Ciriaco, *Olio ed Ebrei nella Repubblica Veneta del settecento*, Βενετία 1975, σ. 38.

94. Βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶς, «Ἡ Ἑλληνικὴ οἰκονομία στὸν ΙΗ' αἰὼνα», ἐφ. *Ἀδύγη* τῆς 30 Ἰαν. 1980.—Τοῦ ἴδιου, *Οἰκονομία*, ὅ.π., σ. 173 καὶ «Προβλήματα», ὅ.π., σ. 35.

Τὸ εἰδικὸ πλαίσιο : Σύμφωνα μὲ τις πολλαπλὲς καταθέσεις τῶν πηγῶν ἔχει γίνει φανερό ὅτι ἡ «συντροφία», ἡ «κομπανία»,⁹⁵ ἀποτελεῖ τὸν κανονικὸ τρόπο ἐμπορικῆς συμπεριφορᾶς κατὰ τὴν διάρκειά τῆς τουρκοκρατίας ἀλλὰ καὶ ἀργότερα. Βέβαια ὁ ὅρος καὶ ἡ πραγματικότητα ποὺ ἀντιπροσωπεύει εἶναι πολυσήμαντοι ὡς προσδιορισμοὶ ἀφοῦ καλύπτουν ἓνα εὐρὺ φάσμα ἐμπορικῶν συσσωματώσεων ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀπλὴ συμμετοχὴ δύο προσώπων σὲ μία ἐμπορικὴ πράξη καὶ φθάνει ὡς τὴ μακρόβια καὶ πολλαπλῶν δραστηριοτήτων ἑταιρεία.

Στὸ ἐπίπεδο τῆς διμεροῦς ἑταιρείας μὲ κάποια ποσοτικὴ ἢ χρονικὴ προοπτικὴ, ἡ «κομπανία» ἐντάσσεται στὴ λογικὴ τῆς μία σειρᾶ ἀπὸ πρόσωπα ποὺ τὴν πλαισιώνουν : εἶναι οἱ κύριοι μέτοχοι, οἱ ὁποῖοι ἐπενδύουν κεφάλαια μετέχοντας ἀνάλογα στὰ κέρδη καὶ στὶς ζημιές· καὶ ἓνα πλέγμα πρακτόρων,⁹⁶ ποὺ εἶναι ἀπαραίτητοι γιὰ τὴν καθατὴ ὑπαρξὴ τῆς κομπανίας ἀφοῦ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἔλθουν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἄμεσο παραγωγὸ γιὰ τὴν προμήθεια τοῦ προϊόντος ἢ ἀντίστροφα γιὰ τὴν διάθεση στὴν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ δυτικῶν βιοτεχνικῶν εἰδῶν.

Στὴν περίπτωσή μας ἔχουμε δύο μορφὲς διμεροῦς ἑταιρείας : ἡ πρώτη εἶναι γιὰ ὀρισμένη ποσότητα ἐμπορεύματος· ἡ δευτέρη ὀρίζεται βέβαια ἀπὸ χρονικὰ καὶ ποσοτικὰ πλαίσια ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ τὴν χαρακτηρίζει, νομίζω ὅτι εἶναι ἡ πρόβλεψη καὶ ἄλλων παραπληρωματικῶν δραστηριοτήτων· ἔτσι ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ παρακολουθήσουμε τὴν δημιουργία μέσα στοὺς κόλπους τῆς καθαυτῆς ἑταιρείας μιᾶς ἄλλης «ὑπο - ἑταιρείας», ἀποτέλεσμα τῆς συγκυρίας καὶ τῆς λογικῆς τῆς ἐπέκτασης τῶν ἐμπορικῶν διαδικασιῶν καὶ σ' ἄλλους χώρους ἔξω ἀπὸ τὸν κύριο ζωνικὸ χῶρο τῆς.

Γιὰ νὰ ὀρίσουμε καλύτερα τὰ πράγματα, τόσο στὴν πρώτη ὅσο καὶ στὴ δευτέρη ἑταιρεία, τὰ ἐξαγωγικὰ προϊόντα ποὺ σαφῶς ἐνδιαφέρουν εἶναι τὸ λάδι καὶ τὸ βελανίδι· ἀλλὰ στὸ συμφωνητικὸ τῆς δευτέρας ἑταιρείας —τὸ ὁποῖο στὴν δόμησή του ἀκολουθεῖ τὸν βενετικὸ τύπο— προβλέπονται ἐμπορικὲς σχέσεις καὶ μὲ ἄλλα μέρη : Μπαρμπάρια - Χίο - Σμύρνη - Πόλη (βλ. ἄρθρ. 2 καὶ 7 τοῦ συμφωνητικοῦ) καὶ ἀκόμη δὲν προβλέπονται ἀλλὰ πραγματοποιοῦνται ἄλλες δραστηριότητες τοῦ Χαμόδρακα μὲ τὴν ὑπενωκίαση τοῦ μπιντάτ, τὴν διάθεση λαδιοῦ ἀπευθείας

95. Βλ. Φίλ. Ἡλιοῦ, *Σταμάτης Πέτρον, Γράμματα ἀπὸ τὸ "Αμστερνταμ",* Ἀθήνα 1976, σ. μθ' καὶ Νικ. Ι. Πανταζοπούλου, *Ἑλλήνων συσσωματώσεις,* Ἀθήνα 1958, σ. 18.

96. Θὰ ἤθελα νὰ παραθέσω τὸν χαρακτηριστικὸ ὀρισμὸ τῶν πρακτόρων ὅπως τὸν σημειώνει ὁ Νικ. Παπαδόπουλος, *Ἑρμῆς ὁ Κερδῶος*. τ. 1, *Ἐν Βενετία 1815,* σ. 6 : «Πράκτορες (Fattori o Agenti) ὅσοι ἀποκατασταθθέντες παρ' ἄλλων ἐμπόρων εἰς τόπον τινά, ἐμπορεύονται διὰ λογαριασμῶν ἐκείνων, λαμβάνοντες ἢ μισθόν, ἢ μετοχὴν τινὰ εἰς τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεών των».

στους Γάλλους ἐμπόρους στην Πελοπόννησο καὶ μὲ ἄλλες ἐνέργειες, πού θὰ δοῦμε ἀναλυτικὰ παρακάτω. Μποροῦμε πάντως νὰ ὑποθέσουμε μὲ ἀρκετὴ βεβαιότητα, ὅτι στὴ σύνταξη τοῦ συμφωνητικοῦ καὶ κατὰ συνέπεια στὴν ἐμπορική πρακτική πού θὰ ἀκολουθηθεῖ, γίνεται προσπάθεια νὰ προβλεφθοῦν οἱ ἐπιπτώσεις πού δημιουργεῖ ἡ συγκυρία τῆς ἐποχικῆς καλλιέργειας καὶ ὁ ἐμπορικὸς ἀνταγωνισμὸς, καὶ παράλληλα νὰ βρεθεῖ τρόπος ἐξισορρόπησης ἐξαγωγῶν - εἰσαγωγῶν.

Ἡ ὑπόθεση βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐταιρείας, ἀφοῦ ὁ Χαμόδρακας προχωρεῖ πέρα ἀπὸ κάθε συμφωνημένη πρόβλεψη. Βέβαια πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ συνυπολογίσουμε τὴν οἰκονομική λογική τοῦ καιροῦ καὶ τῆς περιοχῆς, στὴν ὁποία λογικὴ ἐντάσσεται καὶ ἡ ἐκμετάλλευση προσόδων, καὶ παράλληλα τὴν προσδοκία τοῦ Χαμόδρακα νὰ ἀποκομίσει περισσότερα ἀπὸ τὰ προβλεπόμενα.

Τὰ πρόσωπα πού ἐμπλέκονται στὴν ὅλη διαδικασία ἔχουν διαφορετικὲς σχέσεις ἀμοιβῆς: ἀφήνοντας τοὺς κύριους μετόχους στὰ κέρδη ἢ τὶς ζημιές, ἔχουμε τὴν ἀμοιβὴ τοῦ Χαμόδρακα, πού εἶναι ἡ ἐτήσια ἀποκοπὴ 40 τσεκινιῶν, στὰ ὁποῖα συμπεριλαμβάνεται ἐπιπλέον ἡ διατροφή τοῦ ὑπηρετῆ του καὶ τοῦ ἀλόγου του. Παράλληλα ἔχουμε τὶς ἀμοιβές τῶν πρακτόρων, τὰ μεσιτικά, πού ἀνέρχονται κατὰ τὴ συνήθεια τῆς «πιάτσας» στὸ 2% ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν διατιθέμενων εἰδῶν. Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα ὅτι στὴν περίπτωση τῆς ὑπο-εταιρείας» ἔχουμε σχέσεις κανονικῆς ἐταιρείας, δηλαδή ἀνάλογη συμμετοχὴ τῶν μετόχων στὰ κέρδη καὶ ζημιές. Πέρα ἀπὸ αὐτὰ καὶ εἰδικότερα σὲ σχέσεις τύπου Χαμόδρακα, πού ἐνεργεῖ μὲ ἰδιαίτερη αὐτονομία, εἶναι λογικὸ νὰ ὑποθέτει κανεὶς ὅτι ἡ ἀμοιβὴ προσαυξάνεται μὲ ἰδιοποίηση ὀρισμένων ἀρκετὰ ὑψηλῶν ποσῶν (βλ. σημ. 117): ἐπίσης ἰδιαίτερα ἐπωφελεῖται ἀπὸ τὴν ἐλαστικότητα τῆς παραγράφου «ἐξοδα»: ἡ παράγραφος αὐτὴ ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες σταθερές, πού ὀρίζονται ἀπὸ τὴν καταβολὴ φόρων, προξενικῶν δικαιωμάτων, τελωνειακῶν δεσμῶν προβλέπει καὶ ἓνα ἀριθμὸ δῶρων πρὸς ἐνδιαμέσους καὶ τοπικοὺς παράγοντες καθὼς καὶ ἄλλα μικροῦ ἐξοδα τῶν ὁποίων τὸ ἀριθμητικὸ μέγεθος μπορεῖ εὐκόλα νὰ ἀλλοιωθεῖ. Ἄλλωστε, ὅπως θὰ δοῦμε τὰ ἐξοδα τῆς ἐταιρείας εἶναι τὸ μέγεθος πού δὲν γίνεται ἀποδεκτὸ ἀπὸ τοὺς συντρόφους τῆς Βενετίας.

Τέλος νὰ σημειωθεῖ ὅτι σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις οἱ σύντροφοι τοῦ κέντρου (Βενετία) διεκδικοῦν πέρα ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τους στὰ συνολικὰ κέρδη καὶ τὴν προμήθεια τοῦ 2%.

Αὐτὸ πού θὰ ἦταν οὐσιῶδες, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἂν ὑπῆρχε ἡ δυνατότητα νὰ ἐξακριβωθεῖ, εἶναι οἱ τοποθετήσεις τῶν χρημάτων πού ἀποκτοῦνται ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς ἐμπορικὲς διεργασίες. Τὰ στοιχεῖα ὅμως πού διαθέτουμε εἶναι ἀπὸ πενιχρὰ ἕως ἀνύπαρκτα γιὰ νὰ ἐξακριβωθεῖ ἡ συμπερι-

φορά τοῦ κεφαλαίου πού ἀποκτᾶται ἀπὸ τοὺς κύριους συντρόφους καὶ τὸν Χαμόδρακα : βέβαια μιὰ ἔρευνα γιὰ τὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ταρωνίτη - Θεοτόκη θὰ εἶχε μεγαλύτερες πιθανότητες νὰ ἀποφέρει στοιχεῖα, ἀφοῦ ὁ χῶρος τῆς δράσης του προσφέρεται πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση, καὶ πάντως ὑπάρχει κάποιες σταθερὲς σχετικὰ μὲ τὴν συμπεριφορὰ τῶν κεφαλαίων τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς. Γιὰ τοὺς ἀδελφοὺς Γεωργίβαλους⁹⁷ λίγα στοιχεῖα διαθέτουμε γιὰ τὴν δράση τους : ὅπωςδήποτε ὁμως εἴμαστε βέβαιοι ὅτι συνεχίζουν τὶς ἐμπορομεσιτικὲς δραστηριότητές τους σὲ προσφορότερο ἔδαφος. Ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον νομίζω ὅτι παρουσιάζει καὶ ἡ περίπτωση τοῦ Δημ. Χαμόδρακα,⁹⁸ γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἔχω καμιὰ μεταγενέστερη πληροφορία. Συνεχίζει τὴν «καριέρα» τοῦ πράκτορα ; διερύνει τὸ ρόλο του μὲ τὴν ἄμεση ἐμπλοκὴ του στὴν ἀγορὰ ; Σὲ κάποιο σημεῖο τῆς ἐπιστολῆς του πρὸς τοὺς συνεργάτες του στὴ Μάνη ἀναφέρει⁹⁸ καὶ κάποια χαρτιὰ γιὰ κτήματα· ἄραγε ἀντιπροσωπεύουν ἀγορὲς γῆς ἀπὸ τὸν Χαμόδρακα ;⁹⁹ Σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ οἱ πηγές, ὅσες τουλάχιστον γνωρίζω, δὲν βοηθοῦν ὥστε νὰ ὑπάρξει ἀπάντηση, καὶ κατ' ἀνάγκη μπορεῖ καὶ ἡ περίπτωση τοῦ Χαμόδρακα νὰ ἐνταχθεῖ στὸ γενικότερο σχῆμα τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ κεφαλαίου πού προέρχεται ἀπὸ ἐμπορικὲς καὶ παρεμπορικὲς διεργασίες.

Στὴ συνέχεια τῆς ἐργασίας θὰ ἐξετάσουμε τὶς ἀνταλλαγές τῶν προϊόντων μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐταιρείας, ἐπιμένοντας κυρίως σ' ἐκεῖνα πού ἀποτελέσαν τοὺς κύριους πόλους γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ σύντροφοι συγκέντρωσαν τὶς προσπάθειές τους ὡς πρὸς τὶς ἐξαγωγές καὶ εἰσαγωγές : ἐνωθὼ τὸ λάδι καὶ τὰ ὑφάσματα ἀντίστοιχα. Βέβαια πάντοτε σὲ σχέση καὶ πρὸς τὶς ἄλλες παραμέτρους πού πλαισιώνουν καὶ συμπληρώνουν λειτουργικὰ τὶς κύριες συνιστώσες τοῦ θέματος.

1. *Τὸ λάδι* : Τὸ προϊόν αὐτὸ πού παράγεται ἄφθονο στὴν Πελοπόννησο ἀποτελεῖ καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ 18ου αἰ. ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια ἐξαγωγικά προϊόντα καὶ γιὰ τὴν ἐξασφάλισή του διεξάγεται ὀξύτατος ἐμπορικὸς

97. Βλ. ἐδῶ σημ. 8.

98. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι μιὰ ἄμεση μαρτυρία γιὰ τὶς ἀσχολίες τοῦ Χαμόδρακα – ἡ ὁποία εἶναι κάπως ὑποβαθμισμένη γιατί ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν ἴδιο στὸ δικαστήριό ὅπου ζητεῖ τὴν ἀπαλλαγὴ του – ὅτι ἀνάμεσα στὶς ἄλλες ζημιές πού τοῦ προξένησε ἢ ὡς τότε (Δεκ. 1739) παραμονὴ του στὴ Βενετία εἶναι ὅτι ἔμειναν πίσω «*ἄλλες σοβαρότατες δουλιές του στὴν Τουρκία*» (Στάμπα 30, σ. 100 - 102).

99. Βλ. ὑπόσημ. 5 καὶ 11. Ἔχουμε ἐπίσης μιὰ μαρτυρία (Στάμπα 30, σ. 56) πού δὲν διασταυρῶνεται σὲ ἄλλο ἔγγραφο, ὅτι ὁ Χαμόδρακας εἶχε νοικιάσει χτῆματα στὴν τοποθεσία Αἰνάσσι (πιθανῶς Ἔι Βλάσης) στὸ Χρῆστο Μπολλῶνη. Μὲ βάση αὐτὴ τὴ μαρτυρία μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Μανιάτης ἐμπορὸς ἐπενδύει σὲ γῆ· ἢ ὑπόθεση αὐτὴ ὁμως γιὰ νὰ ἀποτελέσει βέβαιο στοιχεῖο ἔχει τὴν ἀνάγκη καὶ ἄλλων μαρτυριῶν.

ἀνταγωνισμός ἀνάμεσα στοὺς ἐνδιαφερομένους.¹⁰⁰ Ἡ μονοκαλλιέργεια¹⁰¹ τῆς ἐλιάς πού εἶχαν ἐπιβάλει καὶ εὐνοήσει οἱ Βενετοὶ συνεχίζεται καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποχώρησή τους καὶ μάλιστα ἐπεκτείνεται καθὼς ἐπιβάλλονται οἱ ἐμπορικοὶ σχεδιασμοὶ τῶν Γάλλων· ὥστόσο ἀλλάζει ἡ μορφή τῆς ἀγορᾶς στὸ ἐπίπεδο αὐτό, ἀφοῦ τὴν μονοπωλιακὴ πολιτικὴ τῆς Βενετίας διαδέχεται ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμός μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν ἐπικράτηση τῶν Γάλλων στὶς ἀγορὲς τοῦ Μοριά.

Βέβαια ὁ προσανατολισμός τῆς ἐταιρείας στὸ ἐμπόριο τοῦ λαδιοῦ, πέρα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὸ προϊόν αὐτὸ ὑπάρχει ἄφθονο στὴν Πελοπόννησο καὶ εἰδικότερα στὴν περιοχὴ τῆς Μάνης, σημαίνει ὅτι ὑπάρχει καὶ τὸ ἀνάλογο ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά.

Τὸ λάδι ὑπῆρξε ἀνεκάθεν ἓνα ἀπὸ τὰ προϊόντα πού ἐνδιέφερε ἰδιαίτερα τοὺς οἰκονομικοὺς προσανατολισμοὺς τῆς βενετσιάνικης πολιτικῆς, προϊόν πού πρόσφερε ναύλους στὰ πλοῖα τῆς Γαληνοτάτης, ἀλλὰ παράλληλα ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ τὶς σαπουνοποιεῖς τῆς καὶ ἀκόμη ἀπέδιδε σημαντικὰ κέρδη μὲ τὴν προώθησή του στὶς ἀγορὲς τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης μέσω τῆς «πιάτσας» τῆς Βενετίας.¹⁰² Μεγάλες ποσότητες ἀντλοῦσε ἡ Βενετία ἀπὸ τὶς κτήσεις τῆς, κυρίως τὴν Κρήτη καὶ τὰ Ἑπτάνησα, ἐνῶ εἶχε στὰ χέρια τῆς καὶ τὸ ἐμπόριο τοῦ λαδιοῦ τῆς Ἀπουλίας. Βέβαια στὶς ἀρχὲς καὶ σ' ὅλη ἄλλωστε τὴ διάρκεια τοῦ 18ου αἰ. τὰ πράγματα δὲν ἐξελίσσονται εὐνοϊκὰ γιὰ τὴν Βενετία καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο: δὲν ὑπάρχει ἡ Κρήτη καὶ λίγο ἀργότερα ὁ Μοριάς ἐνῶ ὁ βασιλιάς τῆς Νεαπόλεως ἔχει ἀπαγορεύσει τὶς ἐξαγωγὲς λαδιοῦ ἀπὸ τὴν Ἀπουλία¹⁰³, ἀκόμη ἡ πειρατία καὶ ἡ ταχύτατη ἄνοδος τῆς Τεργέστης στενεύουν ὀλοένα τὰ περὶθώρια.

Παρόλα αὐτὰ ἡ Βενετία προσπαθεῖ νὰ ἀντέξει σ' ὅλες αὐτὲς τὶς πιέσεις καὶ τὸ λάδι ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν ἐνδιαφέρει¹⁰⁴ ζωνρὰ καὶ πάντως ἀπὸ

100. Βλ. ἐδῶ σ. 238

101. Βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ. π., σ. 7, 144, 151 - 153.

102. Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα παραπέμπω στὸ βιβλίο τοῦ S. Ciriacono, *Olivo*, ὁ.π. στὰ σχετικὰ κεφάλαια τοῦ ὁποίου ἐξετάζεται ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ τῆς Βενετίας γιὰ τὸ προϊόν αὐτὸ καὶ ἡ σημασία του γιὰ τὴν οἰκονομία τῆς Βενετίας.

103. Ἡ ἀπαγόρευση αὐτὴ ἴσχυσε ἀπὸ τὸ 1702 ὡς τὴ πτώση τῆς Βενετίας (1797)· μάλιστα εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑψωση τῶν τιμῶν στὴν ἀγορὰ τῆς Βενετίας καὶ τὴν ἐντονότερη ἐπαγρύπνηση τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων στὸ Μοριά γιὰ νὰ ὑποφευχθεῖ διαρροὴ λαδιοῦ πρὸς ἄλλες ἀγορὲς: βλ. Ciriacono, *Olivo*, ὁ.π., σ. 24.

104. Διαφορετικὴ παρουσιάζεται ἡ εἰκόνα γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἐμπορικὴ πολιτικὴ τῆς Βενετίας ὡς πρὸς τὸ λάδι ἀπὸ τὶς γαλλικὲς πηγές: βλ. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 155 καὶ 286, 287. Σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα αὐτὰ ἡ Βενετία μὲ τὴν ἀποχώρησή της ἀπὸ τὸ Μοριά (1715) ἔπαυσε νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὶς εἰσαγωγὲς λαδιοῦ ἀπὸ τὴν πρῶν ἀποικία τῆς, περιορίστηκε στὴν παραγωγή τῶν Ἰονίων καὶ μάλιστα ἐπέβαλε βαρῦτατους εἰσαγωγικοὺς δασμούς. Ὅμως εἶναι ἐξακριβωμένο ὅτι ἡ ροὴ λαδιοῦ

τά στοιχεῖα πού ἔχουμε φαίνεται ὅτι ποσότητες λαδιοῦ φθάνουν στήν ἀγορά τῆς Βενετίας ὄχι μόνο ἀπό τὰ Ἑπτάνησα ἀλλά καί ἀπό τήν Ἀνατολή. Μάλιστα φροντίζουν οἱ βενετικές ἀρχές νά διευκολύνουν τίς εἰσαγωγές ἀπό τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς θεσπίζοντας χαμηλότερους δασμούς γιά τὰ προερχόμενα ἀπό τήν περιοχή αὐτή λάδια.

Ἡ σύναψη ἄλλωστε αὐτῆς τῆς ἐταιρείας καί οἱ συνεχεῖς μνεῖες ἄλλων ἐμπόρων πού στέλνουν λάδια στή Βενετία ἐπιβεβαιώνουν τήν ἐπισήμανση αὐτῆς τῆς πολιτικῆς καί σ' αὐτό τὸ πλαίσιο πρέπει νά ἐνταχθεῖ. Μάλιστα πρέπει νά παρατηρηθεῖ ὅτι οἱ ἀποστολές λαδιοῦ ἀπό τήν Πελοπόννησο συνεχίζονται καί ἀργότερα, καί πάντως γίνεται κάθε προσπάθεια γιά νά ἐνθαρρυνθοῦν.

Στήν περίπτωση μας, οἱ χρονικοὶ καί ἐπενδυτικοὶ περιορισμοὶ πού ἐπιβάλλει τὸ συμφωνητικὸ κείμενο μᾶς δίνουν πληροφορίες, οἱ ὁποῖες δὲν μποροῦν νά ἀποτελέσουν καθοριστικὴ πηγὴ πρὸς τήν κατεύθυνση τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἐμπορευμάτων στήν ἀγορὰ τῆς Ν. Πελοποννήσου. Ἐχουμε ὥστόσο κάποιες σταθερές πού ὀρίζουν τήν λογικὴ τοῦ ἐμπορίου τοῦ λαδιοῦ κατὰ τήν περίοδο αὐτὴ καί ἐντασσόμενες στὸ γενικὸ πλαίσιο, ὀρίζουν καί τὸν βαθμὸ ἀνάμειξης τῶν ἄλλων ἐνδιαφερομένων.

Ἐπιπλέον εἶναι ἄξιο προσοχῆς ὅτι ἔχουμε τὴν δυνατότητα νά παρακολουθήσουμε τὴν ὅλη διαδικασίᾳ σὲ τρία ἀλληλοεξαρτώμενα ἐπίπεδα· τοῦτο γιὰ τὴν δυναμικὴ τῆς συντροφίας ἐμπλέκονται καί οἱ τρεῖς δυνατές ἐπενδυτικὲς δραστηριότητες στὸν τομέα αὐτὸ, πού καλύπτουν : α) τὴν ἀποστολὴ λαδιοῦ στήν Βενετία, β) τὴν διάθεση λαδιοῦ μέσω τῆς ἐταιρείας ἀπευθείας στοὺς Γάλλους ἐμπόρους στὸ Μοριά καί γ) τὴν ὑπενοικίαση τοῦ φόρου μιντὰτ τοῦ λαδιοῦ τῆς περιοχῆς Μυστρά καί Μονεμβασιάς. Ἀλλὰ ὡς παρακολουθήσουμε ἀναλυτικὰ τὴν κάθε περίπτωση :

α) Ἀποστολές λαδιοῦ στή Βενετία : (βλ. ἀναλυτικὰ στοιχεῖα στὸν Πίν. Ι). Ὅπως εἶπαμε καί παραπάνω, οἱ ἀποστολές λαδιοῦ ἀπὸ τὴν Μάνη πρὸς τὴν παλαιὰ μητρόπολη ἐνισχύουν τὴν ἀποψη ὅτι οἱ Βενετοὶ δὲν ἐγκαταλείπουν τίς βλέψεις τους γιά εἰσαγωγές προϊόντων ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς Ἀνατολῆς. Ὑστερα ἀπὸ τὴν πρώτη δύσκολη εἰκοσαετία τοῦ 18ου αἰ. ἡ ἀγορὰ τῆς Βενετίας στήν ἀγωνιώδη προσπάθειά της νά ἐπιβιώ-

πρὸς τὴν βενετικὴ ἀγορὰ δὲν σταματᾷ ὀριστικὰ μὲ τὴν ἀπώλεια τοῦ Μοριά : μικρο-ἐμποροὶ ἐξακολουθοῦν νά ἀποστέλνουν μικρὲς ποσότητες λαδιοῦ καί ἡ ὑπαρξὴ τῆς ἐταιρείας μας ἀναφέρεται καί σὲ ἀρκετὰ μεγάλες ποσότητες γιά μιὰ ἀγορὰ, ἡ ὁποία πάντως βρίσκεται σὲ συνεχὴ ἀποδυνάμωση. Ἐξάλλου τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Γαληνοτάτης βεβαιώνεται καί ἀπὸ τὴ φορολογικὴ πολιτικὴ πού ἀκολουθεῖ ὡς πρὸς τὸ λάδι : ἔτσι ἐνῶ γιά τὰ λάδια πού εἰσάγονται ἀπὸ τὴν Ἀπουλία ὁ δασμὸς εἰσαγωγῆς εἶναι 11,5 περίπου δοκάτα καί ἀπὸ τὴν Δαλματία - Κέρκυρα - Ἰστρία 10 δοκάτα ἀνὰ moggio, τὸ ἀντίστοιχο ποσὸν γιά τὰ λάδια τῆς Ἀνατολῆς (Μοριάς, Κύπρος, Κρήτη, Σμύρνη) εἶναι μόλις 6 δοκάτα, 2 λίρες καί 3 σολδία : βλ. Ciriaco, *Ohio*, ὁ.π., σ. 54.

σει στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο, ἀρχίζει νὰ ἀπορροφᾷ ποσότητες λαδιοῦ καὶ ἀπὸ τὸν Μοριά. Βέβαια σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν ἔχουμε μεγέθη τῆς τάξεως τῶν γαλλικῶν, μολονότι ἡ σύγκριση εἶναι ἀνέφικτη ἀφοῦ γιὰ τὸ γαλλικὸ ἐμπόριο ἔχουμε συνολικὰ στοιχεῖα, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἔχουμε ὅπωςδὴποτε μιὰ δραστηριότητα περιορισμένη χρονικά, πού μόνο μέσα σ' ἓνα μεγάλο ποσοτικὸ σύνολο θὰ μπορούσε νὰ ἐνταχθεῖ. Ἔτσι οἱ μετρήσεις μας ἔχουν περισσότερο τὴν σημασία τεκμηριωμένων ἐνδείξεων καὶ ὑποθέσεων πρὸς ἐπαλήθευση ἢ ἀπόρριψη.

Ὡστόσο, ἂν θελήσουμε νὰ δώσουμε κάποια σχετικὴ τάξη μεγεθῶν, συγκρίνοντας τὶς ἐξαγωγὲς λαδιοῦ τῆς ἐταιρείας μὲ τὶς ἀντίστοιχες γαλλικές,¹⁰⁵ θὰ διαπιστώσουμε ὅτι ἡ ἀναλογία εἶναι 1 : 7 γιὰ τὰ ἔτη 1732 καὶ 1735, ἐνῶ γιὰ τὰ ἔτη 1736 - 1737 ἡ ἀναλογία σχεδὸν διπλασιάζεται καὶ φθάνει στὸ ἐπίπεδο τοῦ 1 : 13· ὅμως πρέπει νὰ ὑπολογίσουμε ὅτι τὰ δύο τελευταῖα χρόνια ἡ ἐταιρεία διαθέτει λάδια ἀπευθείας στοὺς Γάλλους ἐμπόρους. Ὡστε ὡς γενικὸ συμπέρασμα πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὡς σημαντικὴ τὴν παρουσία τῆς ἐταιρείας στὸν χῶρο τῶν ἐξαγωγῶν λαδιοῦ ἐνῶ παράλληλα ἐνισχύεται ἡ ἄποψη γιὰ τὴν ἀδυναμία τῆς Βενετίας νὰ ἀπορροφήσει μεγάλες ποσότητες¹⁰⁶ ἢ γιὰ νὰ ἀντιστρέψουμε τὰ πράγματα, ἡ διάθεση μέσω τῆς ἐταιρείας ἐμπορεύματος στοὺς Γάλλους πιθανῶς ἀποδίδει περισσότερο· ἴσως μάλιστα ἔχουμε τὴν δυνατότητα στὴν τελευταῖα περίπτωση νὰ διαπιστώσουμε μιὰ μεταβολὴ ἔναντι τῆς παλαιότερης παρεμβατικῆς πολιτικῆς τῆς Βενετίας πού πρέσβευε ὅτι ὅλα τὰ προϊόντα τῶν κτήσεων ἔπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ προωθηθοῦν μέσω τῆς μητροπόλεως, καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ Μοριά ἀνάγκαζε πολλοὺς ξένους ἐμπόρους νὰ στρέφονται σὲ ἄλλα λιμάνια τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τελευταίας Βενετοκρατίας· βέβαια τώρα πιά ὁ Μοριάς δὲν εἶναι κτήση τῆς Βενετίας.

Οἱ ἀναλυτικοὶ λογαριασμοὶ τῆς ἐταιρείας μᾶς προσφέρουν παράλληλα ἓνα ἄλλο ἀξιόλογο στοιχεῖο : τὰ ὀνόματα ἐκεῖνων τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς πού πουλοῦσαν τὰ λάδια τους στὸ Χαμόδρακα (βλ. Πίν. Ι₂).

105. Βλ. τοὺς πίνακες τῶν γαλλικῶν ἐξαγωγῶν λαδιοῦ στὸ βιβλίο τοῦ Β. Κρεμμυδά, *Τὸ ἐμπόριο*, ὅ.π., σ. 145.

106. Ἐχοντας ὡς πηγὴ τὰ στοιχεῖα τοῦ Ciriaco, ὁ ὁποῖος παραπέμπει στὶς ἀντίστοιχες βενετικὲς πηγὲς ἢ μέση ἐτήσια κατανάλωση λαδιοῦ στὴ Βενετία γιὰ τὴν δεκαετία 1730 - 1739 εἶναι 2300 *miara*. Ἐπιπλέον τὰ τέσσερα χρόνια, 1732, 1735 - 1737 διακινούνται μέσω τῆς ἀγορᾶς τῆς Βενετίας 14.635 *miara* πρὸς τὴν περιοχὴ γύρω ἀπὸ τὴν πόλη (*terra ferma*) καὶ 3.438 *miara* πρὸς τὴ Γερμανία καὶ τὶς Κ. Χῶρες. Μὲ βάση αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ἔχουμε ἓνα σύνολο 27.273 *miara* γιὰ τὴν παραπάνω τετραετία, τὰ ὅποια καταναλώνει ἡ ἐμπορεύεται ἡ Βενετία· κατὰ τὸ ἀντίστοιχο χρονικὸ διάστημα οἱ εἰσαγωγὲς λαδιοῦ μέσω τῆς ἐταιρείας στὴν ἀγορὰ τῆς πόλης αὐτῆς εἶναι 8.148 βαρέλες δηλαδὴ 977 *miara*, πού σημαίνει ὅτι ἡ ἐταιρεία συμβάλλει στὶς ἀνάγκες σὲ λάδι τοῦ βενετικοῦ ἐμπορίου σὲ ποσοστὸ 3,6%.

Πρόκειται για 63 διαθέτες από τους οποίους οι 12 είναι Τουρκοί¹⁰⁷ και οι 51 Έλληνες· από αυτούς 2 Τουρκοί και 12 Έλληνες εμφανίζονται στους πίνακες δυο φορές, δηλαδή διαθέτουν στην εταιρεία λάδι πάνω από μια φορά.

Θά ήταν σημαντικό στοιχείο αν μπορούσαμε να εξακριβώσουμε τους μηχανισμούς προώθησης του προϊόντος στην τοπική αγορά, αφού είναι βέβαιο ότι οι διαθέτες προϊόντων μόνο στο επίπεδο της τοπικής αγοράς μετακινούνται και συναλλάσσονται. Επιπλέον θά ήταν ενδιαφέρον να εξακριβώναμε τι αντιπροσωπεύει αυτό το λάδι που εμπορευματοποιείται: είναι αποτέλεσμα συστηματικής καλλιέργειας ή αποτελεί το προϊόν κάποιας συμπληρωματικής οικογενειακής καλλιέργειας; ερωτήματα που για να απαντηθούν απαιτείται γνώση και άλλου είδους υλικού και μάλιστα κάποιου φορολογικού καταστίχου, ώστε να έχουμε την δυνατότητα να εντοπίσουμε την προέλευση του προϊόντος.

Άλλη προσέγγιση θά ήταν δυνατή προς την κατεύθυνση των προσώπων που διαθέτουν λάδι: μια πρώτη ανίχνευση προς το σημείο αυτό εντόπισε ονόματα γνωστών οικογενειών της περιοχής, που όπωσδήποτε είναι κύριοι κτηματικής περιουσίας τουλάχιστο σε εποχή όχι πολύ μακρυνή από την τρίτη δεκαετία του αιώνα. Έτσι έχουμε τα ονόματα Στάνος, Ρωμανός, Τρουπάκης, Σαλιβαράς, Δόξας, Λάσκαρης, Καπετανάκης, Παλαιολόγος, Καφετζής, Στρατάκης, Γιατράκος που έχουν σημαντική δύναμη στην περιοχή αυτή, και ενδεχομένως εμπορευματοποιούν πλεονάσματα της παραγωγής τους. Όμως η μεγάλη πλειονότητα των διαθετών δεν εντοπίζεται άλλη φορά στα έγγραφα που υπάρχουν στις στάμπες και έτσι δεν είναι εύκολο να πούμε με βεβαιότητα αν πρόκειται για άμεσους παραγωγούς που διαθέτουν το λάδι στους πράκτορες των Βενετών ή των Γάλλων σε άλλη περίπτωση, ή πρόκειται για ενδιάμεσους που συγκεντρώνουν την παραγωγή της περιοχής. Ίσως η τελευταία περίπτωση να βρίσκεται πιο κοντά στην αλήθεια δεδομένου ότι οι ποσότητες που διαθέτουν είναι αρκετά μεγάλες και παράλληλα είναι δεδομένη ή κακή σοδιά του 1736 και ως εκ τούτου θά ήταν δύσκολο σε μικρούς καλλιεργητές να προωθήσουν λάδι και μάλιστα σε ικανές ποσότητες.

Αν αληθεύει αυτή η υπόθεση τότε πρέπει να έχουμε δύο κυκλώματα προωθήσεως λαδιού: δηλαδή ένα κύκλωμα ντόπιων που να συγκεντρώνει όλες τις ποσότητες της περιοχής και ένα δεύτερο των πρακτόρων των ξένων που να προωθεί το εμπόρευμα στην δυτική αγορά. Εύλογο είναι ότι κάτω από τέτοιες συνθήκες θά αναπτύσσονταν έντονος συναγωνισμός σε δυο επίπεδα και κάτι τέτοιο υπαινίσσεται και ο Χαμόδρακας σε μιιά επιστολή του.

107. Πληροφορίες για τη συμμετοχή του τουρκικού στοιχείου στην αγορά της Πελοποννήσου βλ. στον Β. Κρεμμυδά, *Το εμπόριο*, δ. π., σ. 292 - 294.

Ἐπισημανθεὶ ἀκόμα ὅτι ὁ τρόπος τῆς προαγορᾶς ἐμπορεύματος¹⁰⁸ ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ εἶναι κυρίαρχος σὲ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὶς συναλλαγές: αὐτὸ ἐπιβάλλεται καὶ ἀπὸ τὸ συμφωνητικὸ¹⁰⁹ τῆς ἐταιρείας ἀλλὰ μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὰ ἔγγραφα σὲ δυὸ τουλάχιστον περιπτώσεις, ὅπου συνδέεται μὲ τὸν δανεισμὸ χρήματος: στὴν πρώτη ὁ Χαμόδρακας ἐμφανίζεται νὰ δίνει 3765 ἀσλάνια στὸ Γεωργάκη Μαυρομιχάλη¹¹⁰ γιὰ νὰ τοῦ προμηθεύσει λάδι· στὴν ἄλλη ἐκεῖνος πὺ παίρνει χρήματα γιὰ νὰ παραδώσει λάδι εἶναι ὁ Χρῆστος Μπολλώνης.¹¹¹ Ἐπισημάνουμε ἐξἄλλου τὴν περίπτωση τοῦ χωριοῦ Βορδώνια¹¹² πὺ ἀναφέραμε παραπάνω γιὰ νὰ σχηματίσουμε μιὰ ἀρκετὰ καλὴ ἰδέα τοῦ τρόπου προμήθειας τοῦ λαδιοῦ.

Γιὰ νὰ κλείσουμε τὸ κεφάλαιο αὐτὸ πρέπει νὰ προσθέσουμε ἀκόμα ὅτι οἱ ἀποστολὲς συνήθως γίνονται ἀπὸ τὶς Κιτήρες καὶ τὰ Τρίνησα καὶ ὅτι τὰ πλοῖα εἶναι πάντα βενετσιάνικα.

β) *Διάθεση λαδιοῦ σὲ Γάλλους ἐμπόρους στὸ Μοριά*: Εἶναι γνωστὸ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Γαλλίας¹¹³ γιὰ τὸ προϊόν αὐτὸ καὶ οἱ μεθοδικὲς προσπάθειες πὺ καταβάλλει γιὰ νὰ ἐξασφαλίζει ἀνοιχτὴ πάντα τὴ ροὴ τοῦ λαδιοῦ πρὸς τὴν ἀγορὰ τῆς Μασσαλίας, ὥστε νὰ ὑπάρχουν οἱ ἀπαραίτητες ποσότητες γιὰ τὶς σαπουνοποιεῖς κυρίως τῆς Ν. Γαλλίας. Ἐτσι ἡ ζήτησις τοῦ λαδιοῦ εἶναι μεγάλη στὸ Μοριά καὶ πρέπει νὰ ἦταν ἀκόμα μεγαλύτερη τὸ 1736 - 1737 ἐξαιτίας τῆς κακῆς σοδιᾶς: ἴσως λοιπὸν εἶναι ἰσχυρὸ τὸ κίνητρο τῆς ἀξημένης ζήτησις πὺ ὤθει τὸν Χαμόδρακα στὸ νὰ διαθέσει λάδι στοὺς Γάλλους¹¹⁴ ἀντὶ νὰ τὸ στείλει στὴ Βενετία. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ περάσει ἀπαρατήρητο ὅτι τὸ σύνολο τῆς ποσότητος πὺ διαθέτει ἡ ἐταιρεία στοὺς Γάλλους (8130 βαρ. = 390240 ὀκ.) εἶναι μεγαλύτερο ἀπ' αὐτὸ πὺ στέλνεται στοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη ἢ τουλάχιστο ἴσο, ἂν συνυ-

108. Ἡ σύνδεσις τῆς προαγορᾶς προϊόντων μὲ τὸν δανεισμὸ χρήματος ἐπιτείνει τὴν ἤδη δυσμενῆ γιὰ τοὺς ἄμεσους παραγωγὸς διακίνησις προϊόντων, γιὰ τὸ δανειζόμενον ποσὸ ἐπιβαρύνεται μὲ τόκους ἐνῶ ὁ προμηθευτὴς χάνει τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ ἐνδεχόμενη εὐνοϊκὴ ἐξέλιξις τῶν τιμῶν. Γιὰ τὸν τρόπο κλεισίματος τοῦ προϊόντος βλ. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὀ.π., σ. 326 - 328, ἐνῶ γιὰ τὶς ἐπιπτώσεις τῆς προαγορᾶς καὶ τοῦ δανεισμοῦ βλ. Σπ. Ἀσδραχάς, «Προβλήματα», ὀ.π., σ. 29 - 30.

109. Βλ. ἐδῶ, σ. 235 ἄρθρο 5.

110. Βλ. Στάμπα 30, σ. 56.

111. Ἡ παραπομπὴ τῆς σημ. 110.

112. Βλ. ἐδῶ σημ. 75.

113. Τὰ σχετικὰ θέματα βλ. στὸ βιβλίον τοῦ Β. Κρεμμυδά, *Τὸ ἐμπόριο*, ὀ.π., καὶ εἰδικότερα στίς σ. 144 - 157.

114. Ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν Γάλλων ἐμπόρων Surdon καὶ Rinaldo πὺ ἀγοράζουν λάδι ἀπὸ τὴν ἐταιρεία· τὸ ἀξιοσημεῖο εἶναι ὅτι οἱ ἔμποροι αὐτοὶ δὲν ἀναφέρονται ἀνάμεσα στοὺς ἐμπόρους γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχουμε πληροφορίες ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Β. Κρεμμυδά, *Τὸ ἐμπόριο* ὀ.π., μὲ τὴν ἐπιφύλαξις τῆς λανθασμένης ἀναγραφῆς τῶν ὀνομάτων ἀπὸ τὸν βενετὸ μεταφραστή.

πολογισθούν και οί 2000 βαρέλες τῆς πρώτης ἑταιρείας. Μάλιστα ἂν ἡ σύγκριση περιοριστεῖ στίς ποσότητες τοῦ 1736 - 1737 τότε ἔχουμε 8130 βαρέλες γιά τοὺς Γάλλους καί 2824 βαρέλες γιά τὴ Βενετία. (βλ. Πίν. II) Ἐὰν παράλληλα θελήσουμε νὰ συγκρίνουμε τὴν ποσότητα λαδιοῦ ποὺ διαθέτει ἡ ἑταιρεία στοὺς Γάλλους τὸ 1736 πρὸς τὸ σύνολο τῶν γαλλικῶν ἐξαγωγῶν, τοῦ ἔτους αὐτοῦ, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι τὰ 4/5 τῶν ἐξαγωγῶν αὐτῶν προέρχονται ἀπὸ τίς πωλήσεις τῆς ἑταιρείας.¹¹⁵ (βλ. Πίν. II)

Βέβαια ἡ μεγαλύτερη ἀποδοτικότητα τοῦ προϊόντος μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τῆς διάθεσής του βρίσκεται πίσω ἀπὸ τοὺς προσανατολισμοὺς τοῦ Χαμόδρακα χωρὶς νὰ ἀποκλείεται καί ἡ προσμονή του γιά περισσότερα ἀτομικά κέρδη. Παράλληλα ὅμως πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι στὴν ὅλη διαδικασία ἐπεμβαίνει καί ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας στὴν Ἀρκαδιὰ Μπαρότσης¹¹⁶ καί αὐτὸ εἶναι ἓνα στοιχεῖο γιά νὰ δώσει κάποια χροιά στὴν ὅλη ὑπόθεση. Ὡστόσο σύμφωνα μὲ τὸν β' λ/σμό (βλ. πίν. II) ποὺ ὑποβάλλει ὁ Χαμόδρακας καί μὲ τὴν ἀναλυτικὴ παράθεση καί ἀφαίρεση τῶν ἐξόδων μένει καθαρὸ κέρδος στὴν ἑταιρεία τὸ ποσὸ τῶν 2180 ἀσλ., τὸ ὁποῖο ἀντιστοιχεῖ σὲ κέρδος 3,4%, τὸ ὁποῖο μὲ τὴ σειρά του ἀντιστοιχεῖ σὲ μισὸ ἀσλάνι κέρδος γιά κάθε βαρέλα. Τὸ ποσὸ αὐτὸ κέρδους, ἔστω κι ἂν πρόκειται γιά ἐπιτόπια διάθεση, φαίνεται ἀρκετὰ χαμηλὸ γιά τὴν ἐποχὴ καί ἐπισύρει τὴν ὄχι ἀδικαιολόγητη ἀντίδραση τῶν Βενετῶν συντρόφων.¹¹⁷

Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι παρὰ τὴν μεσολάβηση τοῦ Μπαρότση τὰ λάδια δὲν πηγαίνουν ἀπευθείας στοὺς Γάλλους ἀλλὰ παρεμβάλλεται ὁ μεσάζων Χαμόδρακας ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καί στοὺς διαθέτες, ποὺ στὴν περίπτωσή μας εἶναι ὁ Ὄσμὰν ἀγὰς¹¹⁸ τῆς Ἀρκαδιᾶς καί ἄλλοι ἔμποροι τῆς Καλαμάτας. Ἡ περίπτωσις τοῦ λαδιοῦ τῆς Ἀθήνας ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὴν κακὴ σοδιά ἀλλὰ καί ἀπὸ τὴν παρουσία τῶν Γεωργίβαλων στὴν Ἀττικὴ ἀπ' ὅπου μποροῦν νὰ προμηθευθοῦν εὐκόλα λάδι.

Μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ἀπὸ τὰ παραπάνω ὅτι ὁ ἔντονος συναγωνισμὸς καί ἡ ζήτησις τοῦ προϊόντος ἔχουν δημιουργήσει μιὰ μορφὴ συνερ-

115. Βλ. σημ. 105.

116. Βλ. ἐδῶ σημ. 52.

117. Σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Barozzi πρὸς τοὺς Βενετοὺς συντρόφους (Στάμπα Νο 6, σ. 37) ὁ Χαμόδρακας κέρδιζε χρησιμοποιώντας τὴ μέθοδο τῆς διαφορᾶς τῶν σταθμῶν: δηλαδὴ ἀγόραζε λάδι ὑπολογίζοντας τὴν βαρέλα πρὸς 48 ὄκ. καί πούλαγε πάλι μὲ μέτρο τὴν βαρέλα ἀλλὰ πρὸς 44 ὄκ., δηλ. μὲ μέτρο τὸ καντάρι Ἔτσι ἂν θεωρήσουμε τὸ ποσὸ τῶν 8130 βαρ. ὡς σωστὸ μὲ αὐτὴ τὴ μέθοδο εἶχε κερδίσει 32520 ὄκ. = 6775 βαρ. × 8 ἀσλ. (μέση τιμὴ) = 5420 ἀσλάνια, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἂν ἀφαιρέσουμε ἓνα 3% ποὺ εἶναι τὰ ἐξόδα ἔχουμε καθαρὸ κέρδος 5258, κέρδος ποὺ ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὸ σύνολο τοῦ κέρδους τῆς ἑταιρείας στὴν περίπτωσις αὐτὴ (2180 ἀσλ.)

γασίας τῶν ντόπιων πρακτόρων καὶ προμηθευτῶν ἔναντι τῶν Γάλλων: ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς ἐταιρείας δὲν φαίνεται κάτι τέτοιο ἀλλά, πιστεύω, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθεῖ ἀφοῦ μάλιστα ἡ συνεργασία αὐτὴ εὐνοεῖ τοὺς ντόπιους, ὅπως μᾶς δείχνει ἡ σύγκριση τῆς τιμῆς τοῦ λαδιοῦ ποὺ διατίθεται στὴν ἐταιρεία καὶ τῆς τιμῆς τοῦ λαδιοῦ ποὺ προορίζεται γιὰ τοὺς Γάλλους.

γ) Ἡ ὑπενοικίαση τοῦ μπιντάτ : Εἶναι ἡ τρίτη δραστηριότητα τῆς ἐταιρείας στὸ πλαίσιο τοῦ ἐμπορίου τοῦ λαδιοῦ, ἡ ὁποία παράλληλα ἐντάσσεται στὸ ὅλο πλέγμα τοῦ προκαπιταλιστικοῦ τρόπου συσσώρευσης κεφαλαίου.¹¹⁹

Ὁ φόρος μπιντάτ ἢ μπεταέτι¹²⁰ καθιερώθηκε τὸν 18ο αἰ. καὶ ἐπιβάρυνε ὀρισμένα προϊόντα ὅπως τὸ σῆνι, τὸ λάδι, τὸ κερὶ κ.ἄ. χωρὶς νὰ εἶναι πάντα σταθερὸ τὸ ὕψος του. Ὁ τρόπος συλλογῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ ἀκολουθεῖ τὸ γενικὸ πλαίσιο τῆς ὀθωμανικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, ποὺ προβλέπει τὴν ὑπενοικίασή του. ἔναντι ἐνὸς ποσοῦ ὄχι σταθεροῦ, τὸ ὁποῖο πάντως ἐπαυξάνεται μὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ χρηματικὰ δῶρα : εἶναι οἱ παροχές ποὺ καταβάλλονται στοὺς μεσάζοντες γιὰ νὰ διευκολύνουν τὴν ὅλη διαδικασία μὲ τίς παραστάσεις τους στὸν πασὰ τῆς περιοχῆς.

Στὴν περίπτωσή μας ἔχουμε, διετὴ (1735 - 1737) ἐνοικίαση τοῦ φόρου αὐτοῦ γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Μάνης καὶ Μονεμβασιάς ἔναντι τοῦ ποσοῦ τῶν 8000 ἀσλανιῶν (16 πουργιά)· τὸ ποσὸ αὐτὸ ὅμως συνολικὰ ἀνέρχεται στὶς 10000 ἀσλάνια, γιὰτὶ πρέπει νὰ διατεθοῦν 4 πουργιά ἐπιπλέον γιὰ τὸ πασὰ τῆς περιοχῆς ἐνῶ τὸ ἐπιβαρύνουν ἀκόμα 250 ἀσλάνια γιὰ τὸν μεσάζοντα καθὼς καὶ ἄλλα 340 γιὰ πληρωμὲς προσώπων ποὺ θὰ ἀναλάβουν τὴν φύλαξη ὥστε νὰ ἀποφεύγεται τὸ λαθρεμπόριο. Ὡστόσο στὴν περίπτωση τῆς ἐταιρείας τὰ πράγματα ἐξελίχθηκαν ἀκόμη χειρότερα γιὰτὶ ἐμφανίσθηκε καὶ ἄλλος διεκδικητὴς, ὁ καπετάνιος Ἰω. Μελέτης, ποὺ τελικὰ ἀποσύρθηκε μὲ τὴ συμφωνία νὰ πάρει 1040 ἀσλάνια, σύμφωνα πάντα μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ καταθέτει ὁ Χαμόδρακας.

Ἀπὸ τὴν παραπάνω μαρτυρία, ἡ ὁποία βρίσκεται κοντὰ στὴν ἀλήθεια ἀφοῦ σὲ καμιὰ περίπτωσιν τὸ ποσὸν ποὺ καταβάλλεται στὸν Μελέτη¹²¹

118. Δὲν εἶμαι βέβαιος ἂν μπορεῖ νὰ ταυτισθεῖ ὁ Ὀσμάν ἀγάς μὲ τὸν ὁμόνυμό του, ποὺ ἦταν ἰδιοκτῆτης τσιφλικιοῦ στὸ Πεταλίδι : βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 124, 294.

119. Νομίζω ὅτι ἡ ὑπενοικίαση τοῦ ἔκτακτου αὐτοῦ δασμοῦ μπορεῖ νὰ ἐνταχθεῖ στὸ γενικότερο σύστημα λειτουργίας τοῦ ὀθωμανικοῦ δημοσιονομικοῦ συστήματος. Γιὰ τὸν τρόπο ἐνοικίασης τῶν προσόδων βλ. Σπ. Ἀσδραχάς, «*Οἰκονομία*», ὁ.π., σ. 166.

120. Γιὰ τὸ φόρο αὐτὸ βλ. Ν. Svoronos, *Le Commerce*, ὁ.π., σ. 38. — Μιχ. Σακελλαρίου, *Ἡ Πελοπόννησος*, ὁ.π., σ. 68. — Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 62 - 65. — Τοῦ ἴδιου, *Συγκυρία καὶ ἐμπόριο στὴν προεπαναστατικὴ Πελοπόννησο, 1793 - 1821*, Ἀθήνα 1980, σ. 38 - 40.

121. Βλ. ἐδῶ σημ. 74.

δὲν προέρχεται ἀπὸ συνεταιρική ἐκμετάλλευση τοῦ μιντᾶτ, ἔχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ σημειώσουμε ἀκόμα μιὰ ἔνδειξη γιὰ τὸν προσανατολισμὸ τοῦ κεφαλαίου ἐνὸς ἀσχολουμένου μὲ τὴν ναυτιλία : προτιμᾷ τὴν ἐπένδυση σὲ μιὰ σίγουρη ἐπιχείρηση ὅπως εἶναι ἡ ὑπενοικίαση φόρων, ἀπὸ τὴν ἐπενδυτικὴ δραστηριότητα σὲ ναυτικὲς ἐπιχειρήσεις ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ἐντάσσεται στὸν ὅλο τρόπο συμπεριφορᾶς τῶν κεφαλαίων τὴν ἐποχὴ αὐτῆ.

Παράλληλα, νομίζω, ὅτι οἱ δραστηριότητες αὐτὲς ποὺ δὲν ἐλέγχονται ἀμέσως ἀπὸ τὰ διευθυντικὰ ὄργανα τῆς ἐταιρείας, ἀποτελοῦν τὸ ἔδαφος ὅπου μπορεῖ νὰ ἐπωφεληθεῖ ὁ Χαμόδρακας γιὰ προσωπικὰ πλεονεκτήματα· αὐτὸ φαίνεται ἐκδηλᾶ ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη ποὺ παίρνει ἡ ἐξέταση τῶν λογαριασμῶν γι' αὐτὴν τὴν ἐπιχείρηση : στὸν πρῶτο λογαριασμὸ ποὺ ὑποβάλλει ὁ Χαμόδρακας παρουσιάζει κέρδος ἀπὸ τὴν ἐνοικίαση τοῦ μιντᾶτ 832 ἀσλάνια· στὸν δεῦτερο λογαριασμὸ (βλ. πίν. III₁) ἀναγκάζεται νὰ τριπλασιάσει τὸ ποσὸ καὶ νὰ τὸ μετατρέψει σὲ 2221 ἀσλάνια. Ὅμως οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης δὲν πείθονται, οὔτε μ' αὐτὸ τὸ ποσὸ καὶ ὅταν ἀργότερα ἐξετάζουν τὰ χαρτιά τῆς ἐταιρείας ὑποβάλλουν πλέον αὐτοὶ νέα στοιχεῖα (βλ. Πίν. III₂) σύμφωνα μὲ τὰ ὁποῖα ἔχουμε μιὰ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν β' λογαριασμὸ τοῦ Χαμόδρακα καὶ στὶς προτάσεις τῶν συντρόφων τῆς τάξεως τῶν 4261 ἀσλανιδῶν. Στὶς προτάσεις τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀπολύτως τεκμηριωμένες, μὲ συγκεκριμένα στοιχεῖα, ὁ Χαμόδρακας δὲν ἔχει νὰ ἀντιτάξει ἐπιχειρήματα καὶ ὡς ἐκ τούτου θεωρῶ, ὅτι βρίσκονται πιὸ κοντὰ στὴν ἀποδοτικότητα τῆς δραστηριότητος αὐτῆς.

Πέρα ἀπὸ τὶς οὐσιαστικὲς ποσοτικὲς διαφορὲς ποὺ ἐμφανίζονται στοὺς λογαριασμοὺς, τὰ ἄλλα στοιχεῖα ἔχουν περίπου τὰ ἴδια χαρακτηριστικά : ἐμφανίζονται τὰ γνωστὰ ὀνόματα διαθετῶν¹²² λαδιοῦ, ὀνόματα γνωστῶν καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγὲς Γάλλων ἐμπόρων, ποὺ ἀγοράζουν τὶς μεγαλύτερες ποσότητες τοῦ προϊόντος, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ὀνόματα μερικῶν ἐξαγωγέων Ἑλλήνων εἶναι φανερὸ ὅτι ἀρκετὲς ποσότητες λαδιοῦ, ἐκτὸς ἐκείνου τῆς ἐταιρείας, παίρνουν τὸ δρόμο πρὸς τὴ Βενετία. Ἐξάλλου, πιστεύω, ὅτι οἱ ἐξαγωγὲς ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτῆ, ὅπως ἐμφανίζονται ἀπὸ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ μιντᾶτ, καὶ γιὰ τὸ διάστημα 1735 - 1737, σχεδὸν καλύπτουν τὸ σύνολο τῆς παραγωγῆς λαδιοῦ στὴν περιοχὴ τῆς Μάνης.

Ἄξιοσημείωτη εἶναι ἀκόμα ἡ ἐμφάνιση μεταξὺ τῶν ἐξαγωγέων τοῦ

122. Βλ. Πίν. I₂. Ἐκτὸς τῶν ἐμπόρων ποὺ ἐμφανίζονται στὸν πίνακα οἱ Δημ. Παλαιολόγος, Ἦλ. Γραμματικῆς, Γ. Βαρσάμης καὶ Μπ. Δόξας στέλνουν λάδι στὴ Βενετία ἀφοῦ εἶναι ἐξακριβωμένες οἱ σχέσεις τους μὲ τὴν ἀγορὰ τῆς πόλης αὐτῆς. Ἐκτὸς τῶν Γάλλων οἱ Arnau, Lestard (ἢ Leotard) καὶ Pon (ἢ Pin) ταυτίζονται μὲ τοὺς ἀναφερόμενους ἀπὸ τὸν Κρεμμυδᾶ, (*Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., εὑρετήριο), Arnaud, Leotard καὶ Pin· ὁ Bonalfin μπορεῖ νὰ συσχετισθεῖ μὲ τὸν Bonifay τοῦ Κρεμμυδᾶ, ἐνῶ ὁ Rainaud πρέπει νὰ εἶναι ὁ Rinaldo τοῦ πίν. III₁.

καπετάνιου Μελέτη ἀλλὰ καὶ ἄλλου τοῦ καπετάνιου Taraculi πού μαζί μὲ τοὺς ναῦτες του ἔμπορευέται λάδι : οἱ ἐνέργειες ἐντάσσονται στὴν προνομιακὴ ἀντιμετώπιση πού ἔχει θεσπίσει¹²³ ἡ Βενετία γι' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὶς ἐξαγωγές.

Ἡ τιμὴ τοῦ μιντάτ, δηλαδή ὁ φόρος πού πληρώνεται, ὅπως ἐμφανίζεται ἀπὸ τοὺς δύο λογαριασμοὺς παρουσιάζει πυκνότητα γιὰ τοὺς 48 παράδες ἀνὰ βαρέλα, δηλαδή ἕνας παράς ἀνὰ ὀκά. Ὅμως ἡ τιμὴ αὐτὴ δὲν εἶναι σταθερὴ καὶ ἔχουμε μεγαλύτερη ἀπόκλιση πρὸς πτωτικὲς τάσεις πού φθάνουν ὡς καὶ τοὺς 35 παράδες, πράγμα πού δείχνει ὅτι ὁ τελικὸς καθορισμὸς τῆς τιμῆς, ὡς ἕνα σημεῖο, εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ προσωπικοῦ διακανονισμοῦ. Πάντως τὸ μιντάτ ἀνέρχεται στὸ 17% ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ λαδιοῦ.

2. *Τὸ βελανίδι* : Ἀποτελοῦσε τὸ κύριο ἐξαγωγικὸ προϊόν τῆς Μάνης μετὰ τὸ λάδι, καθὼς ἡ ζήτησὴ του ἦταν ἀρκετὰ μεγάλη κυρίως ἀπὸ τὶς ἰταλικὲς ἀγορές. Βέβαια πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπόψη μας ὅτι χρησίμος στὴ βυρσοδεψία καὶ στὴν ὑφαντουργία ἦταν ὁ κάλυκας τοῦ βελανιδιοῦ,¹²⁴ τοῦ ὁποίου ἡ ἐξαγωγή εἶναι συνεχῆς καὶ μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ παλαιότερες ἀλλὰ καὶ μεταγενέστερες πηγές.¹²⁵

Στὴν περίπτωση τῆς ἑταιρείας ἔχουμε πρόβλεψη γιὰ τὴν ἀποστολὴ

123. Ἡ μεταχείριση αὐτὴ σχετίζεται μὲ νόμο πού θεσπίστηκε τὸ 1659 καὶ προέβλεπε τὴν καταβολὴ τοῦ μισοῦ δασμοῦ εἰσαγωγῆς γιὰ τοὺς καπετάνιους καὶ ναῦτες, ὡς τὴν ποσότητα τῶν 2 *miaira* γιὰ τὸν καπετάνιο καὶ 1 *miairo* (400 ὀκάδες) γιὰ τοὺς ναῦτες. Μάλιστα γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ λαδιοῦ αὐτοῦ πού θὰ ἔμπορευόνταν τὸ πλήρωμα κάθε πλοίου ἰδρύθηκε καὶ ἰδιαίτερη ὑπηρεσία ὑποδοχῆς, ἡ *doganetta*, ἡ ὁποία ἦταν ἐπιφορτισμένη ἐπιπλέον νὰ διαθέτει τὸ λάδι αὐτὸ στὴν ἐπιτόπια κατανάλωση : βλ. S. Ciriacono, *Olio*, ὁ.π., σ. 18 - 19.

124. Παραθέτω πάλι τὶς σχετικὲς πληροφορίες ἀπὸ τὸν Νικ. Παπαδόπουλο. *Ἐρομῆς ὁ Κερδῶος*, ὁ.π., σ. 88 - 89 : « . . . ἡ κόγχη, κάλυξ ὀστεώδης, ὁ ὁποῖος βαστᾷ τὸ βελανίδι, εἶναι τὸ λεγόμενον εἰς τὸ Ἐμπόριον βελανίδι. Χρησιμεύει πολὺ εἰς τὴν βυρσοδεψίαν . . . ποσότητα ἀρκετὴν τοιοῦτου εἶδους συνάξει ἡ Πελοπόννησος εἰς τὴν Ἐπαρχίαν τῆς Μάνης καὶ τῆς Ἀχαΐας καὶ ἐγκρίνεται ὅσον πίπτει ἀπὸ τὸ δένδρον ἀφ' οὗ ὠριμάσθη. Γίνεται καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ τῶν Σαλῶνων, ἀλλ' ὀλιγώτερον, τὸ ὁποῖο καὶ χαμάδα ὀνομάζεται. — Βλ. ἐπίσης J. M. Wagstaff, «*The Economy*» ὁ.π., σ. 299.— B. Κρεμμυδάς, *Τὸ ἔμπόριο*, ὁ.π., σ. 195.

125. Κ. Δ. Μέρτζιου, «Ἡ Μάνη εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας (1611 - 1674)», *Λακωνικαὶ Σπουδαὶ Α'* (1972), σ. 156 ὅπου σὲ ἀναφορὰ τῆς 25 Σεπτ. 1666 ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο ἀναφέρεται ἡ σύλληψη ἀπὸ πειρατῆς ἰταλικοῦ πλοίου, πού μετέφερε βελανίδι τῆς Μάνης.— Ἄθ. Πετρίδης, «Περὶ τῶν ἐν τῇ Κορσικῇ Σιεφανοπούλων», *Πανδώρα* 20(1870) 431, ὅπου σὲ συμφωνητικὸ τῆς 23 Φεβρουαρίου 1697 ἀναφέρεται ἡ ἀποστολὴ βελανιδιοῦ ἀπὸ τὴ Μάνη στὴ Βενετία.— Σὲ πρόσφατη ἐργασία τῆς Ἑρσης Μπρούσκαρη, «Ἐμπορικὲς περιπέτειες τοῦ μητροπολιτῆ Φιλαδελφείας Γαβριήλ Σεβήρου», *Θησαυρίσματα* 18 (1981) 310, παρέχεται ἡ πληροφορία γιὰ ἀποστολὴ βελανιδιοῦ ἀπὸ τὴ Μάνη τὸ 1612 καὶ δίνεται παράλληλα καὶ βιβλιογραφία γιὰ τὸ θέμα.

2.400.000 λιμπρών, που αντιστοιχεί σε 2400 miara· όμως η συνολική ποτητα, που προωθείται τελικά στη Βενετία φθάνει μόλις τα 1213 miara, (=485200 δκάδες), δηλαδή είναι το μισό της προβλεπόμενης (βλ. Πίν. V). Κάτι τέτοιο όμως αφήνεται να έννοηθεί ως ένδεχόμενο στο συμφωνητικό της εταιρείας, όπου αναφέρεται ότι το σύνολο των αποστολών θα καθορισθεί και από τις περιστάσεις. Βέβαια οι περιστάσεις εδώ είναι μία και μοναδική, δηλ. η πτωτική τάση που παρουσιάζει η ζήτηση και άρα η τιμή του στην αγορά της Βενετίας, πράγμα που έχει άμεση επίπτωση και στην τιμή του προϊόντος στο χώρο διάθεσης: διαπιστώνεται από τον πίν. IV ότι η τιμή του προϊόντος παραμένει σταθερά στα 3,60 ασλάνια ανά miaro, ενώ ως προς την τιμή του προϊόντος κατά τους χρόνους της πρώτης εταιρείας παρουσιάζει σαφή πτώση.

Όρίζεται επίσης ρητά στο συμφωνητικό και η ποιότητα του προϊόντος που πρέπει να είναι «mezza camada»: αν έρμηνεύω σωστά τις λέξεις αυτές, έχουμε να κάνουμε με μετρίου μεγέθους βελανίδι, ενώ η άλλη λέξη πρέπει να αντιστοιχεί προς την ελληνική «χαμάδα»¹²⁶ ο όρος παραδίδεται και από τις γαλλικές πηγές.

Το άξιοσημείωτο στην περίπτωση του βελανιδιού είναι ότι όλη η ποσότητα που αγοράζεται από την εταιρεία πουλιέται από τους Γρηγοράκηδες τη γνωστή Μανιάτικη οικογένεια. Πιθανώς πρέπει να συνδυασθεί με κάποια «μονοπωλιακή» διακίνηση του προϊόντος από τους Γρηγοράκηδες σε συνδυασμό με την κατοχή όρεινων εκτάσεων όπου ευδοκimeί η βελανιδιά.

3. «*όπο - εταιρεία Τύνιδας*»: Ζωηρό υπήρξε πάντα το ενδιαφέρον που οι έμποροι από την περιοχή αυτή της Β. Αφρικής έδειχναν για την αγορά του Μοριά απ' όπου προμηθεύονταν μετάξι, απαραίτητο για την κατασκευή των σκούφων της Τύνιδας.¹²⁷ Τυνήσιοι έμποροι έκαναν την εμφάνισή τους άρκετά συχνά στην Πελοπόννησο όπου παράγονταν ίκανές ποσότητες μεταξιοῦ δεύτερης ποιότητας· η ζήτηση αυτή παραμένει σταθερή και κατά την εποχή αυτή και σ' αυτήν την πραγματικότητα φαίνεται ότι ανταποκρίνεται το άνοιγμα του Χαμόδρακα στην «πιάτσα» της Τύνιδας, ενώ πρέπει να επαναλάβουμε ότι συναλλαγή με την αγορά αυτή προβλέπεται και από το καταστατικό της εταιρείας.

126. Βλ. και σημ. 123.

127. Βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ εμπόριο*, ὁ.π., σ. 168, 169, 326. — Ἡ αγορά αὐτὴ ἐνδιαφέρει ἄμεσα καὶ τὰ γαλλικὰ συμφέροντα, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύονται κυρίως με ὑψηλὲς εἰσαγωγὲς προϊόντων ἀπὸ τὴ Μπαρμπαρία: βλ. Σπ. Ἀσδραχάς, «Προβλήματα», ὁ.π., σ. 35.

Ἔτσι στὶς 10 Σεπτεμβρίου 1734 ὁ Χαμόδρακας σὲ συνεργασία μὲ τὸν Γεώργιο Μπομπότση —πού θὰ ταξιδεύσει στὴν Τύνιδα¹²⁸— ἐπενδύει κεφάλαιο 3725 ἀσλανίων γιὰ τὴν ἀγορὰ μεταξιοῦ δύο ποιότητων (καθαρὸ καὶ endria;). Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἡ συμφωνία ἔχει τὴ μορφή διμεροῦς ἐταιρείας ὅπου ὁ ἕνας ἐκ τῶν συμβαλλομένων καταβάλλει τὸ κεφάλαιο καὶ ἡ διανομὴ τοῦ κέρδους γίνεται σὲ δύο ἴσα μέρη, ἀφοῦ βέβαια ἐπιστραφεῖ στὸν κύριο μέτοχο τὸ ἀρχικὸ κεφάλαιο.

Τὸ 1736 ὁ Χαμόδρακας στέλνει καὶ δεύτερη παρτίδα μετὰξὶ Καλαβρῦτων καὶ Δημητσάνας· ὅμως, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῶν ἀναλυτικῶν λογαριασμῶν, ἡ ἐταιρεία αὐτὴ δὲν μένει προσανατολισμένη μόνο στὸ ἐμπόριο τοῦ μεταξιοῦ ἀλλὰ καὶ μιὰ ἄλλη σειρά ἀπὸ παραπληρωματικὲς ἐμπορικὲς συναλλαγὲς ὀρίζουν τὸ χαρακτῆρα τῆς, πού πάντα εἶναι στενὰ ἐξαρτημένος ἀπὸ τὴ συγκυρία τῆς ἀγορᾶς : ἀποστέλλεται μιὰ ποσότητα σταριοῦ, πού δὲν εἶχε καλὸ ἀποτέλεσμα καὶ τελικὰ καταλήγει στὰ χέρια τοῦ Ὁλλανδοῦ προξένου Θεοδώρου Φλώρου· μικρὰ ποσὰ ἀποδίδει καὶ τὸ ἐμπόριο κρασιοῦ καθὼς καὶ ἡ διάθεση μιᾶς παρτίδας σκούφων (barrette). Πρέπει ὅμως κυρίως νὰ τονισθεῖ ἡ ἐμπορία χρήματος πού διεξάγεται στὴν Τύνιδα γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἐταιρείας. (βλ. Πίν. V)

Πέρα ἀπὸ τὰ χρήματα πού ἀντιπροσωπεύουν ἡ διάθεση τοῦ μεταξιοῦ στὴν ἀγορὰ τῆς Τύνιδας καὶ τὸ μικροεμπόριο ἄλλων εἰδῶν, ἡ ὄλη δραστηριότητα ἐνισχύεται μὲ τὴν ἐμπορία χρήματος πού πραγματοποιεῖται ἐπιτόπου καὶ στὴ Χίο καὶ ἀποφέρει σημαντικὰ κέρδη τῆς τάξεως 16% - 20%.

Ἡ ὄλη ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότητα στὴν Τύνιδα κλείνει μὲ θετικὰ ἀποτελέσματα (604 ἀσλάνια κέρδος σύμφωνα μὲ τὸν α' λογαριασμὸ, 686,80 σύμφωνα μὲ τὸ β') καὶ παράλληλα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ σταριοῦ φαίνεται νὰ διευκολύνει τὶς χρηματικὲς ἀνάγκες τῆς ἐταιρείας στὴν ἀγορὰ τῆς Ἀνατολῆς.

Τελειώνοντας τὸ κεφάλαιο αὐτὸ μὲ τὶς κύριες ἐξαγωγικὲς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας πρέπει νὰ ἀναφέρουμε ἀκόμα : α) τὴν ἀποστολὴ βαμβακιοῦ ἀπὸ τὴ Σμύρνη: πρόκειται γιὰ 421,5 καντάρια τοῦ προϊόντος αὐτοῦ πού στέλνει στὴ Βενετία γιὰ λ/σμὸ τῆς ἐταιρείας ὁ Μαρίνος Μπαλτατζῆς·

128. Πέρα ἀπὸ τὴν παρουσία τῶν Τυνησίων στὴν ἀγορὰ τοῦ Μοριά γιὰ τὴν ἀγορὰ μεταξιοῦ, ζωηρὸ ἐνδιαφέρον εἶδειχναν καὶ οἱ Ἕλληνες γιὰ τὴν ἀπευθείας διάθεση προϊόντων στὴ Β. Ἀφρική. Μὲ τὴν παρουσίωση τῶν στοιχείων τῆς ἐταιρείας, μπορούμε νὰ ἐπαναπροσδιορίσουμε χρονικὰ τὸ ὄριο ἐμφάνισης Ἑλλήνων ἐμπόρων στὴν ἀγορὰ τῆς Τύνιδας, ἀφοῦ ἡ ὡς τώρα ἀνάλογη διαδικασία εἶχε ὡς ὄριο τὸ 1761, χρονιὰ κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἐταιρεία Γ. Ἀγγέλου, Ν. Πάουλου, Ποθητοῦ Πάουλου καὶ Χατζῆ Πανάγου Δουκάκη ἀνάλαβε παρόμοιες ἐμπορικὲς δραστηριότητες : βλ. Σωκρ. Κουγέας, «Συμφωνητικὸν καλαματιανῆς ἐμπορικῆς ἐταιρείας τοῦ Παναγιώτη Μπενάκη πρὸ διακοσίων ἐτῶν, *«Πελοποννησιακὴ Προτοχορονιά»*, 1964, σ. 5 - 7.

ή αξία τοῦ φορτώματος αὐτοῦ μαζί με ὅλα τὰ ἔξοδα του ἀνέρχεται στό ποσό τῶν 7716 ἀσλανιῶν πού πληρώνεται ἐν μέρει με τήν ἀνταλλαγὴ με τὶς κάνες τουφεκιοῦ¹²⁹ οἱ ὁποῖες ἀποστέλλονται σὲ δύο δόσεις μέσω Ζακύνθου καὶ Μεθώνης, ἀξίας 4149 ἀσλανιῶν, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα καταβάλλονται ἀπὸ τοὺς Ταρωνίτη - Θεοτόκη σὲ πιστωτές τοῦ Μαρίνου Μπαλτατζῆ (βλ. Πίν. IV). β) τὴν ἀγορὰ καὶ ἀποστολὴ στὸν Νικ. Φραγγελὰ (Λιβόρνο) 4000 κοιλῶν σταριοῦ.¹³⁰ τὸ στᾶρι αὐτὸ πού ἀγοράστηκε ἀπὸ τὸν Ἄρναουτ Μουσταφᾶ (Τριπολιτσά) ἀποπληρώθηκε με τὴν ἀποστολὴ 2647½ σιβιλιάνων,¹³¹ οἱ ὁποῖες μετακινοῦνται στὴν ἀγορὰ τῆς Ἄνατολης ὡς ἐμπόρευμα, ἀνταλλάσσονται με ρουμπιέδες¹³² καὶ ἀφήνουν σημαντικὸ κέρδος¹³³ (βλ. Πίν. VI). γ) Τέλος σημειώνουμε μιὰ μικρὴ ποσότητα μεταξιοῦ πού στάλθηκε στὴ Βενετία.

4. *Τὰ ὑφάσματα* : Στὸ εὐρωπαϊκὸ κύκλωμα τῆς ἀγορᾶς καὶ εἰδικότερα στὴν ἀνταλλακτικὴ διαδικασία πού διεξάγεται ἀνάμεσα στὰ προχωρημένα σὲ βιοτεχνία καὶ βιομηχανία εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ τὴν ἀγροτικὴ ὀθωμανικὴ περιφέρεια ὁ ρόλος τῆς προώθησης καὶ διάθεσης ὑφασμάτων στὴν ἀγορὰ τῆς Ἄνατολης εἶναι ἀποφασιστικὸς :¹³⁴ ἡ διάθεσή τους θὰ ἐπιτρέ-

129. Γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ ὄπλων στὴν Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια τῆς Ἰταλίας καὶ τὶς προτιμήσεις τῶν Τούρκων γιὰ τὶς κάννες τῶν Βενετῶν, βλ. Φ. Μπωζούρ, *Πίνακας*, ὁ.π., σ. 206. Γιὰ τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν, ὅπου ἡ αξία ἐνὸς βιομηχανικοῦ προϊόντος καταβάλλεται σὲ εἶδος (ἀγροτικὰ προϊόντα) καὶ τὰ κέρδη τῶν Εὐρωπαίων ἐμπόρων, βλ. Β. J. Slot «Ὁ Δημήτριος Κουρμούλης καὶ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1770 - 1784», *Μνημοσύνη* 5 (1974 - 1975) 119.

130. Γιὰ τὸ στᾶρι καὶ τοὺς παραγωγούς του πού ἦταν κυρίως οἱ Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου, βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 174 - 178 καὶ ἄλλου (εὐρετήριο). Βλ. ἐπίσης Βασ. Παναγιωτόπουλος, «Ἀπὸ τὸ Ναύπλιο», ὁ.π., σ. 48 - 56. Γιὰ τὸ ἐμπόριο, τοῦ σταριοῦ τὸν 18ο αἰ. βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶς, «Ἀγορὲς καὶ τιμὴ τοῦ σταριοῦ στὴν Ἑλλάδα τὸ ΙΗ' αἰώνα», στὸν τ. *Οἰκονομικὴ δομὴ*, ὁ.π., σ. 547 - 574.

131. Εἶναι τὰ πιάστρα τῆς Σεβίλλης ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα καὶ περιζήτητα νομίσματα στὸ χῶρο τῆς Ἄνατολης, τὰ ὁποῖα ὅπως ἀναφέρει ὁ Μπωζούρ, *Πίνακας*, ὁ.π., σ. 249, κόστιζαν 3 γρόσια καὶ 12 παράδες.

132. Τὸ νόμισμα αὐτὸ πρέπει νὰ ταυτιστεῖ με τὸν «Οὐρουπιέ», πού ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Νικ. Παπαδόπουλο, *Ἐρμῆς ὁ Κερδῶος*, τ. Β', μέρος Β', Βενετία 1817, σ. 438.

133. Πέρα ἀπὸ τὶς συγκεκριμένους ἀνάγκες τοῦ ἰσοζυγίου πού λόγω τῆς ἀνελαστικότητας τῆς ἀγορᾶς ἐκκλινε πάντα ὑπὲρ τῶν ἐξαγωγῶν, ἡ εἰσαγωγὴ νομίσματος στὶς ἀγορὲς τῆς Ἄνατολης ἐξυπηρετοῦσε καὶ ἄμεσους κερδοσκοπικοὺς λόγους γι' αὐτὸ καὶ πρὶν νὰ καταλήξει στὴν ἀγορὰ προϊόντων περνοῦσε ἀπὸ διάφορες φάσεις ἀλλαγῆς με ἄλλα νομίσματα : βλ. Σπ. Ἀσδραχᾶς, *Οἰκονομία*, ὁ.π., σ. 187. — Jose Gentil da Silva, «Ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ἱστορία τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Μεσογείου», στὸν τ. *Ἡ Οἰκονομικὴ δομὴ*, ὁ.π., σ. 356. — Ν. Σβορώνος, «Ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία στὴν Τουρκοκρατία», *Ἐπιστ. Ἐπετ. τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Παν/μίου Θεσ/κης* 19 (1980) 312

134. Γιὰ τὶς εἰσαγωγὲς ὑφασμάτων βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 129 - 138 καὶ ἄλλου (εὐρετήριο). Ἐπίσης Σπ. Ἀσδραχᾶς, *Οἰκονομία*, ὁ.π., σ. 187. — J. G. Da Silva : «Ἡ οἰκονομικὴ», ὁ.π., σ. 353.

ψει στους Εὐρωπαίους νὰ καλύψουν ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ ἐλλειματικὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο ποὺ κλίνει τουλάχιστον ὡς τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰ. σὲ βάρος τῶν ἐξαγωγῶν τους πρὸς τὴν Ἐνατολή, χωρὶς φυσικὰ αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι τὰ κέρδη δὲν εἶναι μεγάλα γιὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ σὲ μικρογραφία βέβαια δίνεται ἀνάγλυφα καὶ στὴν περίπτωση τῆς ἐταιρείας, ὅπου τὰ ὑφάσματα ποὺ προωθοῦνται στὴν Ἐνατολή θὰ κληθοῦν νὰ ἐξασφαλίσουν κάποια ἰσορροπία στὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο δεδομένου ὅτι ἡ ἀγορὰ τῆς Πελοποννήσου δὲν παρουσιάζει ἰδιαίτερη ἀπορροφητικότητα.¹³⁵ Ἦδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς πρώτης ἐταιρείας οἱ Ταρωνίτες - Θεοτόκης ἐπιχείρησαν νὰ προωθήσουν στὴν ἀγορὰ τῆς Μάνης ὑφάσματα μέσω τοῦ ἐμπορικοῦ πράκτορά τους στὴν Κέρκυρα, Βενετάντου :¹³⁶ ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ τελικὰ δὲν προχώρησε γιὰτὶ δὲν ἀπέδωσε θετικὰ ἀποτελέσματα, ἂν λάβουμε ὑπόψη μας τὶς ἀναφορὲς τοῦ Χαμόδρακα.¹³⁷

Ἔτσι ἡ προσοχὴ τῶν συντρόφων στρέφεται πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη¹³⁸ ὅπου ἀποστέλλονται βενετσιάνικα ἀλλὰ κυρίως φλωρεντινὰ ὑφάσματα μέσω τοῦ Ν. Φραγγελᾶ ἀπὸ τὸ Λιβόρνο.¹³⁹ ἡ προώθησή τους γίνεται

135. Παρὰ τοὺς λόγους ποὺ προβάλλουν οἱ Χαμόδρακας - Γεωργίβαλος ὡς αἰτία τῆς ἀποτυχίας στὴ διάθεση ὑφασμάτων στὴν ἀγορὰ τῆς Μάνης, ὅτι δηλ. αὐτὰ δὲν τὰ συνηθίζει ὁ κόσμος στὴν περιοχὴ αὐτὴ, εἶναι ἐξακριβωμένο ὅτι τὰ ὑφάσματα παρουσιάζουν πτωτικὲς τάσεις ποὺ ὀφείλεται στὸν κορεσμό τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ παρόμοια εἶδη : βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, *Τὸ ἐμπόριο*, ὁ.π., σ. 130 - 138 καὶ ἄλλοῦ (εὐρετήριο) καὶ Σπ. Ἀσδραχᾶς, *Οἰκονομία*, ὁ.π., σ. 187.

136. Ἀνταποκριτὴς τοῦ οἴκου Ταρωνίτη - Θεοτόκη στὴν Κέρκυρα : πιθανῶς ἀνήκει στὴν οἰκογένεια, ποὺ μέλη της μαρτυροῦνται καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές : βλ. Εὐτυχίας Δ. Λιάτα, «Μαρτυρίες γιὰ τὴν πτώση τ' Ἀναπλιῶν στους Τούρκους (9 Ἰούλι 1715)», *Μνήμων* 5 (1975), σ. 107, 114, 133, 147. — Δημ. Χ. Γκόφας, «Ἑλληνικαὶ ἐξαγωγαὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος κατ' ἀνέκδοτον ἐμπορικὴν ἀλληλογραφίαν», ἀνάτ. ἀπὸ τὴν *Ἐπιθεώρησην Ἐμπορικοῦ Δικαίου ΚΔ* (1973) 316 - 334.

137. Στάμπα Αἰ Laudo σ. 11, ἐπιστ. τῆς 13 Αὐγ. 1733 : γράφει ὁ Δημ. Χαμόδρακας ἀπὸ τὸ Μυστρά στους Ταρωνίτη - Θεοτόκη καὶ σ. 17, ἐπιστ. τῆς 12 Νοεμβρ. 1733 : γράφει ὁ Γ. Γεωργίβαλος ἀπὸ τὸ Μυστρά στους Ταρωνίτη - Θεοτόκη.

138. Ἡ εἰσαγωγὴ φλωρεντινῶν καὶ γενικότερα ἰταλικῶν ὑφασμάτων στὶς ἀγορὲς τῆς Ἐνατολῆς εἶναι συνεχῆς γιὰ πολλοὺς αἰῶνες : βλ. Φ. Μπαζούρη, *Πίνακας*, ὁ.π., σ. 205, 207 - 213 ὅπου καὶ ἀναλυτικὲς πληροφορίες γιὰ τὶς διάφορες ποιότητες ὑφασμάτων. Ljuben Beron, «Οἱ μεταβολὲς τῶν τιμῶν στὸ ἐμπόριο τῆς Τουρκίας μὲ τὴν Εὐρώπη (ΙΣΤ' - ΙΘ' αἰῶνας)», στὸν τ. *Οἰκονομικὴ δομὴ*, ὁ.π., σ. 535, 537.

139. Ἡ προώθηση ἐμπορεύματος μέσω τοῦ Λιβόρνου εἶναι εὐνόητη ἀφοῦ τὸ λιμάνι αὐτὸ εἶναι σχετικὰ πολὺ κοντὰ στὴν Φλωρεντία, ἐνῶ παράλληλα οἱ ναυτιλιακὲς γραμμὲς ἀπὸ τὴν πόλη αὐτὴ παρουσιάζουν μεγαλύτερη πυκνότητα, γιὰτὶ οἱ Ἄγγλοι, ποὺ ἀνταγωνίζονται τοὺς Γάλλους γιὰ τὴν κυριαρχία στὴν Μεσόγειο, ἔχουν διεισδύσει στὴν ἀγορὰ τοῦ Λιβόρνου καὶ τὴν ἔχουν καταστήσει ὀρμητήριο τῶν ἐμπορικῶν τους ἐξορμησεων : βλ. Γ. Λεονταρίτης, «Ἑλληνικὴ» ὁ.π., σ. 38.—J. G. Da Silva, «Ἡ οἰκονομική», ὁ.π. σ. 350.

είτε άπευθείας είτε μέσω τής Σμυρνης και η διαθεση τους στην Πολή έξασφαλίζεται άπο τους Στ Πατερακη¹⁴⁰ και Άναγν Παπαδουκακη

Την άποδοτικότητα τών ύφασματων στις «πιατσες» τής Άνατολής χει συλλαβει καλα και ο Χαμοδρακας με την έμπορικη διορατικοτητα που τον διακρινει έπιμενει¹⁴¹ ιδιαιτερα για να άποστείλουν οί συντροφοι τής Βενετίας προσθετες ποσοτητες υφασματων, τονιζοντας τους οτι το κερδος άπο το έμποριο αυτο άνερχεται σε 25 - 30%. Η βεβαιοτητα του κερδους τον ωθει μαλιστα ως το σημείο να προτεινει στους Ταρωνιτη-Θεοτοκη συνεργασια, σε αλλο πια έπιπεδο, εκτος τής εταιρειας, προσφεροντας τους ό ιδιος κερδος 25% για το έμποριο υφασματων Στην προταση του αυτη έπανερχεται αργοτερα και για ένισχυση τών έπιχειρηματων του αναφερει τα ίκανοποιητικα όφελη άπο την διαχειριση του Πατερακη¹⁴²

Οί αναλυτικοί λογαριασμοι που ύποβαλλουν οί δυο πρακτορες στην Πολή (βλ εγγρ Ε_{1,2,3} και Πιν VII) μάς δινουν την δυνατοτητα να έπισημανουμε τις ολες φασεις τής διεξαγωγής του έμποριου αυτου

Τα ύφασματα που στελνονται είναι ταμπινια, μουαρεδες, χρυσα, ατλαζια, καναβοπανα) πουλιουνται σε Έλληνες τής Πολης Πατερακης, Άντ Ροδοκανακης, Χριστοφής Ζιρλής, Μανολης Βαρτζακης, χατζή Γιωργης - Νικολος Γκικας, Άντ Καβαράς(,)

Συνολικα άποστελλονται άπο το 1734 - 1736 υφασματα αξιας 31798 άσλανιων τα όποια πουλιουνται για 36340 άσλανια, (άπο τα όποια εχουν αφαιρεθει τα έξοδα και η προμηθεια τών πρακτορων) και αφήνουν καθαρο κέρδος 4542 άσλάνια δηλ κέρδος 14,3%, στο όποιο αν προστεθει η προμηθεια τών μεσαζοντων (781 άσλ) άνερχεται σε 16,7%. Οί εισπραξεις άπο τα ύφασματα συμφωνα με τους λογαριασμοις τών δυο πρακτορων άποστελλονται στο Θεοφιλο Γεωργιβαλο, και προφανώς είναι στα χερια του ένα μερος του κεφαλαίου που αντιπροσωπευουν οί έξαγωγές λαδιου και βελανιδιου άπο την Πελοποννησο, που χει αναλαβει να πραγματοποιησει ό Χαμοδρακας

5 "Άλλες εισαγωγές Έκτος άπο τα υφασματα και τα προιοντα του Πιν VI που άποτελουν όπως είπαμε παραπανω το κυριο προιον εισαγωγής με κυριο προορισμο διαθεσης την Κωνσταντινουπολη, οί αποστολες

140 Βλ. εδω σημ 31 Για τον ρολο τών Χιων εμπορων στη διακινηση τών υφασματων απο την Σμυρνη στην εσωτερικη αγορα, βλ Σπ Ασδραχας, «Άγορες», ο π, σ 560

141 Ίσως στην επιμονη του Χαμοδρακα να εχουμε μια μαρτυρια για την στροφη του ντοπιου έμπορου στην εκμεταλλευση τής εσωτερικής αγοράς και στην απολαβη κερδων απο την εκμεταλλευση αυτη βλ Σπ Ασδραχας, «Προβληματα», ο π, σ 35

142 Σταμπα 30, σ 9, έπιστ τής 5 Δεκ 1734 γραφει ο Δημ Χαμοδρακας από το Μυστρα στους Ταρωνιτη - Θεοτοκη

ἀπὸ τῆ Βενετία ἄλλων προϊόντων παρουσιάζει ἀναλογικᾶ ἓνα μέγεθος ποῦ κινεῖται σὲ μέτριο ἐπίπεδο· αὐτὸ φυσικᾶ εἶναι τὸ γενικὸ πλαίσιο τῆς ἀγορᾶς τοῦ Μοριά, ποῦ παρουσιάζει πάντα καὶ ἰδίως στὶς ἀρχές τοῦ 18ου αἰῶνα μικρὴ ἰκανότητα ἀπορρόφησης δυτικῶν προϊόντων, τὴν ὁποία ἐπιτείνει καὶ ὁ ἔντονος ἀνταγωνισμὸς τῶν ἐνδιαφερομένων ἐθνῶν.

Τὰ ἔγγραφα τῆς ἐταιρείας, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα ὑπάρχουν καὶ δύο φορτωτικές, μᾶς παρουσιάζουν εἰσαγωγές ἀξίας 7410 ἀσλανιῶν. Βέβαια εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπισημάνουμε ἀναλυτικᾶ τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα, γιατί στὶς φορτωτικὲς συνήθως ἀναφέρονται σὲ πολὺ γενικὲς γραμμές¹⁴³ τὰ προϊόντα, καὶ μόνο γιὰ ὀρισμένα εἶδη ἔχουμε εἰδικότερη περιγραφή· πάντως καὶ ἀπὸ τίς φορτωτικὲς (δείγμα φορτωτικῆς, βλ. Παράρτ. ἔγγρ. Δ΄) καὶ ἀπὸ διάσπαρτες πληροφορίες ἐντοπίζονται τὰ παρακάτω εἶδη :

γαλικά Βενετίας (Μουράνο) - καθρέφτες
 πανιά σὲ μικρὲς ποσότητες
 εἶδη κουζίνας (καζάνια, χύτρες, μαστραπάδες, τρίφτες, τηγάνια, πιροστιές)
 τραπεζάκια καρυδένια
 φλάσκες γυάλινες
 ὄπλα
 νήματα τῆς στάθμης
 καναβάτσινια σακκία
 χαρτί γιὰ γράψιμο - βιβλία
 καμπάνα ἐκκλησίας :
 βιτριόλι

Καὶ μιὰ σειρά ἀπὸ ἄλλα εἶδη ποῦ περικλείονται στὸ γενικὸ χαρακτηρισμὸ «διάφορα ἐμπορεύματα».

Τὸ ὑπόλοιπο ἄνοιγμα ἀνάμεσα στὶς εἰσαγωγές καὶ ἐξαγωγές καλύπτεται πάντοτε μὲ τὴν εἰσαγωγή νομίσματος¹⁴⁴. Στὴν περίπτωση τῆς πρώτης ἐταιρείας ἔχουμε εἰσαγωγή 2000 τσεκινιῶν, ἐνῶ στὴ δευτέρη ἡ ἀνάγκη αὐτὴ καλύπτεται καὶ μὲ τὴν εἰσαγωγή χρήματος —εἶναι τὰ 1000 τσεκίγια (3333 ἀσλάνια) ποῦ παίρνει ὁ Χαμόδρακας μὲ τὴν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας, καθὼς καὶ ἄλλα 500 τσεκίγια ποῦ παίρνει ὁ Χαμόδρακας ἀπὸ ὀφειλέτες τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη (Δ. Παλαιολόγος)— ἀλλὰ καὶ μὲ τίς ἄλλες ἐμπορικὲς πράξεις μὲ Γάλλους ἐμπόρους, μπιντάτ, Τύνιδα ποῦ συντελοῦν στὴν διευκόλυνση τῶν χρηματικῶν ἀναγκῶν τῆς ἐταιρείας.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τῆς ἀποστολῆς νομίσματος ἀπὸ τὸν Ν. Φραγγελά,¹⁴¹ ὅπου βλέπουμε νὰ ἐξελίσσειται ὁ μηχανισμὸς ποῦ

143. Στάμπα 30, σ. 24, 25, 31 - 43 ὅπου οἱ φορτωτικὲς.

144. Γενικᾶ γιὰ τίς εἰσαγωγὲς νομίσματος βλ. Β. Κρεμμυδᾶς, Τὸ ἐμπόριο, ὁ.π., σ. 110 - 120 καὶ ἄλλοῦ (εὔρετηριο). — Σπ. Ἀσδραχᾶς, «Προβλήματα», ὁ.π., σ. 35. — Τοῦ ἴδιου, «Ζητήματα οἰκονομικῆς ἱστορίας τῆς τουρκοκρατίας», Ἐντὶ τ. Α΄, τχ. 41 (20 Μαρτ. 1976), σ. 21.

μειώνει κατά κάποιον τρόπο την δυσμενή κατάσταση που δημιουργείται σε βάρος των δυτικών εμπορών με τις αποστολές χρήματος: πρόκειται βέβαια για το εμπόριο χρήματος από το οποίο βγαίνουν πάντα κερδισμένα τα νομίσματα των δυτικών κρατών έναντι του συνεχώς υποτιμούμενου τουρκοτικού νομίσματος.

Ἄκόμα σε καμιά περίπτωση δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγει τὸ γεγονός ὅτι παρόλες αὐτὲς τὶς εὐνοϊκὲς ρυθμίσεις ὁ Χαμόδρακας βρίσκεται μερικές φορές στὴν ἀνάγκη νὰ δανεισθεῖ χρήματα ἀπὸ Ἑβραίους καὶ Τούρκους τοκογλύφους, πράγμα πὸ ὅπωςδὴποτε φανερώνει τὴν δυσκολία στὴν διάθεση ρευστοῦ χρήματος.

6. *Τὰ ἔξοδα*: Τὰ ἔξοδα¹⁴⁵ τῆς ἐταιρείας εἶναι ἀπὸ τὰ πλεόν ἀμφιλεγόμενα σημεῖα τῶν λογαριασμῶν: στίς διάφορες φάσεις τῶν προτάσεων καὶ ἀντιπροτάσεων ἔχουμε μεγάλες ἀποκλίσεις κάθε φορά, ἀφοῦ σύμφωνα μὲ τὸν πρῶτο λογαριασμό πὸ ὑποβάλλει ὁ Χαμόδρακας τὰ ἔξοδα εἶναι 11126 ἀσλάνια, (ἢ 21,5%) στὸν δεῦτερο ἀναθεωρημένο πὸ ὑποβάλλει ὁ ἴδιος τὸ ποσὸ ἔχει πέσει στὰ 10255, (ἢ 19%) ἐνῶ οἱ ἀντιπροτάσεις τῶν Ταρωνίτη - Θεοτόκη συνοψίζουν τὸ ποσὸ αὐτὸ στίς 7337 ἀσλάνια. (βλ. Παράρτ. ἔγγρ. Ζ').

Πάντως πέρα ἀπὸ τὴν ἀσυμφωνία αὐτή, πὸ δημιουργεῖται κάθε φορά, ὄχι ἀπὸ τὴν μὴ παραδοχὴ ὀρισμένων πηγῶν ἐξόδων ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀσυμφωνία ὡς πρὸς τὸ ποσὸ πὸ ἀντιστοιχεῖ στὴν κάθε πηγὴ, τὰ κύρια ἔξοδα (βλ. καὶ ποσοστά ἐξόδων στοὺς Πίν. II, III, V, VI, VII) πὸ ἐπιβαρύνουν τὶς ἐξαγωγὲς ἀνήκουν σὲ δύο κατηγορίες:

α' *Νόμιμα ἔξοδα*

Τελωνεῖο

Μπιντάτ καὶ Γιουμπρούκι

Προξενικὰ δικαιώματα

Ταχυδρομικὰ ἔξοδα

Ἐξοδα γιὰ τὴν φύλαξη τοῦ ἐμπορεύματος

Διατροφή τοῦ ὑπηρέτη τοῦ Χαμόδρακα

β' *ἔκτακτα ἔξοδα (μπαξίσια)*

Δῶρα στὸν βοιβόδα καὶ τοὺς ἀγάδες

Δῶρα στοὺς καπετάνιους τῶν πλοίων

Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλα μικρότερα ἔξοδα πὸ ἀντιπροσωπεύουν γραφικὴ ὕλη, κερὶ, χρήματα πὸ τοὺς κλέβουν ληστὲς καὶ κυρίως ἓνα μεγάλο ποσὸ, τὸ μεγαλύτερο ὄλων πὸ ἀντιπροσωπεύει τοὺς τόκους γιὰ τὰ δανεικὰ χρήματα, καθὼς ἐπίσης τὰ ἔξοδα τὸ ναῦλο καὶ τὰ ἀσφάλιστρα.

145. Γιὰ τὰ ἔξοδα βλ. Β. Κρεμμυδάς, *Τὸ εἰπόριο*, ὁ.π., σ. 233 - 235.

Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι τὰ ἔξοδα ποῦ ἀντιπροσωπεύουν τὰ δῶρα στοὺς ἀγάδες (χρήματα καὶ διάφορα εἶδη, κυρίως ὄπλα) εἶναι πάντα μεγαλύτερα καὶ ἀπὸ τὰ προξενικὰ δικαιώματα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ τελωνειακά, καὶ μάλιστα δὲν ἀμφισβητοῦνται ποτέ ἀπὸ τοὺς διαδίκους.

Ὡστόσο, νομίζω, ὅτι πάντα στὸ πεδίο αὐτὸ ὑπάρχει ἡ δυνατότητα νὰ ὀφεληθεῖ περισσότερο ἀπὸ τὰ καθιερωμένα ὁ Χαμόδρακας, γιατί, πέρα ἀπὸ τὶς σταθερὲς ἀποτιμήσεις, ἡ ἐλαστικότητα τῶν πηγῶν ἐξόδων εἶναι τόσο μεγάλη ποῦ ἐπιτρέπει νὰ προστεθοῦν κάθε φορὰ ἑκτακτες δαπάνες, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ πρώτου λογαριασμοῦ τοῦ Χαμόδρακα, ὅπου τὰ ἔξοδα ποῦ ἀναφέρει γιὰ δεήσεις στὴν Χρυσοπαντάνασσα γιὰ νὰ προστατεύσει τὶς ἀποστολὲς προϊόντων, ξεπερνοῦν τὸ ποσὸ ποῦ καταβάλλεται γιὰ τὸ τελωνεῖο ἐπὶ τῶν ἐξαγωγῶν βελανιδιοῦ.

Στὴν περίπτωση τῶν ἐξόδων ἐπίσης πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι δὲν ἐντάσσονται τὰ ἔξοδα τῶν εἰσαγωγῶν ὑφασμάτων γιατί ὑποβάλλονται ξεχωριστοὶ λογαριασμοὶ γι' αὐτὰ ἀπὸ τοὺς πράκτορες στὴν Πόλη, στοὺς ὁποίους ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ παρακολουθήσουμε λεπτομερῶς τὰ ἔξοδα τῶν εἰσαγωγῶν ποῦ ἀνέρχονται περίπου στὸ 17,8% ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν διατιθεμένων εἰδῶν. (βλ. Πίν. VII)

* * *

Στὰ πλαίσια ποῦ προσπαθήσαμε νὰ ἐπισημάνουμε παραπάνω, κινήθηκε ἡ ἔταιρεία ἀνάμεσα στὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ταρωνίτη - Θεοτόκη καὶ τὸν οἶκο τῶν Ἀθηναίων ἀδελφῶν Γεωργίβαλων· τὰ κέρδη τῆς ἔταιρείας αὐτῆς στὴν ἀκριβῆ προσέγγισή τους εἶναι ὑπόθεση δύσκολη γιατί ὑπάρχουν διαφορετικὲς ἐκτιμήσεις ἀπὸ κάθε πλευρά. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ὑπάρχει κέρδος ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὸ ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὶς μαρτυρίες τῶν Γεωργίβαλων καὶ ἓνα ἄνοιγμα ὑπὲρ τῶν ἐξαγωγῶν ποῦ πρέπει νὰ καταβάλουν οἱ Ταρωνίτης - Θεοτόκης στοὺς συντρόφους τους τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ἔταιρείας εἶναι ἀδύνατη ἡ συνολικὴ ἀποτίμησή του καθὼς δὲν ἐντάσσονται οἱ χειρισμοὶ καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐμπορικῶν διαδικασιῶν ποῦ πραγματοποιήθηκαν στὴν «πιάτσα» τῆς Βενετίας ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους.

Ἡ ἀνάλυση τῶν στοιχείων τῆς ἔταιρείας ὅπως πραγματοποιήθηκε σὲ χονδρικές γραμμές, μᾶς δίνει τὴν δυνατότητα νὰ ἐντάξουμε στὴν προβληματικὴ μας καὶ τοὺς ἄλλους παράγοντες ποῦ δροῦν παράλληλα μὲ τοὺς κυρίαρχους στὴν Μεσόγειο Γάλλους τὴν ἐποχὴ αὐτή. Καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή, πιστεύω ὅτι ὑπάρχει ἀνοιχτὸ τὸ ἐρευνητικὸ πεδίο γιὰ νὰ ἀποτιμήσουμε μέσα ἀπὸ διαδοχικὲς ἐρευνητικὲς προσεγγίσεις τὸ σύνολο τῆς ἐμπορικῆς πράξης καὶ τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναμείξεως σ' αὐτὴν τοῦ ντόπιου στοιχείου.

Ἡ παρουσίαση καὶ ἐρμηνεία στοιχείων περισσότερο ἀναλυτικῶν καὶ πλησιέστερων στὴν ἐμπορικὴ πράξι — ὅπως πραγματοποιεῖται στὴν ἐξωτερικὴ ἀλλὰ κυρίως στὴν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ— ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς παρέχουν τὰ ἐπεξεργασμένα στοιχεῖα τῶν ἐπίσημων ἐμπορικῶν φορέων, νομίζω ὅτι ἔχει πολλὰ νὰ προσφέρει στὴ συνολικὴ γνώση τοῦ οἰκονομικοῦ φαινομένου καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀμέσως ὀδηγεῖ στὴν ἐπανάσταση τοῦ '21.

Ἡ ἐντόπιση καὶ ἐξέταση τῆς λειτουργίας μιᾶς ἐμπορικῆς ἐταιρείας ἢ σύνδεση τοῦ τοπικοῦ μεταπράτη μὲ τὸν ἔμπορο τῆς παροικίας, ἢ προώθηση ἐμπορεύματος καὶ ἢ διάθεσή του στοὺς δυτικούς ἐμπόρους, ἢ ἐνοικίαση φορολογικῶν προσόδων, ἢ εἰσαγωγή βιοτεχνικῶν εἰδῶν καὶ χρήματος εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ θίγονται στὴν παρούσα ἐργασία. Βέβαια ἡ ἀποτίμηση τῆς σημασίας τῶν παραγόντων αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατόν μέσα ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἐργασίας αὐτῆς, νὰ ὀδηγήσει σὲ γενικὰ συμπεράσματα καὶ νὰ δώσει ὀριστικὲς ἀπαντήσεις στὰ οἰκονομικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς, ποὺ χρειάζονται καθολικότερη ἀντιμετώπιση καὶ ὀπωσδήποτε συνεχῆ ἀποδεικτικὴ διαδικασία. Ἀντίθετα, νομίζω, ὅτι σὲ γενικὲς γραμμὲς ἡ λειτουργία τῆς ἐταιρείας ὀρίζεται ἀπὸ τοὺς ἐμπορικοὺς κανόνες ποὺ ἔχει ἐπιβάλει ἡ δυναμικὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκονομικῆς συμπεριφορᾶς.

Παράλληλα ὅμως, μέσα ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς ἐταιρείας στὴ μορφή ποὺ τὰ ἔχουμε σήμερα, παρουσιάζεται χαρακτηριστικὰ ἡ δράση τοῦ γηγενῆ παράγοντα, ἢ συμβολὴ καὶ ἢ ἐμπλοκὴ του στὴν ἐμπορομεσιτικὴ πράξι. Αὐτὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐνισχύονται ὀρισμένες ὑποθέσεις σχετικὰ μὲ τὴν διαστρωμάτωση καὶ λειτουργικότητα τοῦ πλέγματος ἐκείνου, ποὺ μέσα ἀπὸ μιὰ σειρὰ διεργασιῶν, συμμετέχει καὶ ὡς ἓνα βαθμὸ ὀρίζει μὲ τὴν παρουσία του τὶς ἐμπορευματικὲς διαδικασίες τῆς ἐποχῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι₁

Λάδι : αποστολές στη Βενετία

	Ήμερομηνία αποστολής	Καπετάνιος	Ποσότητα (σε βαρέλες)	Τιμή άσλ. άσπρα	Άξια άσλ. άσπ.	Προέλευση
A' Εταιρεία	7/10/1732	—	2000	6 :	12000	Μυστράς
B' Εταιρεία	23/ 3/1735	Fr. Carion	1081	6 : 45	6891 : 45	Βλ. Πίν. Ι ₂
	15/ 8/1735	Ant. Taraculi	673	4 : 117	3347 : 8	»
	15/10/1735	G. Sbrignadello	905	5 : 8	4583 : 22	»
	»	»	386	6 : 60	2509	»
	»	»	280	7 : 105	2205	»
	1736-37	Ant. Vianello	1410	[5 : 41]	15273 :	»
		Is. Bedolin	1375			
	Δημ. Περούλης (πλοιοκτήτης)	38				
	Σύνολο	6148			34810:14	

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι₂

Λάδι : 'Αποστολές στη Βενετία (Διαθέτης — Παραλήπτης)

Περιοχή προέλ./σης	Διαθέτης	Ποσότητα (σε βαρέλες)	Τιμή		'Αξία	
			άσλάνια	άσπρα	άσλάνια	άσπρα
Ζαρνάτα	Κολοκούβερους	672 : 5	6 :	45	4287 :	22—
	Τρουπάκης					
Καλα/τα	'Ιω. Παπαδάκης	—	—	—	—	—
	Γαϊτανάρος					
Μάνη	'Αλέξ. Στάνος	408 : 5	6 :	45	2604 :	22—
»	Παναγ. Ρωμανός	42 : 27	4 :	90	202 :	21—
»	Παπαγιάννης	10	4 :	—	40 :	30
»	Πολυχρ. Γιατράκος	9	4 :	30	38 :	30
»	Κων/νος Σοτάλης	8	4 :	24	33 :	72
»	Νικ. Καραμαλάκης	33 : 23	5 :	—	167 :	38
»	Παναγ. Ματθαϊάκης	216 : 5	5 :	30	1134 :	—
»	Νικ. Γραμματικιάκης	69	5 :	30	365 :	112
»	'Ανδρεανάκης	3 : 28	4 :	—	14 :	45
»	Sumaigo	13	4 :	60	50	—
»	Γιάννης Μαρκάκης	13 : 37	4 :	60	53 :	15
»	Caramani	12 : 24	4	—	50	—
»	Μ. Θεοδωρόπουλος	200	5	—	1000	—
»	Cazzi Casanogli	25	4 :	60	112 :	60
»	Νικόλ. Κουνουπιώτης	15	5	—	75	—
»	Memisaco Carachi	2 : 10	5	—	11 :	5—
»	Νικολός Σαλιβαράς	300	5	—	1500	—
»	Μανόλης Σπιτάκης	128 : 14	5 :	110	761 :	78
»	Γιώρ. Κολομπάτσος	126 : 33	5 :	30	696 :	52
»	Σταμάτης Ρακαλής	40 :	5	—	200	—
»	'Αποστ. 'Αργεΐτης	24	5	—	120	—
»	Παναγιώτης Δόξας	32	5	—	160	—
»	Ali Cozza	45 : 4	4 :	60	202 :	105
»	Braimi Lairinga	40 : 6	3 :	90	150 :	50
»	'Αντώνης Σπιτάκης	116	5	—	580 :	52
»	Dende Rallia	2 : 32	4	—	10 :	80
»	Ali Murasso	50 : 11	4	—	201 :	17—
Καλαμά- τα-Κιτρίες	—	386	6 :	60	2509	—
»	—	280	7 :	105	2005	—
Μανη	Γιώρ. Κολομπάτσος	43	4	—	172	—
»	'Ηλίας Λάσκαρης	60	4 :	60	270	—
»	Μαν. Πολυμενάκης	35	4	—	140	—
»	Κωνσταντής Δόξας	32	4 :	30	136	—
»	Παν. Γραμματικιάκης	40	4	—	160	—
»	'Αποστ. 'Αργεΐτης	60	4 :	70	275	—
»	Νικ. Κουνουπιώτης	25	4 :	70	114 :	10
»	Ali Cominò	6	4 :	20	25	—
»	Θεοδ. Τάκιατζης	43	4 :	90	204 :	30
»	Dende Dara	25	6 :	60	112 :	60
»	Δημήτριος Κουρης	60	4 :	60	270 :	—
»	Θεοδ. Κραμούσας(ς)	35	4 :	40	151 :	80
»	Δημήτρ. Κιβάνης(ς)	40	4 :	60	180	—
»	Δημ. Γκορανίτης	32 : 24	4 :	45	142 :	21
»	Μπαλάσης Κιβάνης(ς)	25	4 :	60	112 :	60
»	'Αναγν. 'Αλιφεράκης	15	4 :	30	63 :	90
»	'Αναγν. Παπαδάκης	30	4 :	30	93 :	60
»	Παναγής Ρωμανός	30 : 37	4 :	90	154 :	7
»	Κονόμος Νίκας	6	4 :	90	28 :	60
»	Νικ. Καραμαλάκης	88 : 43	5 :	30	466 :	90
»	Παν. Ματθαϊάκης	196 : 18	5 :	20	1014 :	65
»	Νικ. Γραμματικιάκης	69 : 34	5	—	348 :	65

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι₂ (συνέχεια)

Περιοχή	Διαθέτης	Ποσότητα (σε βαρέλες)	Τιμή		΄Αξια	
			άσλάνια	άσπρα	άσλάνια	άσπρα
Μάνη	Cassanogli	12	5		60	
»	΄Αντώνης Σπιτάκης	121 : 37	5 :	15	624	
»	Memisacco Garachi	73 : 1	5		365	
»	Ramasanachi	40 : 40	5		204	
»	παπα-Στρατής	9	5		45	
»	Ahmet Passâ	233 : 24	5 :	30	1225 :	105
»	Μανόλης Σπιτάκης	141 : 29	5 :	15	746 :	21
»	Παναγιώτης Δόξας	56 : 19	5		282	
»	Στρατ. Καπετανάκης	9 : 16	5 :		46 :	80
»	Δημήτριος Καφετζής	119 : 15	5 :	20	616 :	5
»	Μιχάλης Λασκαρης	9 : 21	6		56 :	75
»	Γιώργος Στρατάκης	100 : 7	6		600 :	105
»	Στρατήγης Ροκάκης	152 :	6		912	
»	΄Ιωάννης Δόξας	8	6		148	
»	Δημ. Παλαιολόγος	89 : 31	6		537 :	60
»	Σαράντος Ψωμάς	22 :	6		132	
»	΄Ιωάν. Καραγκιόζης(ς)	41 : 33	6		296 :	93
»	Γ. Οικονομόπουλος	76 : 11	6 :	60	495 :	55
»	Νικόλ. Βατικιώτης	25 : 15	6 :	48	115 :	72
»	Δημήτριος Λαλούσης	26 : 15	6 :	48	806 :	48
»	Θεοδ. Τάκιατζης	54 : 39	6 :	48	351 :	
»	Γιαν. Παλαιολόγος	95	6 :	60	617 :	60
»	Νικ. Σαλιβαρας	175 : 18	6 :	60	1139 :	90
»	Γιωρ. Λογγανικιώτης	33	6 :	60	214	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ

Λάδι : Διάθεση σε Γάλλους εμπόρους

ΕΞΟΔΑ (άγορά προϊόντος)					ΕΣΟΔΑ (διάθεση προϊόντος)				
Ήμερο- μηνία άγοράς	Ποσό- τητα σε βαρέλες	Τιμή άσλάνια παράδες	Άξια άσλάνια παράδες	Προέλευση	Ήμερο- μηνία διάθεσης	Ποσό- τητα σε βαρέλες	Τιμή άσλάνια παράδες	Άξια άσλάνια παράδες	Άγοραστής
10/11/1736	1600	7 : 20	19000	Osman aga (μέσω Barozzi) Άρκαδιάς	21/7/1736	1500	7 : 20	11250	Surdon
18/12/1736	1000	8	8000	»	28/8/1736	1500	8 : 10	12375	»
—	1000	7 : 20	7500	Άθήνα	»	1130	8 : 18	9548 : 5	»
18/ 3/1737	1000	8	8000	Osman aga Άρκαδιάς	»	2000	8 : 15	16750	»
»	530	5 : 10	2782 : 5	Άρκαδιά (μέσω Barozzi)	20/6/1737	1200	7 : 35	9450	Rinaldo
»	1000	7 : 30	7750	Άθήνα	Σύνολο	8130	τιμή 8 άσλ.*	65273	»
»	1500	7 : 20	11250	Καλαμάτα: Άλέξ. Στά- νος-Φωτεινός	Έξοδα			63093	
»	500	[7 : 37]	3962 : 5		ΚΕΡΔΟΣ			2180	
Σύνολο	8130	μέσ. τιμ.7,5	61245		ή %			3,5	
Άλλα έξοδα :									
μπιντάτ - γιουμπρούκι			750	} έξοδα 3%					
μεσιτικά Κολλυβοδιάκου			300						
προμήθεια Barozzi			632						
μικροέξοδα			166						
Γενικό Σύνολο			63093						

* μέση τιμή

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙΙ,

Λάδι : ύπεννοίκιαση φόρου μπιντάτ

Ἡμερομηνία ἀποστολῆς	Ἀποστολέας	Ἀποδέκτης ἢ ἀγοραστής	Ποσότητα (σὲ βαρέλες)	Τιμὴ παράδες	Ἀξία ἀσλάνια ἄσπρα
15/8/1735	Δημ. Χαμόδρακας	Ταρωνίτης-Θεοτόκης	673	48	807 : 72
»	Δημ. Παλαιολόγος	[Βενετία]	96	»	115
»	Ἡλ. Γραμματικάκης	»	116	»	139
»	Γιαννάκης Κεχρῆς	»	55	»	66
»	Παπάζογλης	—	200	40	200
15/10/1735	Δημ. Χαμόδρακας	Ταρωνίτης-Θεοτόκης	905	48	1086
3/9/1735	Παν. Cheimisso(;)	—	1000	38	950
15/3/1736	Γιαννάκ. Κρεββατᾶς	Paul. Leotard	820	48	984
»	Μπενιζ. Δόξας	» »	430	»	516
15/3/1737	Δημ. Χαμόδρακας	Ταρωνίτης-Θεοτόκης	2824	»	3388
»	Ἡλ. Γραμματικάκης	[Βενετία]	95	»	114
»	Μπενιζ. Δόξας	»	820	»	983
»	Παπάζογλης	—	204	40	204
»	Rinaldo	[Γαλλία]	928	38	886 : 15
»	Δημ. Χαμόδρακας	Rinaldo	1200	48	440
»	» »	Bonalfin	1020	35	892 : 60
»	Rinaldo (ἀπὸ Γεράκι)	[Γαλλία]	1200	36	1080 :
		Σύνολο	12586		13851 : 47
		— Μερίδιο Ἴω. Μελέτη		1040	
		— Ἀγορὰ φόρ. 16 πουγιά × 500 ἄσλ.		8000	
	ΕΞΟΔΑ	— Δῶρα στὸν πασὰ 4 » × 500 »		2000	
		— Δῶρα στὸν Serasbassi		250	
		— Διάφορα ἐξοδα		340	
			Σύνολο	11630	11630
			Κέρδος		2221 ἢ 16%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙΙ.

Λάδι: ύπεννοκίαση φόρου μπιντάτ

Ήμερομηνία αποστολής	Αποστολέας	Αποδέκτης	Ποσότητα (σε βαρέλες)	Τιμή (παρά-δες)	Άξία (σε άσλάνια)
10/5-9/6/1735	Leotar-Pon	[Γαλλία]	762 : 38	46	880
18/8/1735	Δημ. Χαμόδρακας	Ταρωνίτης-Θεοτόκης	668	48	801
»	καπ. Taraculi & ναύτες	[Βενετία]	108 : 38	»	129
»	Δημ. Παλατιόλογος	»	93 : 44	»	112
»	Ήλ. Γραμματικακης	»	105	»	126
»	Παπάζογλης	—	200 : 39	»	241
3/9/1735	Παναγ. Cheimisso(;) —	—	1331	»	1594
1736	Saraoglani (Μπ.Δόξας)	[Βενετία]	145	40	145
12/3/-7/4/1736	Γιαννάκης Κρεββατάς	Leotar	804 : 15	48	965
»	Γιώργος Βαρσάμης	—	41 : 14	»	49
»	Μπενιζ. Δόξας	[Βενετία]	306 : 23	»	367
23/2/-5/3/1737	Arnaud	[Γαλλία]	1580	40	1580
»	Μπενιζ. Δόξας	[Βενετία]	847	»	847
»	Παπάζογλης	»	116	»	116
»	καπ. Ίω. Μελέτης	»	17	48	20
68-27/3/1737	Rainaud	[Γαλλία]	1359	40	1359
21/3-4/4/1737	»	»	1908	»	1908
25/3/1737	Chazi Cuseinaga	Rainaud	1220	»	1220
»	Μπουκιλάκης (;)	»	154	[32]	123
15/3-26/4/1737	Μπενιζ. Δόξας	Pon	603 : 15	35	528
»	Σταμ. Κρεββατάς	»	481 : 11	»	420
»	Δημ. Χαμόδρακας	»	46 : 33	»	41
»	Γ. Βαρσάμης	»	14	»	12
»	Άνδρ. Μανουσάκης	»	146	ε	128
—	παπα-Σιάνης (;)	Rainaud	26	40	26
[15/10/1735]	Δημ. Χαμόδρακας	Ταρωνίτης-Θεοτόκης	13085 : 30		13638
[15/3/1737]	»	»	905	48	1086
			2824	»	3388
			16814 : 30		18112

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙV

Βελανίδι : άποστολές στη Βενετία

Έταιρεία	Ήμερομηνία αποστολής	Καπετάνιος	Ποσότητα (σε μια-ρα)	Τιμή άσλ. άσπ.	Άξία άσλ. άσπ.	Προέλευση
A	10/12/1732	—	400	4 : 30	1700	—
B	23/ 3/1735	Fr. Carion	194	3 : 66	688 : 84	Γρηγοράκηδες
	17/ 9/1735	Ant. Taraculi	227	3 : 60	795	»
	15/10/1735	G. Sbrignadello	281	3 : 60	984	»
	20/ 1/1737	Ant. Vianello	278	3 : 60	973	»
	»	Is. Bedolin	233	3 : 60	815	»
		Σ υ ν ο λ ο	1213		4275 : 84	

ΠΙΝΑΚΑΣ V

Έμποριο με Τύνιδα (σύντροφος Γ. Μπομπότσης)

ΕΞΟΔΑ (άγορά προϊόντων)					ΕΣΟΔΑ (διέθεση προϊόντων στην Τύνιδα)				
Ημερομ.	Έμπόρευμα	Ποσότητα (όκάδες)	Τιμή ασλάνια άσπρα	Άξια ασλάνια άσπρα	Ημερομηνία	Έμπόρευμα	Ποσότητα Λίμπρ.	Τιμή ασλάνια άσπρα	Άξια ασλάνια άσπρα
10/9/1734	Μετάξι καθαρό	285	7 : 60	2137 : 60	1734	Μετάξι καθαρό	700	4 : 10	2867 : 40
»	» Endria(;)	260	5 : 90	14955	»	» Endria(;)	635	3 : 10	2027
2/12/1736	» Καλαβρύτων	323	6 : 60	2099 : 60	18/3/1737	» Καλαβρύτ.	780	3 : 30	2535
	» & Δημητσάνας	323	6 : 60	2099 : 60		» Δημητσάν.			
	Άλλα έξοδα :			5731 : 20	1734	Νόμ.(ρουπιέδες ^α)	[2300]	20% κέρδ.	460
	Έξοδα αποστολής	Τελωνεία		769	»	σιβιλιάνες ^β	1400	16% »	224
	Διατροφή-Ενοίκιο	3 ετών	- 23%	360	8/3/1737	Σιτάρι	—	—	234
	Ζημιά από στάρι			250	»	Κρασί	—	—	61
		Σύνολο		7111 : 20	»	σκούφοι	1200	—	76
							Σύνολο		8484 : 40
							Έξοδα		-7111 : 20
							α. έμπορία επί τόπου (Τύνιδα)		
							β. έμπορία στη Χίο		1373 : 20
							Στην εταιρεία κέρδος : 686 ασλάνια		
							Στό Μπομπότση : 686 »		

ΠΙΝΑΚΑΣ VI

Άλλες δραστηριότητες της Έταιρείας

ΕΞΟΔΑ - ΕΞΑΓΩΓΕΣ					ΕΞΟΔΑ - ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ				
Ήμερομ. αποστολ.	Εμπόρευμα	Ποσότητα	Τιμή (άσλάνια)	Άξια (άσλάνια)	Ήμερομ. αποστολ.	Εμπόρευμα	Ποσότητα	Τιμή	Άξια άσλάνια
15/8/1735	Σιτάρι ₁	4000 κιλά	1	4000	1736	Σιβιλιάνες	2647 _{1/2}	100 σιβ. = 177 άσ.	4685 άσλάν. -
	Έξοδα :	Μπιντατ Άσφάλιστρ. Τελωνείο Προξενείο Άλλα έξ.	20 3%	200 227 33 : 80 120 46	»	»	»	[1 σιβ. - 7,1 ρουπ. 12 παρ.]	(18740) ρουπιέδ. 449 άσλ.: κέρδος
			16% 3%	4688 : 80	11/1/1736	Κάνες τουφ	695	[1,7 άσλ.]	1198
					4/4/1736	»	1402	[1,8 άσλ.]	2577
20/7/1735	Βαμβάκι ₂	174 μπάλ. = (μέ όλα τὰ έξ.) 421,5 καντάρια		7716 : 29					
15/10/1735	Μετάξι	2 κολέτα		1097					

1. Αγοράστηκε στην Τριπολιτσά από το Άρναουτ Μουσταφά· στάλθηκε στο Ν. Φραγγελά στο Λιβόρνο· ο τελευταίος σέ αντίταλαγμα στέλνει στην Τύνιδα σιβιλιάνες.
2. Στάλθηκε στη Βενετία από τη Σμύρνη· ένα μέρος του πληρώθηκε με ανταλλαγή με τις κάνες.
3. Οί σιβιλιάνες ανταλλάσσονται με ρουπιέδες, οί όποιοι στέλνονται στη Σμύρνη και πουλιούνται προς 12 παράδες ό ένας

ΠΙΝΑΚΑΣ VII

Τὰ ύφάσματα

Ημερομηνία έκκαθάρισης	Λογαριασμοί	Προμή- θεια (2%) μεσαζόντων	Έξοδα	Καθαρ. ποσό (άσλάνια)
27/10-5/12/1734	Αος Στ. Πατεράκη	260	986: 83	12741
9/ 9/1735	Βος Στ. Πατεράκη	154 : 80	756:108	7582 : 76
10/10 1735	Αος —			
30/ 3/1736	- Άν. Παπαδοκακη	367	3131	16016 : 17
	Βος —			
	Σύνολο	781	4874	36340
	Κόστος ύφασμάτων	(5 φατούρ.)	...	-31798
			Κέρδος	4542 ή 14,3%
			Έξοδα	5655 ή 17,8%

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

Α΄

[Ίδρυση Α΄ Έταιρείας: Ἀθήνα, 7 Δεκ. 1732]

Rappresentante il Sig. Nicolò Strati la figura della Dita Taroniti, e Teotochi, hoggi hanno accordato da una il Signor Giorgio Giorgivalo, e dall'altra il Signor Nicolò Strati di far compagnia per procedere nella Morea olio, e vallonia per due carichi.

Olio barile 2000, e vallonia miara 400, e scrivere in Venezia d'accordo alla Dita Taroniti, e Teotochi, perche spediscano due bastimenti per caricar esse mercanzie, ponendo ogni parte la metà del capitale di quanto importasse il sudetto olio, e vallonie.

Dichiarando, che detti carichi olio, e vallonie vadino à consegnazione della Dita Taroniti, e Teotochi per esitarle con la solita provvigione di due per cento. Vendute le dette mercanzie avrà ogni uno à tirare il suo capitale, e l'utile, detratte le spese, sia diviso in due porzioni, una per il Signor Giorgivalo, e l'altra per la Dita Taroniti, e Teotochi, unitamente con il Sig. Nicolò Strati, così de danno, che Iddio non lo permetta.

Giorgio Giorgivalo affermo.

Nicolò Strati affermo.

Β΄

[Ίδρυση Β΄ Έταιρείας: Βενετία, 8 Μαΐου 1734]

Con la presente scrittura, la quale habbi vigore, come se fatta fosse per mano di pubblico nodaro, dichiarano dall'una parte la Ditta Taroniti, e Teotochi, e dall'altra il Sig. Demetrio Camodraca, facendo per il Sign. Giorgio Giorgivalo, come anco detto Sig. Giorgivalo dichiara alla fudetta Ditta con sua lettera 12 Novembre 1733 che il giorno d'oggi trà di loro s'accordano, e stabiliscono compagnia per anni due, e mezzo, cioè principiando dal venturo Agosto, sino il mese di Febraro 1736 con li patti, e condizioni, ut infra.

Primo. Per capital, e fondo della detta compagnia mettono la Ditta Taroniti, Teotochi per la loro parte Cechini tre mille Num. 3000 & il Signor Giorgio Giorgivalo altri Cechini tre mille Num. 3000 che fanno tutti sei mille Num. 6000.

Secondo. Il sudetto capitale Cechini 6000 abbi da negoziarli il sudetto Sig. Camodraca in Morea, Athene in valonie, ogli, & altre mercantie per Venetia, potendo ingerirsene in qualunque altro negozio che le paresse per utile della compagnia per Scio, e Barbaria, & in ogni altro lo havesse illuminato Iddio.

Terzo. S'obliga il Sig. Camodraca di spedir à Venetia ogli chiari, e netti senza morga, e del secondo oglio detto gliostolada, come pure delle valonie buone, e nette mezo camade.

Quarto. Il sudetto Sign. Camodraca abbi debito di caparar a tempo con ogni vantaggio gl'ogli, e valonie, & havendoli pronti habbi da scriver di volta in volta alla Dita Taroniti Teotochi per spedirli li bastimenti, e darle giusto il loro carico, e che venghino per Venetia nelle mani, & in consegna alla detta Dita, li quali habbino da esitar la mercantia nel miglior modo, che puono per il comun utile della compagnia.

Quinto. S'obliga il sudetto Camodraca di non impiegarsi, ne ingerirsi in verun anco che sia piccolo negozio fuori della compagnia qual si sia mercantia che farà, & ogni negozio che s'ingerirà tutto siano, e si intendano per conto della compagnia, in oltre s'obliga di dover spedir à Venetia, come oltre entro delli anni due, e mezo che hà da continuar in circa la presente compagnia oglio barile dodecimille, e valonia libre due miglioni, e quat-

trocento miara, ò manco, ò più secondo le congionture, e secondo li utili che farà la compagnia, e con ogni carico di spedir assieme anco il conto per il costo, e spese in circa.

Sesto. La presente compagnia, che non sia sottoposta in altre spese, se non in quelle, che correranno sopra le mercanzie.

Settimo. Quanta robba spedirà da Venetia in ogni tempo la sudetta Dita al Signor Camodraca con suo ordine, sia, e s' intenda per conto della compagnia, e detta Dita habi di haver la loro provision giusto il praticato della Piazza, come pure la robba che riceverà con esso lui il Sig : Camodraca, tanto la robba di seda che hà ordinato al presente à Fiorenza, e quanto per l'avenire siano, e s'intendino tutta per la compagnia, la qual robba di seda in ogni tempo che sia spedita per Scio, Smirne, e Costantinopoli giusto gl'ordini del Signor Camodraca, e in detta robba di seda di Fiorenza la Dita non habbi da ricever provision.

Ottavo. La detta Dita Taroniti, Teotochi s'obligano di contar al presente di loro portion al Sig. Camodraca à conto cecchini mille Num. 1000., & il resto cecchini due mille di dover spedirli a Fiorenza per il venturo Ottobre, o Novembre, come ordima il Sig. Camodraca.

Nono. In ogni negotio, e spedition che fanno la Dita Taroniti Teotochi per conto della compagnia, habbino il debito sempre di far la securtà, il simile il Sig. Camodraca habbi debito di dar per tempo le notitie alla Dita per esser fatte le securtà per l'espediti, che esso sarà per fare dalla Morea per Venetia.

Decimo. Ogni utile havesse mandato il Signor' Iddio cavando prima tutte le spese, e securtà, come pur cecchini quaranta Numero 40 per cadaun anno, li quali debba ricever il Sig. Camodraca per le sue spese per servitor, e per cavallo, e che sia fatto detto utile in due portion uguali, l'una da ricever la Dita Taroniti, Teotochi, e l'altra il Sign. Demetrio Camodraca per il Signor Giorgio Giorgivalo tanto anco per il discapito, che Iddio non lo permetta.

Undecimo. E perche la proroga dell' Esezion del Dacio delle mercantie sia finita li 21 Agosto passato, e con Decreto dell' Eccellentiss . Senato ancora sia sospesa per l'avvenire dichiarano, che se il Serenissimo Prencipe rinoverà detta Esezion come prima per le mercanzie che devono venir dalle parti di Turchia in ogni carico con li tre quarti valonia, che non habbino da pagar Dacio, la presente compagnia habbi da continuare, e se leverà detta Esezion in verun capo, & in particolar nell'oglio, cioè che habbi da pagar Dacio, in questo caso la presente compagnia sia, e s'intenda nulla, come se fatta non fosse, & il Sig. Camodraca per il capitale della Dita Taroniti, Teotochi cecchini tremille s'obligha di dover invetsirli in tanta buona netta seda, e tanto anco l'utile della portione di essa Dita, che avessero fatto la robba di seda di Fiorenza, & ogni altra robba della compagnia, e spedir dette sede à Venetia in consegna, e conto della sudetta Dita.

E per segno della verità si fece il presente con altro simile sottoscritti tutti due dalle parti di proprio pugno.

(Taroniti, e Teotochi affermiamo come sopra.

(Demetrio Camodraca affermo come sopra.

Duodecimo. Dichiariamo, che dalla parte della Dita Taroniti, Teotochi sono compresi ducati correnti duemille trecento ottanta due N. 2382., che detta Dita mette in tanti damaschini con rasi, panni, e galloni valutati per li contanti, cosi accordati con il Sig. Camodraca, giusto il conto, che oggi le abbiamo consegnato.

10 Giugno 1734 Venetia

Non ostante, che il Prencipe con Decreto dell'Eccellentissimo Senato 29 Maggio passato abbia levato per l'avenire l' esenzione degli oglij volendo, che paghino Dacio, non ostante questo d'accordo, le parti vogliono, che la presente compagnia, che abbi da continuar per quel tempo. si ritrovasse contenti l'una parte, e l'altra.

(Taroniti Teotochi affermo come sopra.

(Demetrio Camodraca affermo come sopra, e come nell' oltrascritta.

Γ'

[Ἐπιστολὴ τοῦ Δ. Χαμόδρακα (Βενετία) πρὸς τοὺς

Μ. Θεοδώροπουλο καὶ Στ. Γιαννακόπουλο (Μυστράς) : 12 Ἰουν. 1738]

Segue la presente mia per significarvi che di salute stiamo bene, e che sia cosi anche di voi Signori. Con altre mie vi hò scritto a lungo, e capite. Spero che il Bobocci v'abbi mandati soldi, o pure il Gligori, e date come hò scritto.

Li soldi di Costantinopoli temo che non li trattenga il Sign. Teofilo per li suoi bisogni. Però a Bobocci gli hò detto, e scritto che da Costantinopoli ve li mandi, e tanto anche da Scio, se venderà; Egli però è un Diavolo, e non so quel che sarà.

Li detti soldi se veniranno nelle vostre mani, voi darette governo a tutte le cose; & il tutto sia secreto assai sempre come io vi scriveva.

Vi dico, che qui m'hanno ricercati li presenti conti. Ora come sono nel libro, non vanno bene.

Perche gli olij che habbiamo comprati, lo sappiate il guadagno che è pocco; e come lo passo assai; e poi lo divido con tutti.

L' ho fatto perche dice; tanto olio havete comprato, e venduto; tanto guadagno avete fatto. Il Bedaetti ne hà del guadagno tanto, e l' olio poco.

Però io gli ho pagati in Prò. E se detti Prò glieli mostro tutti non gli fanno buoni.

Solamente io gli ho pagati quelli di Bedaetti, e dell' olio. Osservate che supporti gli passo, e mi cerca fondamento.

Ora siamo restati d'accordo che io habbia a portate i presenti conti. Et ecco che io gli hò distesi, e gli hò composti, e ne hò tolto carta che assomiglia con il libro.

E portate giù nella camera (sive partamento) il mio libro, nelle pagine 90, ò pocco più avanti, ò pocco più addietro, il libro è cucito a quinterneti di carta, e fra mezzo dove sono divisi in quinterneti, metterete anche questo, e lo cucirete, come è anche l'altro libro.

E se fosse la carta più lunga, o più larga, lo ne hò lasciato margine, e la taglierete; e là dove lo metterete, osserverete quante pagine sono, e di là anderete numerando anche queste, che mettete.

Ma fatte, che i numeri siano simili alli miei; e se la pagina del numero dice 90, ò quanti dice; voi scriverete 91, 92, 93, e và dicendo. Segnerete anche questi otto fogli, come è anche l'altro libro.

Et osserverete i margini delle pagine, e se queste sono più bianche le pagine, le imbratterete, onde siano simili.

E quando lo havrete fatto che sia simile; chiamerete il papà Panagiotti, e lo copierà compagno, e simile come questo, che io hò composto.

Vi chiuderete voi due, e li copierete. E caso non fosse egli, copiatelo voi, ma pulito.

Et in un mezzo foglio di carta vi scrivo come havete a pripropiare; e come hanno à scrivere i testimonij.

E quando li copierete in quatro fogli di carta, li cucirete; e scriverete, Dar, & Aver; come sono anche questi similissimi.

E terminando i conti, chiamerete prima il santo Economo, e gli direte.

Fanno bisogno di spedire à Demetrio certi conti, che ci scrive; quali gli hò copiati dal suo libro. Et osservate il libro, e li conti se sono compagni, e simili, e se anche il caratterè è suo (così gli dirette), e sottoscriveteli, e fatte attestatione di essi.

Chiamerete poi il Cacavachi, e le cose stesse gli dirette.

Poi chiamerete Zuanne Leopulo, che era qui, e le cose stesse gli dirette.

Dietro a Cacavachi chiamerete Andrea Gunà, e le cose stesse gli dirette.

Tre Persone sono sufficienti, ò anche quatro per sottoscriverli; delle quali sia qui notto il carattere : Ma li nostri, come Benisello, & altri non li chiamerete.

E dove gli mostrerete il libro per incontrar con le copie che avrete a fare procurate quanto sia possibile a non legger distintamente; Ma nel principio una, ò due righe, e li numeri che vengano d'accordo, perche non vedano i nostri interessi.

Vi avrei scritto di mettere anco il Crevatà, ma non bramo che vedano i nostri interessi l'Economò, Cacavachi, Zuanne Leopulo, e Gunà sono abastanza.

Li conti li hò piegati, e quando li riceverete mettete nel banco carta di sotto, e di sopra, & una tavola à caricarli, perche si estendano eguali, e non gli imbrattate; e quando averete finito, se vi è vassello per Livorno, fatteli in un plico; ma non cucite con azze i fogli per la contumacia; e raccomandateli al Sign. Elia per mandarceli subito, & c. Però in Attene non li mandate, ne che sappino niente.

Vi prego considerate bene quanto vi scrivo, e con buona diretionè conducetelo a fine, perche io possa metterlo a campo; mentre è causa la mia testa che non li ho fatti quando io era costà; Ma io sperava altro, & altro ho trovato, e Dio ci liberi, e che nissun sappi niente.

Scrivo a Bobocci, e se venisse costà dategliela, e parlategli, che se gli scrivono, che scriva; come è la verità, che tanto utile ha riuscito, e che non mi hà reso conto in lungo; ma per quello che è riuscito.

Nelli conti sottoscrivete V.S., e Sign. Nicolachi, e Sign. Paraschevà, tutto quel che vi dischiario nelli conti che havete tolto, ove non avete tolto, e la causa come hò scritto per avanti.

Qui mi tanserete tutti, però io non hò messo niente nella mia borsa; ma ne ho perso ancora. Dio sa che non voglio rubare; mà gli ho dati nelli Prò, come li sapete; e se li mostro, non me li fanno buoni, e per questo mi sono portato così.

Li libri che vi hò scritto a mandarmi tratteneteli, perche non fanno bisogno.

Li confessi di Levi, e di Mustaffagà non li mandate, mentre ecco che ancora per questi hò esteso conti, e fatte la copia.

Il Sign. Giorgio non l'hà fatto apposta per quel che hà scritto, mà è stato errore come è certo.

Abbiamo veduti certi punti del Sign. Giorgio, che scriveva per avanti, e non mi danno soldi perche vogliono lettera che dica a darli, e che saranno ben dati. E saranno da 25 giorni, che hò scritto, & attendo la lettera.

Δ'

[Φορωτικὴ ἐγγράφων ἐταιρείας : Ζάκυνθος, 22 Σεπτ. 1738]

Nave Veneta nominata S. Nicolò, Capitan Steffano Fassi per il viaggio di Venezia. Ha caricato l'Erede Sign. Angelo Foscardi sotto coperta della sudetta nave per conto, & ordine del Sig. Demetrio Camodraca un forzier con diverse carte, e cattastici,

serrato, e ben condizionato, per esser consegnato in questo presente suo viaggio in Venezia alli Sign. Demetrio Camodraca, Taroniti, Teotochi, ò a chi per loro, franco di nollo, & ci.

Manifesto della nave gallera San Nicolò, Gapitan Steffano Fassi procedente dal Zante, Dragomestre, e Corfù.

Nota di carte fatte venire dalla Morea dal Sig. Demetrio Camodraca esistenti nella cassa affidata nelle mani del Sig. Dottor Demetrio Sava assistente della Dita Taroniti, e Teotochi.

Contratto, e ricevute scritte in turco, e sigillate secondo l'uso de Turchi del Cotomani per la comprida del Bedaetti, sive Dacio, e pagamento fatto al medemo di ratta in ratta, e le lettere del sudetto in risposta, che gli mandava il danaro per il Dacio.

Ricevute turchesche scritte in turco, e sigillate secondo il loro uso di Mustafaga per doana, e carazi, e mie ricevute, che mi faceva imprestar denari dal medemo giusto la di lui partida.

Conti autentici di Costa Saro, e Zuanne Cristo compagni.

Ricevute di Calilbei scritte in turco per doane giusto la di lui partida.

Ricevute scritte in turco di Alli Agga Voivonda per carazi, & altre facende.

Contratti, e ricevute autentiche delli mercanti Francesi Mons. Gurdan, e Mons. Rinand, e loro partide.

Conti autentici di Antonio Barozzi, e sentenza della causa fatta d'avanti del console general di Franzia, e lettere del medemo in risposta delli soldi, che gli mandava per il negozio degli ogli, che corse trà di noi, quali lettere hanno il loro luoco per ricevute, e come nella di lui partida.

Conti autentici di Zuanne Exarco per formenti.

Conto autentico di Lazarin Candavra per gli ogli, come nella di lui partida.

Conto autentico di Fotinò Corognò per gli ogli, come nella di lui partida.

Conto autentico di Colivodiacho per gli ogli.

Ricevute autentiche de consolati, che hò pagato.

Ricevute del Cottomagni autentiche scritte in turco per Bedaetti, sive Dazio, che hò pagato per gli ogli, che hò caricato in Chitries, e Calamata per Venezia.

Contratto autentico della compagnia di Giorgio Bobozi, & Stamati Ianacopulo.

Conti autentici de ruppi spediti dal medemo da Tunesi giusto la loro partida.

Ricevute, che mi faceva imprestar soldi da Mustafaga, & dall'Ebreo Levi, & Ebreo Clachamugli, e Mamutaga, e Nicolò Puri, e Dragomano Sotiri Ianguleo.

Ricevute autentiche del Turco Alli Garamagni per oglio, come da sua partida.

Contratto autentico di Laschari Pizaagni, e Demetrio Cafezi, come da sua partida.

Contratto, e ricevute autentiche di Gianachi Meletti per la compagnia del Bedaetti, sive Dazio, che havevimo.

Lettere di diverse persone, à quali spediva danari per mercantie, e mi respondevano d'averli ricevuti, quali lettere hanno il suo luoco, come ricevute.

Contratto di Gianachi Crevatà autentico per oglio, come da sua partida.

E ciò oltre li libri, e libretti de negotij, e carichi fatti, & altre carte, e conti.

Nota di diverse partite contenute nelli libri del Signor Demetrio Gamodraca, ricevute, e scritti autentici concernenti varij negozij, & interessi d'altre persone fuori della compagnia, & esistenti nella cassa medema.

Confesso della Villa Vordonia autentico, alla quale gli hò dato io soldi assieme con Papasogli, Gianachi Crevatà, Nicolachi Cutufari, Gianachi Meleti, Panagiotti Doxa, Giorgio Gramaticachi, Benisello Doxa, come da partida della sudetta Villa.

Li sudetti, che hanno dato li soldi, ogni uno hà a parte la sua partida, poichè mi hanno per sovastante alla Villa, à quali devo render conto.

Partida del Signor Leonardo Capitanacchi per li negozi, che corsero tra di noi.

Partida del Signor Leonardo Capitanacchi qu Demetrio per li negozi, che corsero trà di noi

Partida del Dragomano Alli Passà, Steffano Dimachi per quanto e debitor.

Partida di Mustafagà per Capitanacchi per formento, e caffè

Partida di Monsieur Iuschin francefe, e scritti auttentichi.

Partida di Assimachi Bairopulo, e ricevuta del medemo.

Partida di Chazi Cadiraga della compagnia passata, e ricevuta scritta in turco, e sigillata poiche habbiamo veduti conti tra di noi.

Partide delli Signori Theofilo, e Giorgio Giorgivali fratelli, e conti auttentichi.

Partida di Elia Grammaticachi.

Partida di Costantin Marco.

Partida di Nicolachi Cutufari.

Partida di Nicola Purri.

Partida di Maumataga Turco Voivonda di Calamata.

Partida dell'Ebreo Levi

Partida di Giorgachi Longanichioti.

E cio oltre altri libri, conti, lettere, ricevute, & altre concernenti varij negozi, e maneggi avuti dal sudetto Camodraca dal 1725 fino 1734.

Ε'
[Λογαριασμοὶ Πατερᾶκη - Παπαδοῦκάκη]

1.

27 Octob. 1734. Per le robbe di seda che hà avuto il Sig. Stamati Paterachi da Firenza, e da Venetia, che era tutti tochi 124. da Venetia tochi 10. Braz- za 669, li diede à aspri correnti da Costantinopoli 137	P.	763:93
Sei tochi d'Oro Br. 392. à aspri correnti 392.	P.	1078:—
		P. 1841:93
Discapito di far li sudetti intieri	P.	96:42
E per publicarli quelli d'oro	P.	28:—
E doana per li medesimi	P.	129:50
	Spese ——— P.	253:92
Batto discapito del soldo, e tutte le spese	P.	253:92
		P. 1588: 1 P. 1588: 1
28. Detto. Hò venduto tabini tochi 22. Br. 1340 à aspri il Brazzo 235. Pezze	P.	2472:50 P. 2472:50
5. Dicembre. Hò venduto rasi, canevasza, e tabini à Cazi Giorgi tochi 60. Br. 3770 à correnti aspri di Costantino- poli 227.	P.	7131:10
A Manoli Varzachi tochi 8. Br. 508. a aspri correnti 240.....	P.	1017:60
A Cristofi Zirli tochi 9. B. 585 à aspri correnti di Costantino- poli 140.	P.	1170:50
Hà tenuto per la sua bottega tochi 9. Br. 584 aspri correnti di Costantinopoli 227.	P.	1104:88
Hà havuto il doanier Br. 33.	P.	62:50
		P. 10486:78
Per discapito per farli intiero isolote senza entrar	P.	559:109
E spese come si vedono	P.	986:—
		P. 1545:109
Batte il discapito che faccino intieri, e spese come si vedono in faccia	P.	1545:109
		P. 8940:69 P. 8940:69
Summa pezze intiere hanno dichiarato	P.	13001:—
Per provision di vendita, e compra à 2 per cento	P.	260:—
		P. 12741:—
Sono rimasti netti intieri isolote à aspri 90 piastre dodecimille setteciento quarantauno	P.	12741:—
Li sudetti, che hò raccolto dalla robba, che hò venduto li hò consignati al Sig. Theofili Giorgivali		

Stamati Paterachi.

[*Εξοδα]

Per la doana di Smirne	P.	313: 8
Discapito per li soldi della doana		7:82
Consolato		208:72
Di più per il consolato		6:95
Nollo sino à Smirne		28:35
per fachini, e spesa		2:—
	<hr/>	
	P.	556:22
Per casse, che si hanno tornato stivar	P.	1:75
Di per casse		1:50
per magazen à Smirne		3:—
Crimazio		1:50
Per il Dragoman		1:20
Per la barca		1:50
Provision Smirne		104:—
Discapito per li soldi		1:—
	<hr/>	
Summa spese à Smirne	P.	681:27
Nollo per le barcha sino à Costantinopoli		12:60
Per deschierè à Costantinopoli		2:—
Per il Roadari		3:—
Alli guardiani		1:60
Per la mauna		1:90
Per mastagia		133:40
Per fachini		3:—
Per magazen		41:—
Per publicar		82:—
Provision del. Sig. Zanetto a Costantinopoli		164:—
	<hr/>	
	Pezze	1125:37
Per bolladura prima, e doppio	P.	17:96
	<hr/>	
	P.	1145:13
Battiamo per li Venetiani d'oro, e rasi le spese, che sono passare in faccia	P.	129:50
Hà trattenuto ancora dalle sudette spese	P.	27:—
	<hr/>	
	P.	156:50
Battiamo li sudetti	P.	156:50
	<hr/>	
Tutte le Spese intiere	P.	986:83
	Stamati Paterachi	

2.

9. Sett. Quanti rasi, tabini, canevasza hà avuto Stamati Paterachi per conto di D. Demetrio Camodraca tochi 76. si sono venduti ut infra. Quelli che hà dato Manoli Varzachi tochi 49, Brazza 3007 da aspri ogni Brazzo 225.	P. 5638:15
Hà dato ad Antonio Rodocanachi tochi 30, Br. 1191 da asp. 246.	P. 2441:72
Hà tenuto per la sua bottega tochi 5. Br. 364, da asp. 246.	P. 746:24
Hà havuto il doanier tocchi 2, Br. 104:6 da aspri 240. ...	P. 209:60
	<hr/>
	P. 9035:51
Discapito, ch'erano li sudetti conti di Costantinopoli per farl' isolote	P. 542:30
Spese di Smirne doana, e consolato gli oltrascritti si vedono	P. 755:105
	<hr/>
	P. 1298:15
Si batte il discapito, che faccino intieri tanto le spese, come in faccia si vedono	P. 1298:15
	<hr/>
	P. 7737:36
	<hr/>
	P. 7737:36
Per provision di vendita, e pagam. à 2 per 100.	P. 154:80
	<hr/>
	P. 7582:76
Sono rimasti intiere isolote à asp. 90, piastre sette mille cinquecento ottantadue, e aspri settantasei.	
Li sudetti, che hò scosso dalla robba, che hò venduto li hò pagati al Sig. Teofilo Giorgivali giusto come sopra.	

Stamati Paterachi.

[*Εξοδα]

Spese per l'oltrascritta, che sono fatte	
Per nollo sino a Smirne da Livorno	P 13 2
Doana a Smirne	P 173 70
Ancora discapito nella doana	P 4 34
Per il consolato	P 115 80
Discapito delli soldi	P 3 86
Per li fachini	P 4 30
Per il Dragoman	P 3 30
Per Sicurta da Smirne sino a Costantinopoli, che ha fatto il Sig Marati	P 101 25
Per il publicante	P 16 87
Per provision a Smirne	P 57 90
	<hr/>
	P 493 74

[*Εξοδα Κπολης]

Per deschiere di Costantinopoli	P 2 —
Per nollo delle barche	P 3.—
Per il zoadani	P 2 —
Ancora per il sudetto	P 2 90
Per Mastagia di Costantinopoli	P 78 40
Per il publicante	P 22 111
Per provision del Sig Zanetto	P 47 —
Per magazen le passo	P 94 —
Per Eha cechini 3	P 10 30
	<hr/>
Summa delle di Smirne, e Costantinopoli che ha pagato il Sig Stamati	P 756 105
	Stamati Paterachi

3.

1735, adi 10. Ott. robba, che mi è venuta da Smirne spedita dal Sig. Maratti

Casse 4, avevano rasi	Pezze 35:—
Tabini	Pezze 33:—
Amuer	Pezze 17:—

Summa Pezze 85:—

Li sudetti sono venduti li 5 Ottobre.

Hò dato à Cazi Giorgi, e Nicoló Giocca rasi, tabini, e amuer Br. 1677.

à as. 223:—

Hò dato à Manoli Varzachi, e Antonio Cavarà Br. 3612 à As. 220:—

Summa Br. 5289:—

Hanno fatto li sudetti correnti P. 9738:—
1736, 30 Marzo

Per la seconda fattura, che é venuta à dritura da Livorno casse 4 in

Tabini	Pezze 34:—
Tabini	Pezze 31:—
Amuer	Pezze 17:—

Pezze 82:

Spediti dal Sig. Taroniti, e Teotochi, li sudetti li hò dati al Signor Stamati

Paterachi in tanti Brazza Br. 1887 à as. 228:—

Hò dato à Savilato, e

Michiel Marati Br. 3303½ à as. 225:—

Hanno fatto P. 9777: 60

P.19515: 60

Battiamo le controscriette spese come si vedono ogni nome P. 3498:108

Sono rimaste nette P.16016: 17

Anagnosti Papaducachi.

[Ἐξοδα]

Spese per la controscriita fattura per mano del Marati à Smirne consolato provisione, e nollo	P.	286: 68
Doana di Costantinopoli	P.	375: 40
Spese per la doana giusto il consueto	P.	32: —
Mastigia	P.	83: —
Per nollo da Smirne à Costantinopoli	P.	6: 60
Alli figlioli dell'Agà	P.	5: —
Discapito di far il foldo intiero	P.	584: —
		<hr/>
	P.	1371: 48
Per la seconda fattura.		
Doana dell' oltrascritta	P.	381: —
Mastigià per il detto	P.	92: 60
Spese per la doana	P.	30: —
Consolato à Costantinopoli	P.	157: 60
Per nollo del medesimo	P.	24: 60
Discapito oer far li soldi intieri à 6. per cento	P.	586: —
		<hr/>
	P.	2642:108
Per diverse per ettere che capitarono da Demetrio Gamodraca, che il termine v'era finito di scoder, e mi son impressato e le hò pagate, e diedi scontro	P.	277: —
Per provision alle 2 fatture casse 8 à 2 per cento	P.	367: —
Per bettirme della doana à aspri 8 il braccio e toccar alle due fatture ..	P.	212: —
		<hr/>
Summa Spese	P.	3498:108

ΣΤ'

[Φορωτική 13 Φεβρ. 1734/5 Βενετία

ἀποστολέας: Ταρωνίτης - Θεοτόκης· παραλήπτης: Δ. Χαμόδρακας]

Hà Caricato con il Nome di Dio, e buon salvamento una volta tanto in questo porto di Venetia li Signori Taroniti, e Theotochi per conto del Signor Demetrio Camodraca Comp. Sotto Coperta della Nave nominata Santissima Trinità.

Capitano Antonio Taraculli per condurre, e consegnare in questo presente suo viaggio di Morea le appie nominate mercantie segnate come di contro numero, e marca, li colli intieri, asciute, e ben conditionate, e così promette detto capitano à suo salvo arrivo di questo suo presente viaggio consegnarle al Signor Camodraca, ò à chi per lui sarà.

E di Nolo franco per averlo pagato qui.

Et in fede del vero sarà la presente con altre simili fottoscritte da detto capitano, ò suo scrivano, ò per lui da terza persona, e una compita l'altre restino di niun valore. Nostro Signore l' accompagni per tutto à salvamento.

Una cassa d' albedo incerchiata, e ben conditionata con armi diverse	N. 1
Due colli instiorati con caldaie di rame	N. 2
Trè bauli di bulgaro instiorati con vetri di Murano	N. 3
	<hr/>
	N. 6
Un detto vecchio come sopra	N. 1
Un collo instiorato con trenta sacchi di canevasza nuovi	N. 1
Due tavolini di noghera nuovi	N. 2
Nove canevette di noghera con suoi vetri	N. 9
Un moschetto nuovo	N. 1
Due barille da sei secchi	N. 2
	<hr/>
	N. 22
Quindici cassette da soma ben condizionate con ferrarezze	N. 15
Sei detti piccole con piombi	N. 6
Trè cassette da soma incerchiare con merci diverse	N. 3
Due forzieri instiorati con merci diverse	N. 2
Trè detti con vetri diversi	N. 3
Trè balle carte da scriver, e carta strazza instiorate	N. 3
Un bariletto veriol	N. 1
Quattro colli instiorati con caldaie, e pignate di rame, cazze, e grattacase	N. 4
Un detto con fersore	N. 1
Quattro castoncini vetri diversi	N. 4
Una canevetta di noghera con suoi vetri	N. 1
Una campana da chiesa	N. 1
	<hr/>
	N. 66

Io Capitan Antonio Taraculli dissi esser.

Z'

Γ' Ἐξοδα · β' λ/σμός Χαμοδρακα - ἀντιπροτάσεις Ταρωνίτη - Θεοτόκη

1—Per corrieri . . .	R	155	—
2—Per doana delle vallonne .		138	—
3—Per regali alli capitani		119	60
4—Per consolatto per i carichi		224	60
5—Per spesi nelle barache delli carichi		517	42
6—Per sachi		54	60
7—Per regali alla vojvoda, & alli Aga		239	60
8—Per quanto ci hanno tolto i ladri quando veniva il Paleologo dal porto Vathi, ove ha dato il carico a Carion		49	—
9—Per quanti hò perso quando io venivo da Calamata		50	60
10—Per quanti hanno tolto a Carion quelli di Maina, che gli hanno preso la barcha, e gli ho dato io		15	60
11—Per libri, carta, e cera nelli tre anni		20	—
12—Per spesi quando mi sono portato in Livorno		46	—
13—Per quanti ho dato a Mustaga per lasciarmi fare il carico in Maina ove era inibita		336	—
14—Per pro che ho pagati in diverse volte		1049	—
15—Per salario del servitore, e del putto		120	—
16—Per mio vitto		400	—
17—Per le lettere di cambio delle robbe di seta		495	60
18—Per bedaetti, e giubrucci negli oli		6126	—
	R	10255	102

1—Per Corrieri	R	60	—
2—Per dogane delle vallonne		138	—
3—Per regali a capitani		28	—
4—Per consolatto per i carichi		324	—
5—Per spesi nelle barache delli carichi per Venezia		250	—
6—Per sachi		54	60
Per un bollo per le botti		1	—
7—Per regali alli Vojvoda, & alli Aga	R	239	60
8—Per quanti si hanno tolti li Ladri		49	—
9—Per quanti ho perso quando io venivo da Calamata	R	50	60
10—Per quanti hanno tolto a Carion		15	60
11—Per libri, carta, e cera		20	—
12—Per quanti ho speso quando mi sono portato in Livorno		46	80
13—Per quanti ho dati a Mussaga per lasciarmi far il carico in Maina ove era inibito	R	336	—
14—Per pro che ho pagati in diverse volte	R	1049	—
15—Per salario del servitore, e del putto	R	120	—
16—Per assegnamento come nella scrittura di compagnia		400	—
17—Per le lettere di Cambio bonificacion come nel capo 4 al 9 °subalterno			
18—Per bedaetti, e giubrucci di B ° 1081			
Carion	R	1189	—
Li B °673 Taraculli		908	56
Di B °1571 Sbrignad ello		1954	—
Sopra Vianello Bedohne			
Zane di B ° 1923		3953	—
	R	8004	56

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

- *Αγγέλου, Γ. 269
 *Αγγλοι 271
 *Άγιος Πέτρος, Μάνης 250
 άγορά 233, 234, 240, 242, 270.
 έσωτερική 226, 272
 εὐρωπαϊκή 227, 229, 231, 252, 255, 259.
 τοπική 227, 262, 271
 *Αθήνα 229-232, 234, 235, 238, 241, 242,
 246, 248, 251, 264, 280.
 *Αι Βλάσης (Aivassi) 258
 *Ακαρνανία 267
 *Αλή άγας, βοϊβόδας 248
 *Αλή Καραμάνης 249
 *Αλή πασάς 251
 *Αλιφεράκης, *Αναγνώστης 278
 *Ανατολή 227, 231, 239, 243, 244, 255,
 260, 269-272, 275.
 *Ανδρεανάκης 278
 *Απουλία 259, 260
 *Αργείτης, *Αποστ. 278
 Αρκαδιά (Κυπαρισσία) 244, 264, 280.
 *Αρναούτ, Μουσταφάς 270, 284
 *Αρχεία :
 —*Ελληνικού *Ίνστιτούτου Βενετίας,
 228, 230
 —Κρατικά *Αρχεία Βενετίας 226, 228.
 —Κρατικά *Αρχεία Βενετίας, *Αρχείο
 Περούλη 228, 230, 233.
 άσφάλιστρα 232, 236, 247, 285.
 *Αττική 254, 264.
 *Αφρική Β. 268, 269.
 *Αχαΐα 267

 βαμβάκι 269
 Βαρσάμης, Γ. 266, 282.
 Βαρτζάκης, Μανόλης 272
 Βατικιώτης, Νικόλ. 279
 Βενετάντος 271
 βιβλία (χαρτί) 273
 Βορδάνια 250, 263

 Γαϊτανάρος 278
 Γαλλία - Γάλλοι 227, 233, 238, 240, 244,
 247, 248, 249, 257, 259, 266, 268, 271,
 273, 275, 280, 281, 282.
 Γεράκι 281
 Γερμανία 261
 Γιαγκουλαΐος, Σωτήρης 249
 Γιαννακόπουλος, Σταμ. 245, 249.
 Γιατράκος 262
 Γιατράκος, Πολυχρ. 278
 Γκίκας, χατζηΓιώργης, Νικόλ. 272
 Γκορανίτης, Δημ. 278
 Γλαρέντζα 232

 Γουνάς, *Ανδρέας 246
 [Γουνάς] Πέτρος 246
 Γραμματικάκης, Γεώργιος 251
 Γραμματικάκης, Γιάννης 251
 Γραμματικάκης, *Ηλίας 248, 251, 266,
 281, 282.
 Γραμματικάκης, Παναγής 251, 278.
 Γρηγοράκηδες 268, 282.
 γυαλικά 241

 Δαλματία 260
 δανεισμός 242, 249, 250, 263.
 δασμοί 236, 255, 257, 260, 265, 285.
 Δημάκης, Στέφανος 251
 Δημητσάνα 269, 283.
 Δόξας, *Ηλίας 250
 Δόξας, *Ιωάννης 279
 Δόξας, Κων/νος 278
 Δόξας, Μπενιζέλος 246, 251, 252, 262,
 266, 281, 282.
 Δόξας, Παναγιώτης 251, 278, 279.
 Δουκάκης, χατζη Πανάγος 269

 *Εβραίοι 242, 244, 249, 274.
 *Ελληνική Κοινότητα Βενετίας 230, 251
 *Έλος 234
 *Έξαρχος, *Ιωάννης 249
 έξοδα 236, 244, 247, 252, 257, 274 κ.έξ.
 281, 295, 296, 297, 299.
 *Επτάνησα 259, 260
 Εὐρώπη - αΐοι 227, 239, 254, 259, 261,
 270, 271.

 Ζάκυνθος 242, 267, 270.
 Ζαρνάτα 278
 Ζιρλής, Χριστοφής 272
 *Ήπειρώτες 230

 Θεοδωρόπουλος, Μανουῖσος 245, 278.
 Θεοτόκη, οικογ. 230
 Θεοτόκης, Κωνσταντής 230
 Θεσσαλονίκη 231

 *Ίερονήμων, Θωμᾶς 253
 *Ίστρία 260
 *Ίταλία 270

 Καβαράς (;), *Αντ. 272
 Κακαβάκης 246
 Καλαβρός, Μαρίνος (Calavro M.) 237,
 247.
 Καλάβρυτα 269, 283
 Καλαμάτα 249, 251, 264, 278, 280.
 κάνες 270, 285.
 Κανταβράς, Λαζαρής 249

- Καντήραγας · βλ. Χατζή Καντήραγας
Καπετανάκης, οἶκογ. 251
Καπετανάκης 262
Καπετανάκης, Λεονάρδος Δημ. 251
Καπετανάκης, Στρ. 279
καπνός 241
Καραγκιόζης, Ἰω. 279.
Καραμαλάκης, Νικ. 278
καραντίνα 234
Κάσσης, Ἄνδρέας 253
Κάτω Χῶρες 261
Καφετζή, οἶκογ. 249
Καφετζής, Δημήτριος 249, 262, 279.
Καφετζής, Παναγιώτης 249
κέρδος 231, 240, 247, 264, 257, 264, 269, 270, 272, 275.
Κέρκυρα 260, 271.
Κεχρής, Γιαννάκης 281
Κιβάνης, Δημήτριος 278
Κιβάνης, Μπαλάσης 278
Κιτριές 249, 263, 278.
Κολλυβοδιάκος, Παναγ. 249, 280.
Κολοκούβερους 278
Κολομπάτσος, Γεώργης 278
Κορωνιός, Φωτεινός 249
Κουνουπιώτης, Νικόλ. 278
Κουρής, Δημήτριος 278
κουρσάροι 232, 241.
Κουτούφαρη, οἶκογ. 250
Κουτούφαρης, Νικολάκης 250, 251.
Κουτούφαρι 249
Κραμούσας, Θεόδωρος 278
Κρεββατάδες 246
Κρεββατάς, Γιαννάκης 246, 250, 281, 282.
Κρεββατάς, Σταμάτης 282
Κρήτη 259, 260.
Κυπαρισσία· βλ. Ἄρκαδιά
Κύπρος 260
Κων/πολη 236-239, 241, 247, 254, 256, 271, 272, 275.
Λαλούσης, Δημήτριος 279
Λάσκαρης, Ἡλίας 278
Λάσκαρης, Μιχάλης 279
Λεβή 249, 251.
Λεώπουλοι 246
Λεώπουλος, Ἰωάννης 246
Λιβόρνο 236, 237, 240, 241, 242, 246, 247, 248, 251, 270, 271, 284.
Λογανικιώτης, Γεωργάκης 251, 279.
Μαμούταγας 249· πρβλ. Μαουμέταγας
Μανουσάκης, Ἄνδρέας 282
Μαουμέταγας, βοϊβόδας Καλαμάτας 251· πρβλ. Μαμούταγας.
Μαρατσάς, Δημήτριος 233
Μαρκάκης, Γιάννης 278
Μάρκου, Κωνσταντῆς 251
Μασσαλία 263
Ματθακάκης, Παναγ. 278
Μαυρομυχάλης, Γεωργάκης 263
Μεθώνη 232, 247, 270.
Μελέτης, Ἰωάννης 250, 251, 265, 267, 281, 282.
Μέρτζιος, Κ. 226
Μεσόγειος 227, 239, 271, 275.
μετάξι 233, 236, 241, 242, 255, 269, 270, 270, 284.
Μονεμβασία 260, 265.
Μοριάς· βλ. Πελοπόννησος
Μουσταφά, ἀγάς 248, 249, 251.
Μουράνο 273
Μπαϊρόπουλος, Ἀσημάκης 229, 230, 251.
Μπαλτατζής, Μαρίνος 241, 269, 270.
Μπαρμπαραία 235, 256· πρβλ. Τύνις
Μπαρότσης, Ἄντ. (Barozzi) 244, 249, 264, 279.
Μπέρκος, Παναγιώτης 233
μπιντάτ (μπεταέτι) 238, 239, 244, 245, 247-250, 256, 260, 265 κ.ἐξ. 281, 282, 285.
Μπολλώνης, Χρήστος 258, 263.
Μπομπούτσις, Γεώργιος 249, 269, 283.
Μπουκιλάκης 282
Μυστράς 229, 231, 232, 233, 236, 238, 239, 240, 242, 243, 245, 246, 247, 249-252, 255, 260, 271, 272, 277.
Ναύπλιο 241, 242, 254.
Νεαπόλεως, Βασιλιάς 259
Νίκας, Κονόμος 278
νόμισμα 243, 270, 273, 274, 284, 285.
Ντέκας, Ἰωάννης 253
Ἰθωμανικὴ Αὐτοκρατορία 227, 253, 270.
Οἰκονομόπουλος, Γ. 279
Ἰοσμάν, ἀγάς Ἄρκαδιᾶς 264, 265, 280.
Παλαιολόγος, Γιάννης 279
Παλαιολόγος, Δημ. 230, 233, 262, 266, 273, 279, 281, 282.
Παναγιώτης, παπᾶς Μυστρά 246
Πάντοβα 249
Πάουλος, Ν. 269
Πάουλος, Ποθητός 269
Παπαγιάννης 278
Παπαδάκης, Ἄναγν. 278
Παπαδάκης, Ἰω. 278
Παπαδοκάκης, Ἄναγν. 241, 247, 273, 285.
Παπάζογλη, οἶκ. 250
Παπάζογλης 250, 281, 282.
Παραμυθιά 231
παροικίες 227, 255, 258, 276.
Πατερράκη, οἶκογ. 237
Πατερράκης, Σταμ. 237-241, 247, 272, 285.
Πάτρα 253
Πελοπόννησος (Μοριάς) 229, 231-238, 240, 245, 247, 248, 251, 252, 254, 257-263, 267, 273.
πειρατία 259, 267.
Περούλης, Δημ. 228, 277· πρβλ. Ἄρχεϊα

- Πεταλίδι 265
 Πιτζασούνης, Λάσκαρης 249
 Πόλη· βλ. Κωνσταντινούπολη
 Πολυμενάκης, Μανόλης 278
 Πουρή, Νικόλδος 249, 251.
 προαγορά (καπάρωμα) 235, 250, 263.
 προϊόντα :
 άγροτικά 226, 238, 254.
 βιοτεχνικά 233, 254, 256, 273, 276.
 προμήθεια 235, 236.
 Ρακαλής, Σταμάτης 278
 Ροδοκανάκης, Άντ. 272
 Ροκάκης, Στρατηγός 279
 Ρωμανός, Παναγής 262, 278.
 Σαλιβαράς, Νικ. 262, 278, 279.
 Σάλωνα 267
 Σάρος, Κώστας 248
 Σεβίλλη 270
 Σιάνης, παπάς 282
 σκούφοι Τύνιδας 268, 269, 284.
 Σμύρνη 231, 234, 236, 237, 240, 241, 247,
 254, 256, 260, 269, 272, 284.
 Σοτάλης, Κων/νος 278
 Σπάρτη 250
 Σπιτάκης, Άντώνης 278, 279.
 Σπιτάκης, Μαν. 278, 279.
 Στάνος, Άλέξ. 262, 278, 280.
 στάρι 242, 249, 251, 265, 269, 270, 284,
 285.
 Στρατάκης, Γιώργος 262, 279.
 Στρατής, παπάς 279
 Στράτης, Νικόλαος 230, 231, 232.
 Συκάς, Γεώργιος 233, 248.
 Τάκιατζης, Θεόδωρος 278, 279.
 Ταρωνίτη, Φλωρού 230
 Ταρωνίτης, Διονύσιος 230
 Τεργέστη 259
 Τουρκία - κοι 236, 248, 258, 262, 270,
 274.
 Τρίνησα, Μάνης 232, 243, 263.
 τόκος (διάφορο) 233, 242, 250, 263.
 Τρίπολη (Τριπολιτσά) 249, 270, 284.
 Τρουπάκης 262, 278.
 Τύις 238, 239, 240, 242, 244, 247, 249,
 254, 258, 269, 273, 283, 284.
 ύφασματα 234-237, 239, 240, 241, 247,
 254, 258, 270 κ.έξ., 285, 292, 293,
 294.
 Φλωρεντία 234-237, 247, 271.
 Φλώρος, Θεόδωρος 269
 Φουρμόντ· βλ. Fourmont
 Φραγγελάς, Ν. 236, 237, 241, 242, 247,
 270, 271, 273, 284.
 Φωτεινός 280
 Χαλήμπεης 248
 ΧατζηΚαντήραγας (Cazzi Cadiraga) 229,
 230, 251.
 χαράτσι 248
 Χίος - οι 231, 235, 236, 237, 241, 256,
 269, 272, 283.
 Χρήστου, Ίωάννης 248
 Χρυσοπαντάνασσα, Μυστρά 275
 Ψωμάς, Σαράντος 279
 Ahmet Passâ 279
 Aivassî· βλ. Άι Βλάσσης
 Ali Cozza 278
 Ali Cominò 287
 Ali Murasso 278
 Arnaud (Arnau) 266, 282.
 Bairopulo· βλ. Μπαϊρόπουλος
 Barozzi· βλ. Μπαρότσης
 Bedolin, Iseppo 277, 282.
 Borghetti - Maratti 247
 Bonifay (Bonalfin) 266, 281
 Calavro, Marino· βλ. Καλαβρός, Μα-
 ρίνος.
 Caramani 278
 Caraogiani 282
 Carion, Fr. 277, 282.
 Cazzi Cadiraga· βλ. Χατζή Καντήραγας
 Cazzi Casanogli 278, 279.
 Chazi Cusseinaga 282
 Chemisso (;) Παναγ. 281, 282.
 Chiavistelli, Andrea 234, 236, 247.
 Clachamugli 249
 Clerambò, Giovanni (Clairembault Jean),
 247.
 Cottomagni 248, 249.
 Dandria - Manesso 234
 Dende, Dara 278
 Dende, Rallia 278
 doganetta 267
 Domestici, Φραγκίσκος 248
 Fourmont 249, 250.
 Gurdan 248
 Jusquin 251
 Lairinga, Btraimi 278
 Leotard (Lestard) 266, 281, 282.
 Manesso· βλ. Dandria - Manesso
 Maratti· βλ. Borghetti - Maratti
 Memisaco, Carachi 278, 279.
 Mussaga 274
 Pin (Pon) 266, 282.
 Rainaud (Rinaldo, Rinand) 248, 249,
 263, 266, 280, 281, 282.
 Ramasanachi 279
 Savi alla Mercanzia 252.
 Sbrigadello, Giuseppe 272, 282
 Sumairo 278
 Surdon 263, 280· πρβλ. Gurdan
 Taraculi, Antonio 267, 277, 282.
 Vianello, Antonio 277, 282.
 Zan Petro, κουρσάρος 241